

leki-

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

pásztor

LIII. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

1978. JÚNIUS

TARTALOMJEGYZÉK

CSENDEN ISTEN ELŐTT

A lelkész kötöttsége a Szentíráshoz és hitvallási iratainkhoz
(Sólyom Károly) — — — — — 321

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

A Lelkesi Munkaközösségek szolgálata, III. (D. Dr. Ottlyk
Ernő) — — — — — 327

KERESZTYÉN BÉKEKONFERENCIA

Isten szolidaritásra hív (Reuss András) — — — — — 332

EGYHÁZ A VILÁGBAN

Paavo Kortekangas: Lelki és egyházi irányzatok ma Finnor-
szágban (Ford.: Dr. Koren Emil) — — — — — 338

TANULMÁNYOK

Amire az Ágostai Hitvallás tanít — A keresztség szentsége
(Magassy Sándor) — — — — — 341

Stöckel Lénárd (Dr. Andrej Hajduk) — — — — — 347

Kollár János eszmei hagyatéka (Cselovszky Ferenc) — — — — — 351

KÖNYVSZEMLE

A teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjele-
nését (Takácsné Kovácsházi Zelma) — — — — — 357

GONDOLATOK (Közli: Zátonyi János) — — — — — 361

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 7. vasárnap (Bárány Gyula) — — — 362

Szentháromság után 8. vasárnap (Dr. Hafenschér Károly) — — — 364

Szentháromság után 9. vasárnap (Ifj. Szabó Lajos) — — — 367

Szentháromság után 10. vasárnap (Káposzta Lajos) — — — 370

Szentháromság után 11. vasárnap (Balikó Zoltán) — — — 373

Szentháromság után 12. vasárnap (Keveházi László) — — — 376

Templomszentelési ünnep (Szebik Imre) — — — — — 379

Gyülekezeti Segély vasárnap (Sólyom Károly) — — — — — 382

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

„Testvéreim javáért...” (Dr. Barcza Béla) — — — — Borító III.

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1038 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

78.2521/2-06 — Zrínyi Nyomda, Budapest, F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Csendben Isten előtt

A lelkész kötöttsége a Szentíráshoz és hitvallási iratainkhoz

A tanítványaitól búcsúzónak Jézus ezt adta feladatul az övéinek: „tanúm lesztek nékem...” Csel. 1:8. A tanú nem szubjektív érzéseit mondja el, hanem amit átélt, megismert. Megfegyvelmezi szubjektivitását. Az evangélikus lelkészi szolgálatunkat így fegyvelmezi, a lelkészi eskü szövege. Idézzük csak fel kissé: „Az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint, egyházunk hitvallásai értelmében, tisztán és igazán hirdetem.” Ebben máris két kötöttség van, a Szentírás és a hitvallási irataink. Egyházunk történelme során ez olykor szorosabb, máskor lazultabb kötődést jelentett. Emlékszem, fiatal lelkész koromban a hitvallások említésekor hangsúly került a meg nem változtatott Ágostai Hitvallásra (Conf. Augustana invariata). Az ökumenikus kapcsolatok kifejlődése során viszont elhalványultak ezek és helyt adtak egy általánosabb keresztyén megfogalmazásnak, olykor elszíntelenedésnek.

Az evangélikus lelkészt fegyvelmezi egyházunk érvényes törvénykönyve is. Így az az Ünnepeíves nyilatkozat is, amely mintegy teológiai alapvetése törvényeinknek. Ebben az 1966. évi zsinatunk kijelentette: „a Magyarországi Evangélikus Egyház a teljes Szentírás kinyilatkoztatása, valamint az egyetemes és az evangélikus hitvallások bizonyosságtétele szerint Isten igéjét tekinti hite, tanítása, és szolgálata forrásának és mértékének és ennek alapján az Úr Jézus Krisztustól kapott feladatának vallja az ige hirdetését és a szeretet munkáját hazánk népe és az emberiség javára.” Még konkrétan fegyvelmezi ige-hirdetői szolgálatunkat az E. T. I törvénye, a 3. és 4. §-aiban, amikor a keresztyén hit és élet, az egyházi tanítás és szolgálat alapja, forrása és mértéke Isten igéje, ahogyan azt a teljes Szentírás, mint a Jézus Krisztusról szóló bizonyosságtétel foglalja magába. A hitvallások tételes felsorolása után ezt a kötöttséget még közelebbről így fogalmazza meg: „a Szentírással és hitvallásaival egyezően hirdeti Isten igéjét a jelenkor feladataira nézve, mint ahogyan a hitvallások is időszerűen szóaltatták meg a Szentírás bizonyosságtételét az egyháztörténelem folyamán és a saját korukban felmerült kérdésekben”. Mindez meg is szabja további munkám vázlatát, mert előbb a Szentírás azután a hitvallásaink mai értékelésével kívánok foglalkozni.

Szentírás

Az evangélikus lelkészi szolgálat elképzelhetetlen komoly Bibliatanulmányozás nélkül. Ez teszi Krisztusról való tanúskodásunkat hitelessé. Benne mindig három csomópont körül kell vizsgálódásainkat folytatnunk. A Szentírás mint könyv, Isten igéje, mint kérügmá, és a szituáció, mint a mai világ problémái. Szolgálatunk gyakorlatában ezt sokszor meghatározza az ami mögöttünk van. Gondolok arra, milyen

úton jutottunk a lelkészi szolgálathoz. Itt utalok néhai D. dr. Pálffy Miklós cikkére, amelyet 1967. márciusi számában közölt a Lelkipásztor. A magyar evangélikus egyház teológiai felismerései címmel. Ott szemléletesen elemzi, milyen teológiai, társadalmi, hitbeli, szellemi gyökerekből tevődik össze a lelkészek igehirdetői szolgálata, teológiai felismerései. Ezeket kell a fenti kettős kötöttségben és mégis nyitottan Isten mai üzenete előtt hitünkben és teológiai nézeteinkben újra végig tuszkodni. Ebben nyújt sok segítséget az a sok cikk, amely az utóbbi 10–15 év alatt a Lelkipásztor hasábjain a Szentírás mai értelmezése tárgyában megjelent. Ha ezeket valaki nem kíséri figyelemmel és nem dolgozza fel magában, nem szembesíti a maga korábbi állásfoglalásaival, azaz folyamatosan nem képezi magát, annak igeszolgálata leszűkül, önismételgetéssé válik és eslekeélyesedik.

Kísértés lelkészi szolgálatunkban a Szentírásnak olyan használata, amely a verbális inspiráció vagy az ún. „eligazító igék” formájában történik. Ez az összefüggéstelen és önkényes használata a Szentírásnak egyházunkban sohasem volt jellemző. Mégis tisztán kell látnunk, hogy Isten igéje minket nem a betűhöz, nem is egyes kiragadott íráshelyekhez, hanem Jézus Krisztushoz köt. Éppen ez a lutheri reformáció sajátossága. Ez a krisztocentrikus szemlélet jelenti a jó értelmű kötődést a Szentíráshoz. Együtt jár ezzel azonban az is, hogy a mai tudomány minden eredményét, kutató módszerét felhasználva kell tisztáznunk a történetkritika módszereivel a Szentírás történetiségét. Hiszen benne az a Jézus áll előttünk, aki egy bizonyos időpontjában az emberi történelemnek, belépett abba. Ezért a Szentírás bizonyos részei történetileg meghatározottak. Ebből kell új meg új eszközökkel, alázatos és hűséges munkával kifejtetni Jézus valóságos képét. Nem szabad lebecsülnünk a világon e tárgyban folyó munkát, hiszen a régészet, a bibliakutatás és a többi társtudományok, a régi kéziratok vizsgálata óriási eredményeket hozott, ezek nyomon követése állandó lelkészi feladat a jobb igehirdetés érdekében, de ugyanakkor azt is látnunk kell, ha valakinek nincsen személyes hite abban a Jézus Krisztusban, aki a Szentírásban hozzánk szól, és ezért nem érti ki a ma nekünk hangzó üzenetet, az, mert nincs mondanivalója, foglalkozik a szöveg értelmezéssel, kortörténettel, a szöveg dramatizálásával, színezésével. Mindez szalma-cseplés, ha nem maga Jézus szól hozzánk.

Örvendetes, hogy szinte nincs még egy egyház, amely szolgálata közben ennyire az alapigéhez kötöttek éri magát, mint a mi egyházunk. Az is örvendetes, hogy lelkéseink között a nagy többség nem érzi nyugtának a perikóparendet, mert érzi annak fegyelmező erejét, mégis ebbe az összefüggésbe kíváncsi az, amit D. dr. Káldy Zoltán püspök egyik figyelemreméltó cikkében így fogalmazott meg: a textus fogságában. Alapigéhez kötöttségünk lehet fogság, amelyben annyira rabjaivá válunk a szövegnek, ezt érezve igazi lutheránus magatartásnak, hogy csak a keretig jutunk és nem a benne levő drága kincsig, Krisztusig. „Ha a sajátosan evangélikus magatartást vagy értékelést keressük a Biblia szövegével vagy éppen magával a Bibliával kapcsolatban, Luthernek egy nagyon jellegzetes megállapítását kell szem előtt tartanunk: „Ez a könyv a jászolbölcső és a pólya, amelyben Krisztus fekszik... jóllehet a pólya silány és szegényes, de drága kincs a Krisztus, aki benne van.” Más szóval, nem maga a szöveg az Ige (Krisztus) hanem az csak olyan jászolbölcső, amely magába rejti Krisztust. És most ki fogom élezni: mi sokszor azt hisszük, hogy a jászol-

bölcső fájának, alakjának, színének, kritikai vizsgálata által lesz az igehirdetés, igazi igehirdetéssé, közben pedig a szöveg elnyomja Krisztust. De még egy Luthertől hallott másik álláspontot is ki kell emelnünk. E szerint az minősül szentírásnak, ami „Krisztust hirdeti”. Vagyis Krisztus, Krisztus, Krisztus és nem szöveg, szöveg, szöveg.” Az evangélikus igehirdetés nem szöveg (textus) magyarázás, hanem Krisztus predikálás. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha Istennek lelke hatja azt át és munkálkodik benne. Ezt pedig kérnünk kell és lehet. Nagyon régi két pillére az igehirdetői szolgáltatnak az oratio és a meditatio. Az elmélyült teológiai munka után lelki csend és imádság közben szólal meg a számunkra az ige és szólal meg az az üzenet is, amit tovább kell mondanunk.

Ezekben a kérdésekben vizsgálódva újra felfedeztem dr. Pröhle Károly 1972. október havában a Lelkipásztorban megjelent cikkét: A Szentírás értelmezése. Ajánlom ismételt áttanulmányozását.

Meg kell vizsgálnunk igehirdetői tanúskodásunkat még egy vetületben. Gondolok itt arra a reformátori megfogalmazásra, hogy a lelkesi szolgálat: ministerium verbi divini. Úgy tűnik, kizárólagosan. Dr. Káldy Zoltán püspök elnök, vizsgálta meg ezt a kérdést: Diakóniai teológiánk továbbfejlesztése című munkájában. Annak egyik fejezete ezt a címet viseli: Diakónia és kérésgma. Ebben mutat rá, hogy sokan kizárólagosnak érzik a lelkesi szolgálat feladataként az igehirdetést és csak másodlagosnak, járulékosnak a diakóniát, mert az inkább hitelesítője az igehirdetésnek, ezért taktikai okokból van reá szükség. Ezzel a téves nézettel szembefordulva mutatja ki pontról pontra, hogy Jézus mindig szinte egy lélekzetre mondja ki, amikor tanítványait kiküldi az igehirdetés és a gyógyítás, feladatát. Ez az Újszövetségben mindenütt megfigyelhető.

A reformáció idején Luther, minthogy fronthelyzetben volt talán valóban jobban hangsúlyozta az igehirdetést és ezzel az egy szükségeshez akarta vezetni az egyházat. Ezt igazolja az a felismerés is, hogy pl. az Ágostai Hitvallásban ez a fronthelyzet indokolja az egyház ismertető jelei között az igehirdetésnek és a szentségek kiszolgáltatásának említését, noha kétségtelen, hiszen maga Jézus nevezte az egyház ismertető jelének János 13:35-ben a szeretetet, amikor így szól: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.” Ez pedig a hitvallásban hiányzik. Abban a situációban erre nem esett hangsúly. Vissza kell állítani tehát egyházunkban az igehirdetés és a diakónia egységét, mert csak így végezhetjük el teljes megbízatásunkat, amivel az Úr elküldte az Ő tanítványait. A tanúskodásunk nemcsak a szó vallomása, hanem a hitből fakadó cselekedete is. Így fogalmazza meg dr. Káldy Zoltán idézett munkájában: „Jézus a kérésgma hirdetése közben mindig az egész embert tartotta szem előtt szolgálataiban. Jézus nem volt scolasztikus, aki különbséget tett volna a természet és a természetfeletti között, Ő nem kategorizált így: itt a test — ott a lélek, itt a diakónia — ott a hitről való bizonyágtétel, itt természet — ott kinyilatkoztatás. Ő az osztatlan embert látta, akinek nemcsak a lelkét váltotta meg, hanem egész valóját.” Ezek a gondolatok meggyőzően bizonyítják, hogy ahol valaki a kérésgmát és a diakóniát szétválasztja, ott az egyház ismertető jegyei közül veszi el az egyiket, vagyis kérdéssé teszi, van-e ott igazán egyház.

A témával foglalkozva bukkantam a Szentíráshoz való kötöttségünk még egy problémájára. A Lelkipásztor 1967. márciusi száma közölte

Lehel Ferenc lelkészársunk levelét, amelyet annak idején Schweitzer-Alberthez intézett. Ebben egy nagyon személyes vallomást ír le. „Strassburgban ismerkedtem meg ugyanis a bibliakritika eredményeivel és ezek bennem nagy válságot idéztek elő. Akkor úgy éreztem, hogy a talajt elvesztettem a lábam alól. A keresztyénségnek az alapokmánya lett számomra problematikussá és szükséges, hogy akik meggyőződéssel szeretnének az egyház szolgálatába állni, ezzel az alapokmánnyal való viszonyukat tisztázzák.” Ezután utalt arra, hogy Schweitzer Albert Jézus élete című könyve hogyan lett a számára megbizonyosodás. Ezt így idézi: „A Névtelen jön hozzánk és így szól: te pedig kövess engem, és olyan feladatok elé állít, melyeket a mi időnkben akar megoldani. Ő parancsol és azok néki engedelmeskednek, bölcsek és egyszerűek, mindabban, amit az Óvele való közösségben, békeességben, cselekvésben átélhetnek kinyilatkoztatásában részesülnek és szóval ki nem fejezhető titokként tapasztalják meg, ki is Ő.” Ez a titok, amikor élő hit ébred és ez hajtóerejévé válik a bibliatanulmányozásunknak, életünknek, szolgálatunknak, mert „a Krisztus szerelme szorongat minket”. Írásértelmezésünk történeti helyessége az, hogy megfelel az Írás üzenetének. Ez bizonyítható történeti eszközökkel, de a Szentírás tartalmának realitásáról csak az győzhet meg, akiről az evangélium szól, maga Jézus Krisztus az Ő lelke által. Dr. Pröhle Károly erről ezt a példát hozza idézett munkájában: „Amikor Pál Fesztus római helytartó jelenlétében Heródes Agrippa király előtt a feltámadásról beszél és látja, hogy nem akar hinni szavának, akkor nem hibáztatja, hanem kijelenti: Egykor magam is úgy véltem...! És elkezd beszélni arról: maga a feltámadott Úr tette apostolává őt, miközben tajtékozó gyűlölettel szállt szembe vele és üldözte követőit. „És én nem lettem hűtlen a mennyei látomáshoz.” fejezte be szavait. A hűség pedig azt jelentette, hogy ráette életét erre a találkozásra és szolgált. Életének változása, szolgálata, áldozatvállalása tett bizonyosságot arról, a hihetetlen tényről, hogy a szolgáló Jézus él. Az így átélt hitből fakad az a fajta közlési mód, amit a mai ember is megért, noha már beaconsömörlött a sok beszédbé, ez a közösségvállalás, az együttélés, az együttgondolkodás, az együttmunkálkodás, még egyszerűbben éppen a diakóniai magatartás. Lehet e ezután kétségünk a diakónia és a kérésűgma összetartozásáról. Az élő Jézus, a Feltámadott hatalmát átélte, arról személyes bizonyosságot kapott élet, tud úgy szolgálni ebben a világban, hogy realitásnak tudja a maga vallomásán és életén keresztül felmutatni azt a Jézust, akit ez az immanens szemléletű világ lehetetlennek tart. Erre segít a teljes Szentíráshoz kötött lelkészi szolgálatunk.

Hitvallásosság

Luther már 1527-ben úgy rendelkezett, hogy mielőtt a gyülekezet valakit lelkészül meghív, az illetőt meg kell mutatni a szuperintendensnek, aki megvizsgálja alkalmasságát. Tudományát, híhűségét. Ezt tekinthetjük az első olyan vizsgálatnak, amely a nyilvános tanítás jogát csak annak adja, akit előbb hitvallási szempontból is kipróbált. Ez a kötöttség is velejárója tehát a lelkészi szolgálatnak. Hogyan nézzünk erre.

A hitvallási irataink drága örökségek. Az egyháztörténelem egy-egy fontos csomópontján, a hit és élet dolgában ezekben aktualizálódott az atyák döntése. Így a reformáció idején felvetődött vitás ügyekben iga-

zítottak el. Eppen ezért, noha kötelességünk figyelni reájuk, mégis nem a betűjükben, hanem Krisztusra mutató, reá figyelő döntésükben iránymutatóak ma is. Ezért nem nézhetünk reájuk merev konfesszionalizmussal, és nem tekinthetjük őket olyan végleges válaszoknak a kérdésekre, amelyek megmászhatatlanok. Ezért volt szükség a régi hitvallások mellett újabbakra, amelyek új helyzetben szabtak irányt. Gondolok a Barmeni hitvallásra. De ilyenek lehet venni, noha nem hitvallás azt az Ünnepi Nyilatkozatot is, amelyet egyházunk az 1966. évi zsinaton tett.

Egyházunk, amikor a maga új útját kereste a szocialista Magyarországon, nagy figyelmet fordított a hitvallásaink értékelésére is, megvizsgálva, hogy azok mit tanácsolnak. Ennek során kritikailag is vizsgáltuk a hitvallásokat. Így derült ki, hogy azok mennyire magukon hordják a kor társadalmi problémáit. Ez egyrészt azt mutatta, hogy nincs igazuk azoknak, akik egy visszahúzó polgári gondolkodás védelmében konfesszionális alapon követelnek politikamentességet, mert ez a reformáció idején sem volt így. Sőt az is megmutatkozott, hogy a reformáció korának nagy társadalmi kérdései, pl. hierarchia, egyházi bírtokok ügye, iskolaállítást, paraszti elnyomástól menekülés, hogyan tükröződnek a szerzetességi fogalom feloldásában, a misealapítványt közcélú intézményekre fordító, a búcsúcédula elleni, reformátori döntésekben. Így éppen annak példái, hogy az ígét mennyire az időszerű kérdések között szólaltatták meg.

Ilyen körülmények között lelkészeink közül senki sem vonhatja ki magát abból a teológiai eszmélkedésből, amely egyházunkban az utóbbi közel két évtizedben folyt. Ennek a munkának az a feladata, hogyan töltheti be jól egyházunk szolgálatát Magyarországon, ahol a szocialista építés, most már magasabb szinten folyik. Lelkészeink ezeket az eredményeket mindennapi munkájukban nem nélkülözhetik, sőt éppen az ezzel való együttgondolkodás segítheti egyházunk egész életét.

Van sajnos néhány negatív tapasztalatom a lelkészek hitvallásainkhoz való kötöttsége dolgában. Tudom, hogy a lelkészeknek joguk van pihenéshez, joguk van szabadságra menni, joguk van, külföldi utakat tenni, és amikor a helyettesítések kérdése előjön, vannak problémák. Sok lelkészünk vasárnapja délelőtt és délután egyaránt olyan mértékben lekötött szolgálatokkal, hogy nehezen tudnak még egy-két tőbblet szolgálatot vállalni a másik gyülekezetben helyettesítésként. Mégis problematikusnak érzem, hogy az ún. kisegyházak lelkészei helyettesítsenek, vagy besegítsenek, mert azért ott mégis vannak hitvallási problémák. Ide tartozik az is, hogy terjesztenek lelkészek olyan nyugatról származó brossurákat, amelyek szemlélete hitvallásaink szerint ugyancsak kifogásolható. Vállalva a maradiság vádját, úgy érzem, bizonyos aggodalommal, hogy mosódnak híveink körében is a hitvallásos öntudat vonásai, valamilyen szintelen „keresztyénységben”. Ebben engem éppen a színtelenség aggaszt legjobban. Ezért ebben az összefüggésben utalni szeretnék dr. Káldy Zoltán püspök úrnak, akkor még Tolna—Baranyai esperesnek egy 1953-ban egyházmegyénk L. M. K. ülésén elhangzott előadására. Címe: Sektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai. Itt csak utalok a cikkekre és egyes megállapításait éppen a hitvallásosságunk vonatkozásában szeretném idézni. „A Szentírás és Hitvallásaink tiltják az egyházat, hogy elvágja magát az álkeresztyénektől, mert ez az utolsó ítélet előlegezése volna, amelyet pedig majd maga Krisztus hajt végre. Az egyház az istentelenek nagy tömege között van

elrejtve. Apológia VII. 19. Az ecclesia proprie dicta az ítélet napjáig rejtve marad az ecclesia late dicta-ban.

Ezek alapján szektás magatartás, amikor az igazán hívők el akar-
nak különülni és szűk kisebb közösséget alkotnak. Mint ilyenek ma-
gukat jobbnak vélik a többiekénél. Szektás amikor valamiféle hitpróbá-
val történik az ilyenek közé való felvétel. Szektás tehát minden, ami
nem az egész gyülekezetet akarja szolgálni, megújítani, hitében ébresz-
teni, és elhanyagolja a missziói felelősséget vagy a segítő szeretetet.

Szektás az a lelki bezárkózás, amely a világ dolgaitól mereven
elzárkózva, csak a lelkek üdvösségével foglalkozik és közben érzéket-
lenül megy minden emberi nyomorúság, gyász, gond, éhség, jogfosztás
mellett. Szektás, amikor különbséget tesznek a hivatalos és a lelki
egyház között. Az elsőhöz tartozó az egyház szervezete, gyűlései, stb.
az utóbbi az igehirdetés és más ilyen alkalmak. Hiszen Pál is, miközben
karizmatikus erővel igét hirdet, hitet ébreszt, ugyanakkor hivatalos
küldetésben jár a jeruzsálemi konvent megbízása alapján és adomá-
nyokat gyűjt a jeruzsálemi nélkülözőknek.

Pozitíve a szektás elkülönülésekkel szemben erősíteniünk kell a
congregatio sanctorum tudatát. Ez alsó szinten a gyülekezetben gon-
dolkodás, annak építése, összetartozásának tudatosítása, a további lé-
pésben közegyházi gondolkodás, amely érti az egymásért való felelősé-
get, a közös terhek vállalását.

Befejezésül világosan kell látnunk, lelkési szolgálatunk kötött szol-
gálat. Ez a kötöttség azonban olyan, mint amikor a patakot mederben
vezetik, hogy képes legyen akár egy hatalmas malomkerék hajtására is.
Amíg mederben van, valóban képes is reá. De ha szétterül és parttala-
nul teszi vizenyőssé a rétet, pocsolyává válik.

Néhai D. dr. Pálffy Miklós sorait idézem: „Meggyőződésem, hogy
megtaláltuk teológiailag a magunk hangját. Ne vigyünk bele a jövőben se
hamis hangokat és ne is színtelenítsük el. Képviseljük öntudatosan és
következetesen a magunk hangját teológiai tudományos munkánkban,
igehirdetésünkben, lelkipásztori munkánkban, a sajtóban és a nemzet-
közi fórumon is.”

Szolgáljunk örömmel e kettős biblikus és hitvallásos kötöttségben.

Sólyom Károly

Egyházunk útján

A Lelkeszi Munkaközösségek szolgálata

III. rész: Megújulásunk

A gyülekezet megújulása

Sok-sok tanulmányban, beszámolóban, jelentésben olvashattuk és talán saját magunk életében is tapasztalhattuk, hogy az a gyülekezeti típus, amely csak magával van elfoglalva, csak a maga jövője érdeklí, csak a maga életével törődik, eleve halálra van ítélve.

Minden gyülekezetnek van lehetősége és esélye a megújulásra, amelyik hajlandó elfogadni Jézus szolgálatát. Isten szava ma is teremtő hatalom. Ezért nem feledkezhet meg az egyház a Jézus evangéliumáról. Oriási dolog, hogy Istennek volt bátorsága emberekre bízni evangéliumát, s ahol hirdetik, ott meglehet az a jó reménységünk, hogy nem csukott fülekre talál, mert ma is teremt az ige szaván keresztül, hitet ébreszt, felelősséget kelt bennünk a másik ember iránt.

A gyülekezet benne él a világban és épp ezért szolgálati helye is ott van. A mi korunkban különösképpen is lejárt a „csak az égbe figyelő keresztyénség” időszaka. Léte értelmetlenné válik, ha nem tölti be a só vagy a kovász szerepét. Amelyik keresztyén ember, és amelyik gyülekezet a saját gondjai miatt nem tud a másik mellé odaállni, ott nincs is jelen a hit.

A megújítást igaz, hogy végső soron egyedül a Szentlélek munkálja külön az egyes emberben is és a gyülekezetben is, de csak ott tudja elvégezni ezt a megújító munkáját, ahol engedik, hogy a feltámadt és élő Úr felhasználja személyesen az egyes embert, vagy a gyülekezetet a felebarát és az egész emberiség számára. Nem lehet elfelejtezni arról, hogy a keresztyén ember és a keresztyén gyülekezet előtt kettős cél áll. Az egyik, amit Isten nyújt minden ember számára kegyelemből és szeretetből, ez az örök élet koronája. A másik ennek a célnak érdekében az ember fejlődését, előbbre haladását szolgálni, szolgálóbban dolgozni az új, a jobb rend és békésebb élet érdekében.

Az egyháznak és benne a gyülekezetnek Urától kapott feladata, megbízatása is kettős: az evangélium hirdetése és hitből fakadó szeretetszolgálat, a diakónia. E kettőnek mindig szinkronban kell lennie a gyülekezet életében, mint ahogy Jézus is a kettőt együtt gyakorolta. Hit és szeretet feloldhatatlan kapcsolatban vannak egymással. A gyülekezet a Jézus Krisztusban hívők közössége, de ugyanakkor diakóniai közösség is, amelyben ugyanaz az érzület van, amely a Jézus Krisztusban volt. Vagyis ugyanúgy érez, gondolkodik és cselekszik, mint Jézus. Érzületében, gondolkodásában és cselekvésében Jézus Krisztuson tájékozódik.

Csak a Szentlélek ereje győzheti le a közönyt és bírhatja rá a gyülekezetet, hogy azon az úton járjon, amelyet Isten mért ki számára. Vonzóvá kell tenni a gyülekezeti életet. Ehhez pedig az első és legfontosabb az, hogy érezhető és látható legyen a gyülekezet tagjaiban

az egymás iránti, a gyülekezeti és egyházi határokon is túllépő, segíteni kész szeretet.

A megújulás első feltétele, hogy az igehirdetésben a lelkész az örök igével kapcsolatban új mondanivalót, mai üzenetet szólaltasson meg. Sokszor hosszú, egy helyben letöltött szolgálat után ez nem könnyű feladat. Az új alapja a tanulás, és ezt vállalni kell. A másik feltétele annak, hogy újat tudjunk mondani, az, hogy ne csak hirdessük az igét, de hallgassunk is igehirdetést. Épülni lehet mások igehirdetéséből.

A mi munkánk gyümölcse láthatatlan, sokszor évek vagy évtizedek kellenek ahhoz, hogy a munka gyümölcse beérjen. Éppen a láthatatlanban való szenvedélyes hit az ereje a szolgálatnak. A lelkész ebben a szolgálatban nem állhat rendszeres imaélet nélkül, és soha nem önmagában, hanem mindig a gyülekezetben, soha sem individuálisan, hanem mindig kollektíven kell gondolkoznia.

1977-ben Billy Graham magyarországi szolgálatának jelenségei foglalkoztatták lelkészeinket. Helyesen jegyezték meg róla, hogy evangélizációs működése nem a jelenhez, hanem a tegnaphoz tartozik. De ugyanez érvényes arra az evangélikus evangélizációra is, amely befelé fordult, az etikai, és különösen a szociáletikai kérdések elől elzárkózott. Mégpedig olyan történelmi helyzetben, amikor a hiveknek és gyülekezeteknek utat kellett volna mutatnia a második világháború utáni helyzetben, amikor aktuálissá vált az induló és később egyre határozottabban kialakuló szocialista társadalomhoz való viszony. Nyilvánvaló, hogy ma már elképzelhetetlen a régi stílusú evangélizációnak a restaurálása. Sem a történelemben, sem az egyháztörténetben nincsenek ismétlődések. Hasonlóan alaptalan lenne olyan nyugati minták, módszerek átültetése, amelyekhez nálunk hiányzik az az egyházi és társadalmi közeg, ami lehetővé tette azok létrejöttét a miénktől különböző körülmények között.

A mi megújulásunk útja világos. Jézus Krisztusból táplálkozik, aki a ma emberét annak az útnak a követésére hívja, amely telve van az emberszeretet konkrét cselekedeteivel. A Krisztusban való új élet gyümölcsöt terem a családban, a munkahelyen, a társadalomban, a békemunkában, az emberszolgálat minden területén. Mai Krisztushitünk erre a szolgálatra újít meg és ilyen értelemben újítja meg a gyülekezetet.

Senki sem vitatja el az egyháztól azt, hogy jelentős erkölcsi hatalma és politikai súlya van. Ezzel a jelentős erkölcsi, politikai és egyházpolitikai súllyal Jézust követve kell sáfárkodni. A gyülekezet hitbéli meggyőződésénél fogva tudja, hogy hol a helye a világban a politikai, gazdasági, társadalmi változások közben. Vagyis tudja, hogy voksát az emberközpontú társadalom mellett teszi le, amely társadalom a humanitás talaján állva, emberbaráti szeretetből végzi — hazánkban több, mint 30 éve — az emberért szolgálatát.

Előfordult, hogy presbiterré akartak választani olyanokat, akik — enyhén szólva — nem hasznos tagjai a helyi termelőszövetkezetnek. Végül is mégis győzedelmeskedet az az egészséges felfogás, hogy az ilyenek nem valók a presbitériumba.

Ifjúsági munkánk

A jövő evangélikus egyháza formálódik gyermek- és ifjúsági szolgálatunkban. Pontos hangsúly esik a hitoktatásra, a gyermek-biblia-

órákra, a konfirmációra, a konfirmáció utáni érettebb ifjúsággal való foglalkozásra. Döntő, hogy ifjúságunk jól érezze magát társaik és az egyház közösségében, és ne csupán szülei vagy nagyszülei indításra jöjjön, hanem jószántából. Gyermekeink és ifjúságunk tele vannak kérdésekkel, sokszor megoldatlan vagy forrongó problémákkal. Vegyük ezeket észre és beszéljük meg velük. Ilyenek például: a nemzedék-kérdés, munkaerőköls, hivatás, pályaválasztás, kulturális problémák, olvasás, szórakozás, család, segítő készség, szexuális élet, szerelem, párválasztás, házasság, munkahelyi magatartás, munkatársakhoz való viszony, hazaszeretet, társadalmunkba való beilleszkedés stb. Mindezekre a kérdésekre megértő szeretettel adjunk iránymutatást, érezzék eligazító és segítő szándékunkat.

Lelkészi karunknak általában kedvező véleménye van az ifjúságról, noha egyes jelenségekkel kapcsolatban a bíráló szó is gyakran mutatkozott. A probléma azonban ott van, hogy a kapcsolatot nehezen tudják megtalálni lelkészeink az ifjúsággal. Néhány felügyelő azzal bírálta a lelkészeket, azért nem tudnak kellő kapcsolatot kialakítani az ifjúsággal, mert nagyobb részük az idősebb korosztályhoz tartozik, s az idői különbség miatt képtelenek az ifjúsággal együtt gondolkodni. Ezért a szülői házra hárul nagyobb felelősség. Több lelkész önkritikával említette, hogy az ifjúsággal való foglalkozásunkat az is nehezíti, hogy mi azt hisszük, azok az ő problémáik, amelyeket mi tulajdonítunk nekik. Megoldásként azt ajánlják, hogy több ifjúsági lapot és ifjúsági irodalmat kellene olvasnunk. Így közelebb kerülnénk reális problémáinkhoz.

Lelkészeink önmagukat azzal tanácsolják, hogy fölényességtől, nagyképűségtől mentes, közvetlen, szeretetteljes hangon kell közeledni az ifjúsághoz, érdeklődni helyzetük, gondolataik, problémáik felől.

Gyülekezeti ifjúságunk foglalkoztatásának jó példái között szerepel, amikor társadalmi szerveink kérték fel az egyik gyülekezeti ifjúságot a temető rendbehozatalára és az egyik tér parkosítására. Más esetben az egyik gyár KISZ-szervezete teológust hívott meg, hogy körükben előadást tartson az egyházzal. Feszült figyelemmel hallgatták. Az ifjúságban van érdeklődés az egyház iránt, csak az a kérdés, hogyan tudjuk szolgálatunkat megújítani és erre a feladatra alkalmassá tenni.

Mások ajánlata szerint nyitva kell hagyni mindenki előtt az ajtót, hogy a gyülekezeti ifjúságnak tagja lehessen. Akik benne élnek ebben a közösségben, úgy kell szolgálniuk, hogy az együttléte vonzóvá tegyék mások számára is. Érezzék valóban jól magukat az ige, olvasmányok, megbeszélések, szolgálatok elosztása között. Mint a családban, emlékezzenek meg egymás születés- vagy névnapjáról, házassági vagy halálozási évfordulóról, szervezzék meg a gyülekezetben a betegek vagy egyedül élő öregek látogatását, gondozását. Általában legyen minden gyülekezetben olyan, télen is meleg hely, ahol kötetlenül lehet asztal köré és ige köré ülve beszélgetni, nagy családot kialakítani. Ezt jól szolgálja a szeretetvendégség.

Közös szolgálatunk fegyelmző ereje

Sok lelkészünk imponálóan bontotta ki egyházunk egészének, belső összetartozásának jelentőségét. Kifejtették, hogy a nyilvános tanításért felelős az egész egyház. Senki sem vonhatja ki magát egyházunk diakóniai teológiája alól, sőt minden lelkésznek arra kell törekednie, hogy ezt életté, erővé tegye egyházunkban, mert innen táplálkozik társadal-

munkát segítő szolgálatunk is. Egyetlen lelkész és gyülekezet sem felelheti, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyházban él, a szocializmust építő mai magyar társadalomban vállalja és végzi kölcsönös megbecsülésen alapuló munkáját. Az egyházkerületek és egyházmegegyék irányítása egységes elveken alapul, ugyanez vonatkozik az Országos Egyház osztályaira is, rövidesen megvalósul a lelkészi fizetések egységesebbé tétele, a lelkészek tanulmányi és igehirdetési munkájuk előkészítését lelkészi munkaközösségekben és egyházi sajtónk által végezhetik, egységes perikóparend alapján prédikálhatunk, egységes könyvek alapján végezhetünk katechetikai munkát, a diakóniai teológia alapján állva ma már egységes lelkészi-teológiai közgondolkodásról beszélhetünk.

Közös szolgálatunk fegyelmező erejének kettős gyökere van: amikor végezzük szolgálatunkat, akkor a Magyarországi Evangélikus Egyház tagjai vagyunk, és evangélikus lelkészek vagyunk. Vagyis nem magánakciókat folytatunk, hanem részesei vagyunk egyháznak egészének és szolgálatának úgy is, mint egyháztagok, és úgy is, mint lelkészek. Összhangban kell lennie szolgálatunknak mindkét vonatkozásban is egyháznak egészével. Rajtunk és szolgálatunkon keresztül látják és ítélik meg az egész evangélikus egyházat is, ezért nem tehetjük egyszerűen azt, amit mi akarunk, hanem egyháznak egészének a teológiáját és életstílusát kell képviselnünk és továbbadnunk.

Szólnunk kell a lelkész közéleti elkötelezettségéről, hogy tőle telhetően, a maga területén, lelki gondozói szolgálatát végezve munkálkodják a közélet tisztasága, az igazságosság és a szeretet érvényesítése érdekében. Ajánlja fel szolgálatát abban a községben, amelyben él, a helyi népfrontmunkában, minden jó ügy támogatásában.

Ma fenyeget az önmagáért, önmagának élés. Gyengítik a közösséget, akik csak a saját boldogságukat, előmenetelüket, érvényesülésüket látják célnak. Csak magukról, saját munkájukról tudnak beszélni. Rosszul érzik magukat, ha másról dicsérnek. Ha elismerő szót szólnak, azt is érdekből teszik. Közös szolgálatunk kötelez a közösségért való életvitelre is!

Kérdésfeltevésünk nem lehet tegnapi, vagy egyházi életformánkban a letűnt világból itt maradt emlék. Konkrétan: egy példával megvilágítva. Az emberek régen jöttek az egyházhoz. Templomba és lelkészükhöz. Ma a lelkésznek kell utánuk mennie. Hányan vannak, akik ezen bénultan keseregnek, a gyülekezetnek pedig az ilyen papról az a benyomása, hogy állandó jelleggel panaszkodik. Régen az ölébe hullott a lelkésznek az igehallgató gyülekezet. Ma meg kell dolgozni érte. Szívós, hűséges munkával.

A lelkész igehirdetésében, de különösképpen lelkipásztori munkájában konkrét eligazításokat ad annak az embernek, aki egyszerre Isten gyermeke és a szocialista társadalomnak tagja. A lelkész is felelős azért, milyen a munkaerkölcs, a családi élet tisztasága, hogyan látja egy-egy híve az anyagi kérdést, a másik emberhez való viszonyát stb.

Több előadásban helyesen hangsúlyozták a presbitériumok felelőségét. Régen elmúlt az az idő, amikor a presbiterség tisztséget jelentett. Ma szolgálatot jelent. A szolgálat fegyelmezettségéhez pedig nemcsak a gyűléseken való rendszeres részvétel, nemcsak a gyülekezet istentiszteleti életébe való bekapcsolódás tartozik hozzá, hanem a gyülekezet szempontjainak érvényesítése, segítése, ha kell: megkövetelése a lelkész munkájában, a gyülekezet egész életvitelében. Megengedhetetlen, hogy presbiterek kereszttezzék a jó irányba lépő lelkészük útját, feleltlenül bírálják egyházunk útját, rombolják egyházunk hitelét.

Igy jutunk el végül ahhoz, hogy közös szolgálatunk fegyelmezett legyen. Nem kívülről, nem parancsszóra, hanem belső kényszerből, spontán, örömmel. Nem ötletszerűen, hanem megtervezetten dolgozunk és szolgálunk. Ne idői kihagyásokkal, hanem jó időbeosztással. Merítve abból, amit utunk teológiája, a diakóniai teológia kimunkált számunkra, otthonosan mozogva mindabban, amit a ma embere ismer, magáévá tett, ami az életét a mában meghatározza.

A lelkeszi szolgálat nem privát ügy, hanem közös ügy. Az egyház egész közösségének az ügye, amit mi csak annak egy tagjaként végzünk. Sőt Isten ügye, amiért Istennek tartozunk felelősséggel. Ez pedig fegyelmet tételez fel és fegyelmet követel.

D. Dr. Ottlyk Ernő

Keresztyén Békekonferencia

ISTEN SZOLIDARITÁSRA HÍV

Az Ötödik Keresztyén Béke-Világgyűlés elé

1. Az alkalom

Húsz év telt el a Keresztyén Békekonferencia kezdete óta. Ebben a húsz évben voltak szűk esztendőik, amikor súlyos válsággal nézett szembe a mozgalom és megritkultak a sorok, s voltak bő esztendőik, amikor növekedett az egyetértés és terebélyesedett a mozgalom. Most bő esztendőkről lehet beszélni. Ennek bizonyossága az afrikai és ázsiai KBK létrejötte és a latinamerikai szervezése, valamint az ENSZ nem kormányzati szervezetében történt elismerés és az Egyházak Világtanácsával s az Európai Egyházak Konferenciájával fennálló kapcsolat.

Ez a szó: mozgalom — kulcsszó. A KBK az elmúlt húsz év minden periódusában nyitott fórum maradt a békéért, a világ sorsáért felelősséget vállalni kész keresztyének számára. A készség volt az egyetlen feltétel és nem a politikai nézet, de ez is olykor, egyeseknek tulságosan szűk keretnek bizonyult. A KBK mozgalom maradt: húsz év során — kísértések ellenére — sem tágitott vállalt feladatától. Nem lett ellen-ökumené, bár lépten-nyomon találkozott az ökumenikus mozgalom kérdéseivel. Nem lett politikai szervezet, bár politikával foglalkozott. Nem lett valamely hatalom kiszolgálója sem, bár nem légüres térben mozgott.

A Keresztyén Békekonferencia 1978. június 22—27-ig Prágába összehívta az Ötödik Keresztyén Béke-Világgyűlést. Az évforduló mellett nem lehet, és nyilván nem is fognak, megemlékezés nélkül elmenni, de a KBK úgy lesz igazán méltó nevéhez, vállalt szolgálatához és eddigi történetéhez is, ha a béke ügyére összpontosítja minden figyelmét és ilyen ügyben éberszti a világkeresztyénség lelkiismeretét és tenniakarását.

A világgyűlés plénuma és munkacsoportjai számára Lk 1,79 szavait választották mottóul: „... ráigazítsa lábunkat a békesség útjára”.

A főtémáról — „Isten szolidaritására hív — Keresztyének a békéért, igazságosságért és felszabadításért” — Richard Andriamanjato, a KBK madagaszkári alelnöke tart bevezető előadást. Az altémák és előadók a következők:

a). „Enyhülés — leszerelés — együttműködés”: Herbert Mochalski, a KBK nyugatnémet alelnöke;

b). „Az igazságosság és a jog aktuális kérdései”: Paulos Mar Gregorios indiai metropolita;

c). „A felszabadítás és a keresztyének”: Colin Winter püspök (Nagybritannia—Namíbia).

A plenáris üléseken kívül négy munkacsoport ülészik majd:

1. teológiai munkacsoport;

2. nemzetközi kérdések és nemzetközi békestruktúrák munkacsoportja (albizottságai: Latin-Amerika, Európai biztonság, ENSZ, leszerelés, Közel-Kelet);

3. gazdasági felszabadítás és fejlődés munkacsoportja;

4. antirasszizmus munkacsoport.

2. Az előzmények

Az ötödik világgyűlés témája szervesen kapcsolódik az előzők témájához. A KBK első konferenciái a világ drámaián fenyegető helyzetének tudatában üléseztek és azt hangsúlyozták elsősorban, hogy élet-halál kérdésről van szó (1959: „Válaszd az életet” — „Elige vitam”; 1960: „Egyetlen jövő”). A világgyűlések azután Isten béketervét (1961: „... És a földön békesség”), béketörvényét (1964: „Szövetségem béke és élet”), ennek megvalósíthatóságát (1968: „A béke lehetséges”) és a keresztyén-ség együttes szerepvállalását (1971: „Közös felelősségünk egy jobb vilá-gért”) hangsúlyozták.

A világgyűlések itt idézett témái természetesen nem képesek még csak érzékeltetni sem a megtárgyalt és felvetett kérdések széles skálá-ját. Hiszen mindig a világ aktuális helyzete és tényleges veszélyezte-tettsége volt a téma, és hogy mi a keresztyének teendője. A témák még-is útjelzők arról, hogy a KBK az évek folyamán milyen gondolatokkal igyekezett felrázni a lelkiismeretet és a béke ügyének megnyerni a ke-resztyéneket.

Hogy keresztyének eljutottak a veszély felismerésétől saját felelős-ségük meglátásáig, a békevágy kinyilvánításától politikai felismeréseken át határozott álláspontok elfoglalásáig, ebben a folyamatban a Keresz-tyén Békekonferenciának nemcsak a tanú és krónikás, hanem az eszköz és műhely szerepe is megadatott.

3. Szolidaritás és keresztyénység

Mindennapi életünknek talán tulságosan is gyakran hallott szava a szolidaritás ahhoz, hogy új indításokat várhassunk tőle. Fenyeget az a veszély, hogy üres frázisként ismételgessük és pusztá szó maradjon.

A témában azonban Istennel kapcsolódik a szolidaritás. Így már van éle a szónak, hiszen — bármennyire is közismert, — a szolidaritás fogalma a gazdagok, elnyomók, kiváltságosak ellen fellépő szocialista és munkásmozgalomban kapott nagy teret. A szolidaritás szó használata akkor az egyházak elleni összefogást is jelentette. A szolidaritás említé-se kétségtelen kihívás a szociális kérdésben közömbös, vagy semleges-ségére gondosan vigyázó, vagy magát és másokat szép szavakkal meg-nyugtató keresztyének számára.

Elhibázott lenne — az utóbbi évtizedekben gyakran megjelent di-vatos genitivuszos teológiák módjára — a „szolidaritás teológiáját” ki-dolgozni. Ezzel szemben a jó ügyekért való közös fellépésnek, a szoli-daritásnak valóban vannak teológiai támpontjai. Összekapcsolják a szö-vetség fogalmával, az inkarnációval, a Szentháromság-tannal.

Az evangélium centrumában akkor vagyunk, ha a megigazulástánból indulunk ki. Jézus magára vette a világ minden bűnét, ezért a Jézusról tanúskodó egyháznak is közösségben, szolidaritásban kell élnie a mai világgal és emberével. A megigazulás új életet jelent, melyben az em-

bernek nem kell többé sajátmaga felől aggódnia, hanem felszabadul, hogy éljen és cselekedjék a másik ember javára. A megigazultság nem csupán a szív békességében és örömeiben, hanem a másikért vállalt szolgálatban és felelősségben is nyilvánvaló. A megigazulás azt is jelenti, hogy Isten előtt minden ember egyenlő, zsidó és pogány, hívő és nemhívó egyformán irgalmára szorul, ezért a keresztyén embernek nem szabad megszakítania a közösséget másokkal, hanem éppen Krisztusban lesz társává, felebarátjává másoknak.

Fentiek alapján kézenfekvő a gondolat, hogy a szolidaritás tulajdonképpen szeretet, a szeretet pedig egyfajta szolidaritás. Elhamarkodottság lenne egyenlőségjelet tenni a kettő közé, mert ez leegyszerűsítése a dolgoknak. A szeretet sokkal általánosabb, a szolidaritásnak pedig politikai töltete van. Nem meritjük ki a témát, sem meg nem oldjuk a kérdést, csak egy szempontot adunk: a szeretetben legyen szolidaritás, a szolidaritásban pedig szeretet.

4. A béke mai kérdései

A béke kérdései ma nem ugyanazok, mint húsz évvel ezelőtt, még ha a cél, a béke ugyanaz is. Az altémák címei megpendítik a témát és keretet adnak az egész problematika megszólaltatására. Szinte csak címszavakból állnak, de felölelik a kérdés egész területét. Nyilvánvaló, hogy a béke, igazságosság, felszabadítás témaköre szorosan kapcsolódik egymáshoz.

Az egyes kérdésekben nemcsak eltérnek egymástól az álláspontok, hanem mindegyik mögött sajátos érdekek is húzódnak meg. A szolidaritás ebben a helyzetben bizonyos érdekek mellett és bizonyos érdekek ellen való állásfoglalást, magatartást jelent. Sőt, szűkkeblű, önző „keresztyén” érdekekről való lemondást — egyetemes emberi érdekek kedvéért.

Az altémákkal kapcsolatban elsősorban olyan kérdésekre mutatunk rá, melyek a KBK legutóbbi, 1971-ben tartott világgyűlése óta vetődtek fel, vagy melyek a mai problematika leglényegesebb elemei közé tartoznak.

4.1. „Enyhülés — leszerelés — együttműködés”

4.1.1. Az enyhülés vonatkozásában teljesen a negyedik KBK világgyűlés utáni időszakra esik az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet tárgyalássorozata és a Helsinkii záróokmány aláírása. Valóban enyhülésről lehet beszélni, hiszen az aláíró államok kinyilvánították elkötelezettségüket, hogy békésen akarnak egymással élni, békésen kívánják vitáikat rendezni és kölcsönösen bizalomépítő intézkedéseket tesznek. Tavasszal lezárult a belgrádi értekezlet, mely megerősítette az államok szándékát a Helsinkiben elfogadott és vállalt elvek megvalósítására. Ez kétségtelen eredmény, hiszen nehéz tárgyalások folytak, melyek során ismét megmutatkozott, hogy általános elvek elfogadása mindig könnyebb, mint gyakorlati megvalósításuk.

4.1.2. 1972-ben a SALT—I. egyezmény megkötése azt a reményt keltette, hogy gyors előrehaladás következik a fegyverkezési verseny megfékezésében és a leszerelésben. A SALT—II. tárgyalások azonban akadoznak, és elsősorban Nyugatról új hagyományos fegyverek, fegyverrendszerek és új típusú nukleáris fegyverek kifejlesztéséről érkeznek nyugtalanító hírek. Mindez azzal fenyeget, hogy a fegyverkezési ver-

seny még nagyobb lendülettel folytatódik. A fegyverüzlethez kapcsolódó kereskedelmi érdekek, a stratégiai előny szerzésének vágya és a bizalmatlanság fékezi az előrelépést a leszerelés irányában.

4.1.3. Az együttműködés különböző formái azonban — a kereskedelemben, az energiatermelésben, a nyersanyagok kitermelésében és felhasználásában, a termelésben, a tudomány, a kultúra, a nevelés, a környezetvédelem területén, az információk cseréjében és az emberi kapcsolatok fejlesztésében — jelentős mértékben hozzájárulnak és még inkább hozzájárulhatnak a bizalmatlanság elosztatásához, az előítéletek megszüntetéséhez, valamint ahhoz, hogy az emberiség egysége és egymásrautaltsága tudatosuljon és hajtóerővé váljék.

4.2. „Az igazságosság és a jog aktuális kérdései”

A világhelyzet megengedhetetlen szimplifikálása lenne, ha az enyhülés, leszerelés és együttműködés kérdésében csak az egymással szembenálló és versengő nagyhatalmakat látnánk. A küzdelemnek, a hatalmi küzdelemnek is kétségtelenül egyik mozgatója a társadalmi harc, az individualista humanizmus és a közösségi humanizmus világméretű küzdelme. Ennek a küzdelemnek egyik legjelentősebb színtere a harmadik világ. Ezek az országok politikailag elszakadtak a nyugati világtól, de gazdaságilag a nyugati rendszer keretei között élnek. Ebben a helyzetben jellemzi őket, hogy rohamosan növekszik népességük, gazdasági és társadalmi kérdéseik pedig súlyosbodnak. Adott helyzetükben ezek a kérdések megoldhatatlanok, hiszen a szabad verseny világában ilyen mértékű hátrány behozhatatlan, nagymérvű segélyezés és felkarolás pedig ellenkezik a szabad verseny elvével és gyakorlatával.

Az utóbbi évek ismétetlen hangoztatott új kifejezése az új nemzetközi gazdasági rend, mellyel, az ENSZ is foglalkozik. Valóban szükség van rá, de kérdéses, hogy megvalósítható-e a nyugati világ sérelme nélkül, tehát beleegyezésével.

Az Egyházak Világtanácsa elsőbbséget biztosít Nairobi óta — pénzügyi nehézségei közepette is, — „az igazságos, részletető és fenntartható világtársadalom” modelljének, mint tanulmányi és szociális feladatnak. Ez, sajnos, csak elméleti modell, mely nincs tekintettel a funkcionáló modellekre, sem pedig arra, hogy a keresztyénség kisebbség és éppen a társadalmi kérdések terén mélyen megosztott.

Ebben a helyzetben a szocializmus eszméje és modellje nagy vonzóerő a felemelkedni kívánó népek számára. Sikere úgy lesz, ha egyre teljesebben valóságos életté teszi célját: minden ember javának szolgálatát.

4. 3. „A felszabadítás és a keresztyének”

A hetvenes évek elejére csaknem teljesen befejeződött az egykori gyarmatok függetlenné válása, tehát a politikai felszabadulás. A politikai béklyókkal együtt azonban nem szabadultak meg a gazdasági béklyóktól is. A felszabadítás ezért azt a célkitűzést is magába foglalja, hogy az államok mindenféle szempontból (gazdaság, kultúra, nevelés, stb.) olyan helyzetbe kerüljenek, hogy a népek családjának egyenjogú tagjai lehessenek.

Az egyenjogúság természetesen egyes államokon belül is célkitűzés. A Dél-afrikai Köztársaságban és Rhodéziában például a feketebőrű többség harcol szabadságáért. A Közel-Keleten azért készítették menekülésre a palesztin lakosságot, hogy Izrael Államban ne ők legyenek a

többség. Eleve nehezebb az egyenlőségért és jogokért folytatott küzdelem, ha kisebbségnek kell érte harcolnia. Hiszen harcoss többség kiharcolhatja jogait, de elnyomott kisebbség csak a többség megértésével nyerheti el azokat. (Indiánok Latin-Amerikában, feketék az USA-ban, nemzetiségi kisebbségek sok államban, Észak-Irország, stb.)

A felszabadításért folyó harccal összefüggésben keresztyének számára is felvetődik az erőszak alkalmazásának kérdése. Ennek a döntésnek a kockázatát és lelkiismereti súlyát keresztyének is vállalják, anélkül azonban, hogy idealizálnák magát az erőszakot. A szabadság kivívásáért hozott erőfeszítésekkel egyenlő fontosságú mindaz, ami a megszerzett szabadság megtartásához és széleskörű biztosításához szükséges.

5. Szolidaritás a gyakorlatban

Kézenfekvő, mégis méltánytalanul mellőzött kérdés, hogy mit tehetnek keresztyének és gyülekezetek, valamint egyházak a gyakorlatban a világtávlatú szolidaritás terén.

5.1. Mint sok mindenben, az első lépés ebben is otthon kezdődik, de nem lehet ez az összes lépés. A gyülekezet is gyakorló terep lehet arra, hogyan éljenek, vitázzanak, dolgozzanak és higgyenek együtt különböző felfogású, mentalitású, műveltségű hívő emberek.

Mások igazságáért és szabadságáért kiállni és harcolni: ez sem Afrika déli részében kezdődik, hanem a munkahelyeken, a szakszervezeti gyűléseken, a jutalmak és prémiumok elosztásakor, vagy éppen az egyházi alkalmaztatásánál és a vele való bánásmódnál.

A faji megkülönböztetés elleni harc sem fegyverek küldésével kezdődik, hanem azzal, kések vagyunk-e elfogyasztani fekete emberek főztjét, hajlandók vagyunk-e velük együtt utazni és velük barátkozni. De ezt a gyakorlást el lehet kezdeni cigányokkal is.

A világ igazságosabb rendjéért való küzdelem pedig azzal a kérdéssel kezdődik, mit tettem azért, hogy a mi társadalmunk, a szocialista társadalom rendje még jobban megfeleljen célkitűzésének, vagyis annak, hogy egyedül a munka, a tudás, a társadalmi hasznosság legyen az egyéni érvényesülés mércéje.

Ismétlem: mindezek csak első lépések lehetnek a világtávlatú szolidaritás gyakorlása felé.

5.2. A béke problematikájának megismerését egyrészt a szavak területének, másrészt pedig nem egyházi feladatnak szokták tartani. De egyrészt nem lehet helyesen cselekedni, ha nem ismerjük a bajt és orvosságát. Másrészt pedig, ha „bevett” gyülekezeti téma és program lehet a családi élet, a házasság, a munka, az anyagiak, az erkölcs (vagy egy-egy vitetett képes útibeszámoló), akkor legalább ennyire „keresztyén” és „hitbeli” kérdés a béke, az igazságosság és a felszabadítás is.

Mások helyzetének, gondjainak, kérdéseinek, magatartásának megértése és — szükség esetén — kritikája egyenesen jó alkalom távoli vagy közeli országok népével és keresztyénségével való közösség megélésére, hiszen azzal foglalkozunk, ami őket foglalkoztatja, ami nekik örömeik vagy gondjuk. Nem jelenti mindez, hogy csak így élhetjük meg közösségünket. De beletartozik ez is.

Ennek a tájékozódásnak és tájékoztatásnak persze következményei vannak. A problémák megismerése segít annak felismerésében, hogy mennyire sokrétű összefüggésekről van szó. Ha pedig keresztyének ré-

széről a béke kérdésében kevesebb lesz a naív, primitív és tájékozatlan beszéd, ez már egymagában is eredmény. Az ismeret abban is segíthet, hogy értékelni tudjuk mások, köztük nemkeresztyének erőfeszítéseit, és abban is, hogy meglássuk saját lehetőségeink határait, de feladatainkat és tényleges lehetőségeinket is.

5.3. Az *imádságot* a béke összefüggésében kétféleképpen szokták emlegetni: mint keresztyének egyetlen lehetőségét a békéért és mint semmitérő haszontalanságot. Egyik se igaz. Az a keresztyén, aki még imádkozni se hajlandó érte, tesz-e érte valamit? Az a keresztyén, aki csupán a szocializmus iránti lojalitás kötelező kifejezésének tartja a békéért és távoli népekért való imádságot, milyen tettekre képes?

5.4. Az egyes keresztyén közvetlenül leginkább *az emberi találkozó-sokban* lehet a béke építője. Más nemzetbeliekkel találkozni, beszélni, közben előítéletektől megszabadulni és megszabadítani, mások tévedéseiből tanulni és a magunkéit korrigálni — mindezek apró, de nem jelentéktelen építőkövek. Nem kevés, és bizonyára egyre növekszik azoknak a keresztyéneknek a száma, akik hivatalos — állami, vállalati — kiküldetésben járva tárgyalnak, tájékoztatnak, tájékozódnak, beszámolnak. Közvetlenül tehetnek valamit, de még nagyobb a felelősségük.

5.5. Csaknem teljesen figyelmen kívül hagyott lehetőség a szolidaritás gyakorlására keresztyének és gyülekezetek *részvétele szekuláris akciókban*, vagyis együttműködés konkrét ügyekben társadalmi szervekkel. Némelyik vezetőségében jelen vannak az egyházak képviselői. De más szervezetekben is, más szintén is nyitottak a részvétel előtt. Lehetőség van akciók erkölcsi támogatására, de az anyagi támogatásra is pl. a Magyar Vöröskereszten vagy a Szolidaritási Bizottságon keresztül. Tájékoztatóst lehet kérni az akciókról és ki lehet választani konkrét, gyülekezetek vagy egyes keresztyének által is támogatható ügyeket.

5.6. A vietnami háború idején a londoni USA-nagykövetség előtt hároméves megszakítás nélkül békeőrséget álltak békeharcosok. Erről mondta Ivor Montagu filmművész: „Ki tudja, talán ez az őrség is egyike volt azoknak a szalmaszálaknak, amelyek — mint a keleti közmondás tartja — olykor eltörik a teve gerincét.”

A keresztyénség előtt mindig világos volt, hogy fel kell emelni az áldozatot. Azt is tudjuk, hogy le kell fogni a gyilkos kezét. Ma az is előtérben van, mit tehetünk, hogy ne fadjuljon idáig a dolog.

Nagy eredmény, ha keresztyének és gyülekezetek keresni kezdik, mit is tehetnek a maguk helyén, a maguk lehetőségeivel a békéért, igazságosságért és felszabadításért. Eredmény már a keresés is, mert aki keres, bőségesen találhat konkrét feladatot. S ez is egy olyan terület, ahol a legkisebbek mellé kell állnunk.

Reuss András

Egyház a világban

Paavo Kortekangas:

LELKI ÉS EGYHÁZI IRÁNYZATOK MA FINNORSZÁGBAN

Előadás Magyarországon 1978. áprilisban

Amikor ismertetem a mai finn lelki és egyházi helyzetet, jól tudom, hogy sok azon jelenségek között, amelyeket említék, általános világjelenség, nem csupán finn. Finnország tehát nem valami külön vallásos sziget, még akkor sem, ha Finnországban is kétségtelenül, mint minden más országban, a vallásos életnek megvannak a maga sajátos nemzeti vonásai. Másfelől le kell szögezmem, hogy a vallásos élet önmagában sem képez külön szigetet az élet más jelenségei közepette, hanem abban tükröződnek a kor általános irányzatai. Egyáltalán nem túlozzuk emberileg a vallásos életet, ha azt állítjuk, hogy Isten munkája felveszi azokat a módszereket, amelyek az egyes korokra jellemzőek. Az egyháztörténelem feladata rávilágítani, hogy a vallásos élet másként formálódott az egyes korokban, s másként kapcsolódott az egyes korok általános irányzataihoz.

Egyes korok vallásilag érzékenyek, mások hidegek. Az egyházi élet olykor erőteljesen kollektív természetű, olykor ellenkezőleg, igen individualis. Vannak különleges ébredési korszakok, máskor viszont úgy tűnik, hiányzik az ébredés s a vallásos életet a tradíció, a szokások őrzik. De legyenek bár a formák bármilyenek az egyes korokban, a lelki élet valami módon lüktet s egyes megnyilatkozási formái nem tűnnek el egészen akkor sem, ha bizonyos körülmények másoknál erőteljesebben lépnek előtérbe. Rámutatok példaként, hogy a tiszta tan erősen kollektív korszakában az individuális vonások az énekköltészetben éltek. Sok más hasonló példát is említhetnének az egyház történetéből.

Bár hangsúlyoztam a vallásos élet összefüggéseit az élet más körülményeivel, ugyanakkor szeretném leszögezni, hogy a lelki ébredés ajándék, amelyet úgy kapunk. Ezt nem lehet beszerezni. Az, hogy a vallásos élet minden korban megkeresi a sajátos megjelenési formát, csak annyit jelent, hogy „az ige testté iesz” minden korban. Eppen úgy, ahogyan Krisztusnak emberré kellett lennie, a vallásos életnek is az emberi élet normális formáit kell magára öltenie, hogy konkrétán és emberek számára elérhetővé legyen.

Általában a lelki életben tíz évenként erős változás szokott bekövetkezni. Manapság úgy tűnik, hogy a lelki irányzatok gyorsabban változnak, mint korábban. Az 1960-as évektől a 70-esekig valóban nagy a változás. Ugyanezt mondhatjuk voltaképpen az egész háború utáni időről. Közvetlenül a második háború után erős vallásos ébredés indult meg Finnországban. Utána következtek az ötvenes évek amelyekben az egyház diakóniai feladatainak felismerése volt a jellemző. Ez a felismerés oly erős volt, hogy új diakóniai ébredésről beszéltek. Ez még az egyház törvényeiben is kifejeződött úgy, hogy például a diakóniai állást minden gyülekezetben kötelező volt megszervezni. A hatva-

nas évek, különösen is annak utolsó szaksza, erős társadalmi pezsgés ideje volt, amely gyakran radikális vonásokat hordozott. Ekkor jelentkezett az egyházellenesség is. A szépirodalom, amely eladdig vallásos szempontból legalábbis színtelen volt, vagy azt helyeslő, erőteljes egyházellenes vonásokat vett fel.

A hatvanas években az egyház belső megújulási folyamata mindegyiknél az egyház felépítését érintette; hangsúlyozni kezdték az egyház társadalmi feladatait is a korábnál erőteljesebben. Divatos gondolat volt akkor, hogy az egyház nyitott az átalakulásra. Ilyen címszó alatt a megújulás programját meghirdető könyv is jelent meg. Magam is idesorolom e könyv írói és ennek a nyílt egyháziasságnak képviselői közé. Akkor azt hangsúlyoztuk, hogy az egyház nem gettósodhat el, hanem be kell törekednie az élet közegébe, fel kell vennie a különböző kérdéseket, látni kell világosan az egyház tennivalóit és hatásának lehetőségeit.

A hatvanas évek ez egyházi megújulásában bizonyára sok volt a felületesség, de sok az egészséges felrázás is. Akkor ismerték fel azt is, hogy a vallásos élet nem szakadhat el az élettől és nem lehet hatástalanná az élet összképében. Erősen hangsúlyozták, mi az egyház feladata, vagyis mi a funkciója.

Minél mélyebbre kerültünk a hetvenes évekbe, annál világosabban bontakozott ki egy másik út. Épp úgy, mint általában a lelki életben nem a társadalmi felépítmények megváltoztatása érdekelte az embereket, hanem az emberek belső életének a gondozása, úgy az egyház életében elkezdtek egyre jobban hangsúlyozni, mi az egyház lényege szerint, s nem azt, hogy mi a feladata. Ez a hagyományok értékelésének növekedését jelentette s egy bizonyos konzervatívizálódás terjedését.

Mindez különböző módon jelentkezett. Először is leszögezhetjük, hogy az eddigieknél jobban hangsúlyozták az egyházi hivatalt, nevezetesen a papi hivatalt. Ez jelentkezett többek között az egyházkeresztyénházban úgy, hogy a lelkész az addiginál központibb szerepet kapott abban. Ez valójában világosan mutatta a magas egyházi vonások erős előretörését és különböző területeken az egyház elkülönülését a társadalmi élettől.

A művészetben és az irodalomban ismét a romantika kora divik, az érzés van erőteljesen előtérben. Romantikus korokban könnyen átlépik a hitvallásosság határait. Ez különböző módon történik. Abban a magasegyházi hanghordozású irányzatban, amiről szóltam, hangsúlyozzák a katolikus egyház azon vonásait, amelyek előtérbe helyezik a papi hivatalt s a papok szerepét. Másfelől a hitvallások közötti határokat igen könnyű átlépni az ú. n. ébredési keresztyénségben is, amelyben az érzelmi ébredésre teszik a fő hangsúlyt, s úgy gondolják, ez fontosabb minden tanításbeli különbözőségnél.

Ugyanakkor a romantikus korhoz tartozik az esztétika szép eszménye. Ez Finnországban többek között abban észlelhető, hogy a mi kicsi ortodox egyházunk, amely az összlakosságnak mintegy 10%-a (a 92% evangélikus mellett), igen nagy nyilvános érdeklődés tárgyává lett, s annak esztétikailag is színes életvitele általános érdeklődést keltett, épp úgy, mint az ósrégi hagyományai. Meg kell mondanom, hogy az ortodoxokkal igen jó és meleg kapcsolataink vannak. Nem irigyeljük azt a nyilvános figyelmet, amiben az egyháznak része van, de megjegyezzük, hogy ez a korszak általános jelenségeinek egyike.

Erre az időszakra jellemző a bizonyos mértékben kivételes vallásos jelenségek előtérbe lépése, ezek között még a nem-keresztyén vallások

eszményesítése is, amely néha egyre világosabban a mágiáig visz. A lelkiekben domináló keresztyén mozgalmak, mint pl. a pünkösdzizmus, ugyancsak erősen jelentkeznek. Legújabban Finnországban egész rendkívüli módon tört elő a püskösdista alapon működő, beteggyógyításokra koncentráló mozgalom, amely egészen a világi tévé- és rádióprogramokig betört. *Ez a mozgalom, amely lényegében puszta gyermekes kegyesség, de nyilvánvalóan kétségtelen hipnózis és szugesztio, meglepően nagy rokonszenvet élvez.*

Mindez nem jelenti azt, hogy a folyamatos egyházi szokás-keresztyénség valamiképp visszaszorult volna. Épp ellenkezőleg a vallásos élet iránt általában megnőtt az érdeklődés. A templombajárás, amely Finnországban viszonylag gyenge, most növekvőben van, s a többi egyházi tevékenység is. Így a korszak általában újabban a vallásosságot elismerő, olykor megfigyelhető, hogy mindenekelőtt az emocionális, vagy esztétikailag erős vallásos mozgalmak különösen is kedveltek.

Ezek a szokások mind, amint mondtam, a kor általános jelenségeihez tartoznak. A hatvanas évek a haszon és a keresztyénség, az organizációk és a társadalmiasság erőteljes ideje volt. Eszményesítették az új, nagyszerű városiasodó világot. Ezzel szemben a hetvenes években felrettentek annak felismerésében, hogy az ilyen városiasodás hová visz. Észrevették a szennyeződés problémájának nagyságát; elkezdték védeni az ember egészségét; a vidéki életet látták eszményinek és egészségesnek. Így a városok erőteljes növekedése megállt és sok helyen megindultak vissza a vidékre. Talán ezeknek is van valami összefüggése azzal a vallásos étellel, amelyet manapság észlelünk hazánkban.

Az elején azt mondtam, hogy Finnország egyáltalán nem valami különleges sziget vallásosság kérdéseiben sem, másban sem. A vallásos élet növekedését másfelé is lehet észlelni. Különböző helyeken, különösen az ifjúság érdeklődése van világosan növekedőben a keresztyénség és általában a vallásosság iránt. Véleményem szerint az a fontos, hogy egyetlen korban se bóduljanak el tudatosan valamelyik egyoldalú keresztyén forma bűvöletében úgy, hogy megfelekedzenek az egészséges teljességről. *Mindenekelőtt mi evangélikus keresztyének lássuk világosan, hogy a lutheránus megigazulástan, ami számunkra központi, olyan tartós teológiai és keresztyén alap, amelyhez az egyház kötődhet, s amelyben állva lehet értékelni a vallásos életet.* Ez megőrzi az eltévelyedéstől, bármi túlhangsúlyozástól épp úgy, mint a racionalizmustól. Megvéd a papi hivatal túlhangsúlyozásától, de lekicsinylésétől is. Mindenekelőtt megmutatja, hogy az egyház mimódon létezik Isten akaratóból az emberek javára.

Ford.: dr. Koren Emil

Amire az Ágostai Hitvallás tanít

A keresztség szentsége

Egyházi rendünknek megfelelően — hozzátartozók kérésére — megkeresztelünk minden gyermeket. Ezzel annak a feladatunknak teszünk eleget, melyet Konfirmációi Káténkban tanítunk is (Konf. K. 60), és amely kiemeli, ugyanakkor be is sorolja, összekapcsolja az igehirdetés, valamint a diakónia univerzális igényével és elkötelezésével. Gyakorlatunk egységes voltából azonban nem következik szükségszerűen a gyakorlat problémátlansága. Szekularizált világunk hatásai híveinknél is érezhetőek. Külföldi teológiai viták minket is kérdések elé állítanak, melyek végső soron abban összegeződhetnek, hogy kereszteselési gyakorlatunk nem a széthulló népegyházi keretekhez való görösös ragaszkodásunkat példázza-e?

A keresztség „válogatás nélküli” kiszolgáltatásával kapcsolatos aggodalmak mélyen a szentség „komolyságának” féltése húzódik meg. A „szűrő” alkalmazhatóságát vitathatatlanak látszó teológiai érvek támogatják. Az pl., hogy a keresztség — értelemszerűen — bekapcsol a keresztyén közösségbe; s ha ennek a „kapcsolásnak” nincsenek megcsalásban—rokonságban a megfelelő előfeltételei, akkor merő formalitássá silányul a szentség kiszolgáltatása. Vagy az, hogy a szentség méltó vételéhez hozzátartozik a hit; s ha ennek hiánya nyilvánvaló, akkor felelőtlenség bűne terheli a kiszolgáltatót. Vagy az, hogy a szentségben elkötelezés is van; viszont oly sok példát lehet találni az elkötelezettség semmibe vételére. Az aggályok alátámasztására még Luthert is fel lehet sorakoztatni, — igaz: csak összefüggéséből kiragadott idézettel. Mert tőle való az a megállapítás a keresztség és a hit kapcsolatáról, hogy „ahol azonban nincsen hit, ott (a keresztség) csak meddő jel marad.” (NK IV. 73.)

Az aggályokkal szemben természetesen figyelemre méltó ellenrvek is akádnak. Lehet hivatkozni magára a gyülekezet közösségére, vagy a személyes lelkipásztori munkára; arra, hogy gyülekezetnek és lelkésznek elsődrendű feladata éppen a bekapcsolódás lehetővé tétele és elősegítése. Fel lehet vetni azt az ellenkérdést is, hogy vajon ki állapítja meg — és milyen mérték alapján — a hit, vagy hitetlenség meglétét? És lehet utalni a keresztyén reménységre, mely minden szolgálatban nélkülözhetetlen. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a kérdés megoldásához ezen az úton nem jutunk el.

Az Ágostai Hitvallás megfelelő cikkét olvasva első látásra úgy tűnik, hogy mai gondjainkkal kapcsolatban nem tartalmaz közvetlenül is hasznosítható gondolatokat. Megtévesztő ez a látszat! „A kereszteségről azt tanítják, hogy szükséges az üdvösséghez és Isten a keresztes által a kegyelmét adja. Továbbá, hogy a gyermekeket meg kell kereszteselni. Mikor ezeket a kereszteség által Istennek felajánljuk, Isten őket kegyelmébe fogadja. Elítéli az anabaptistákat, akik helytelenítik a

gyermekkeresztséget és azt állítják, hogy a gyermekek keresztség nélkül üdvözülnek." (CA IX. 1—3.)

Ez a tömör fogalmazású szakasz három alapvetően fontos megállapítást tartalmaz, melynek időszerűsége változatlan. Először azt, hogy Isten kegyelmét adja benne. Másodszor azt, hogy ennek az adomány-nak nincs emberi előfeltétele. Harmadszor azt, hogy ez az ajándék univerzális igényű. Az univerzalitást kétszeresen is hangsúlyozza: egyfelől akkor, amikor a gyermekkeresztség parancsát adja, másfelől pedig akkor, amikor az anabaptistákkal szemben foglal állást. Erdemes ehhez az előző cikk néhány mondatát is hozzáolvasnunk: „Mind a szentségeknek, mind az ígének Krisztus rendelése és parancsa folytán van hatóereje, még akkor is, ha gonoszok szolgálnak velük. Elítélik a donatistákat és hasonlókat.” (CA VIII. 2. 3.)

A donatisták és anabaptisták hangsúlyos említése azért is fontos számunkra, mivel felfogásuk azon a ponton mutat közös vonásokat, amely a szentség és az ember „megfelelő kapcsolatát” állítja homlok-térbe. A donatisták kérdése ez: „alkalmas-e (méltó-e) a szentségek kiszolgáltatója erre a szolgálatra?” Az anabaptisták kérdése ez: „alkalmas-e (méltó-e) a szentségek (keresztség) elfogadója erre az ajándék-ra?” (Vö. Kinder—Haendler: Luth. Bek. 138—141.) Nem nehéz felismerni a kétféle nézet közös gyökerét: azt az aggályt, hogy a „nem-megfelelő” emberi magatartás hatástalanítja az isteni tettet.

Az Apológia is lényegében az Ágostai Hitvallás vonalán mozog. Érveit megfogalmazásában az anabaptistákkal való szembenállás és a pápás (középkori) egyházzal való konszenzus felmutatására törekszik. Ezért megelégszik annak kifejezésre juttatásával, hogy a „gyermekek keresztsége *nem hatástalan, hanem szükséges és üdvösséget szerző ereje van*” (Ap. IX. 1.): hogy „*az üdvösség ígérete a kisgyermekeknek is szól*” (Ap. IX. 2.); és végül, hogy „Krisztus az ige és szentségek által *teremt újjá*” (Ap. IX. 2.). Noha a „szerez” és az „ígér” igék más-más gondolati tartalmat hordoznak, a szándékból és a szakasz egészének összefüggéséből nyilvánvaló, hogy Melanchton azonos értelemben használja őket. Vizsgálódásunk nem lényegtelen „melléktermékeként” már most megállapíthatjuk, hogy a keresztség tartalmára vonatkozó reformátori-hitvallásos tanítást — gondoljunk a már említett csonka Luther idézetre is! — nem lehet helyesen megragadni összefüggésükből kiemelt szavak és mondatfoszlányok segítségével.

Az összefüggések körét még két irányban kell kitégítanunk: meg kell néznünk a szentség és a hit, valamint a keresztség és az úrvacsora kapcsolatát.

Már az Apológiából vett idézetünkben is „szentségek” szerepelnek ott, ahol a keresztségről van szó. S hogy ez mennyire nem elméleti kérdés, arra a konfirmandusaink közötti szolgálatunk ad kiváló példát. Évről évre visszatérő jelenség, hogy a keresztségben és az úrvacsorában kapott ajándékokra vonatkozó kérdés-felelet (Konf. K. 11. 73.) bizonyos zavart okoz a gyermekeknél. Mindkét felelet — helyesen — az „élet és üdvösség” (valamint a „bűnbocsánat”) kifejezéseivel körvonalazza a szentségekben kapott ajándékot. Áttételesebb módon ugyan, mégis ugyanezzel a problémával találkozunk szembe magunkat akkor, amikor a szentségek „méltó elfogadásáról” van szó, s ahol a feleletekben — ismét helyesen — az kap hangsúlyt, hogy a keresztség és úrvacsora csak „a hívőnek válik üdvösségére” (Konf. K. 12. 73. 74.).

Válaszkeresésünkben jó kiindulópontot találhatunk Luthernak már

korábban erős csonkítással idézett felfogásában. A keresztséggel kapcsolatban mondja: „A külső jel nemcsak azért adatott, hogy erősen hasson, hanem azért is, hogy jelezzen valamit. Ahol ugyanis a hit gyümölcseivel együtt kibontakozik, ott a keresztség nem üres jelkép, hanem hatása is van. Ahol azonban nincsen hit, ott csak meddő jel marad” (NK. IV. 72. 73.). A szentséggel élő hite, vagy hitetlensége ezek szerint éppúgy nem választható el a keresztségtől, mint az úrvacsorától. Viszont meggondolkoztató, hogy a „ki él ezzel a szentséggel megfelelőképpen?” kérdése és a rá adott felelet csak az úrvacsora tárgyalásánál fordul elő, a keresztségnél hiányzik (KK. V. 9. 10. és KK. IV. 1—14.)! Ez a megfigyelés annak a kérdésnek felvetésére készítet, hogy a keresztségnak és úrvacsorának milyen közös és milyen egymástól eltérő vonásai vannak?. A katechetikai gyakorlatunkban tapasztalt bizonytalanságok, valamint az esetenként konkrét formában felvetett kérdések (pl. az, hogy „miért van szükség két szentségre, ha *mindegyikben ugyanazt kapjuk, ill. mindegyik ugyanazt adja feladatul?*”) szintén arra készítetnek, hogy két szentségünk tartalmi egyezéseinek és különbözőségeinek problémakörét együttesen tegyük vizsgálódásaink tárgyává.

Kétségtelen: azonos a szentségek célja és hatása, mindkettőnek azonos az értéke; viszont az is vitathatatlan, hogy nem azonos a kettő tartalma és funkciója. Az azonos elemek közvetlenül és könnyen felismerhetők a megfogalmazásokban; a sajátos és egyedi elemek megállapítása már nehezebb feladat, mivel a megfogalmazások inkább közvetettek. Ennek oka az lehet, hogy míg az úrvacsorátant többfrontos küzdelemben kellett kialakítani és megvédeni, addig a keresztség kérdésénél csupán az anabaptizmus ellenében vált szükségessé a tanítás körülhatárolása és a gyermekkeresztség általános keresztyén gyakorlatának igazolása.

A két szentség közötti különbözőségek sorában a legszembetűnőbb az, hogy a keresztség egyszeri és megismételhetetlen; az úrvacsora többszöri és megismételendő. Ez a tény már önmagában is mutatja, hogy az egyikben kapott ajándékok egész életre szólóak, míg a másikkban kapottak „időlegesek”. A keresztségben Isten Atyává lesz, „beemel” a Vele való kapcsolatba, a „gyermekség” állapotába, mely az eredendő bűn nyomán tört szét; az úrvacsorában Isten „visszahelyez” abba a közösségbe, melyből aktuális bűneink miatt estünk ki, s esünk ki újra meg újra. A keresztségben az eredendő bűn kárhozatra vivő ereje semmisül meg; az úrvacsorában az aktuális bűnök kárhozatos ereje töröltetik el. Az úrvacsorában életet vagy ítéletet kapunk attól függően, hogy hittel vagy hitetlenül élünk a szentséggel; a keresztségnél ez az alternatíva hiányzik. Ezen a ponton különösen is helyénvaló újra Luthert megszólaltatnunk: „Azt mondjuk továbbá, hogy szeritünk nem azon van a fő hangsúly, hogy hisz-e vagy nem hisz az, akit keresztesnek, mert nem attól lesz érvénytelen a keresztség, hanem Isten ígében és parancsán fordul meg minden. Ez bizony kissé éles különbségtétel, de egészen azon alapul, amit mondtam, hogy a keresztség nem más, mint víz és Isten ígéje egymás mellett és együtt, vagyis ha az ige együtt van a vízzel, akkor érvényes a keresztség, még ha nem is társul vele a hit” (NK. IV. 52. 53.). S miután az már korábban tisztázódott (vö. a CA és Ap. donatistákkal és anabaptistákkal szemben elfoglalt álláspontja!), hogy az „érvényesség” nem valamiféle „kiszolgáltatási formulára”, hanem a szentségek tartalmi lényegére vonatkozik, világos ennek a Luther-idézetnek is a szándéka: az nevezetesen, hogy a keresztség ajándékai kiszolgáltatásukkal érvénybe lépnek, valóságosak és visszavon-

hatatlanok maradnak. A keresztség nagyszerűsége és páratlansága éppen abban van, hogy nincs neki semmiféle emberi előfeltétele. Ez még a hitre is vonatkozik (!), amit egyébként a gyermekkeresztségre gondolva nem nehéz belátni. A keresztségben Isten elének jövő kegyelmével van találkozásunk, ahol Isten nem kérdezi meg: „hogyan fogadod, vagy mihez kezdesz vele?”; az úrvacsorában Isten helyreállító kegyelmével van találkozásunk, ahol viszont nagyon is hangsúlyosá válik ez a kérdés: „hogyan fogadod, vagy mihez kezdesz vele?” A keresztségben csupa „objektív” tényezőt lehet találni; az úrvacsorában a „szubjektív” tényezőknek is fontos szerep jut. Így érthető meg az a történeti tény, hogy miért fordul Luther hitének éppen legnagyobb megrendüléseiben — szinte végső menedékként — a keresztség felé a „baptisatus sum” azóta már klasszikussá vált vallomástételével. És így érthető helyesen a pontatlannak és ellentmondásosnak tűnő Luther-idézet is. A „puszta jel marad” kitétel ugyanis nem a cselekmény értékét fokozza le, hanem a cél megvalósulására, a végeredményre előretételezve állapít meg valamit. Azt nevezetesen, hogy a keresztség éppúgy nem juttat el „automatikusan” az üdvösségre, mint ahogyan az úrvacsora sem, a hirdetett evangélium sem, de akár még Krisztusnak az egész világért hozott büntörő áldozata sem; ebből azonban tévedés lenne azt a következtetést levonni, hogy az elfogadó ember hite vagy hitelensége a bennük kapott isteni értékeket akár pozitív, akár negatív irányban módosíthatja.

Ahogy a Lutheri Káték — közvetett formában — nyilvánvalóvá teszik a két szentségünk tartalmi sajátosságait, ugyanígy — közvetlen formában — nyilvánvalóvá teszik a végcél teljes azonosságát is: a szentségek üdvözülésünkért adattak és ajándékaikat a hit útján ragadhatjuk meg. Valóban: egyik szentségünk sem hat „ex opere operato”! Ennek szem előtt tartása mellett azonban hangsúlyoznunk kell: ahogyan az úrvacsorában Krisztus reálprezenciája nem függ az elfogadó hittől, vagy az elutasító hitelenségtől; ugyanígy a keresztségben kapott isten-gyermekség és eredendő büntéher-eltörülés ajándékának valósága és érvényességének visszavonhatatlansága sem függ tőle. Isten szeretetének mindenek megelőző voltát semmiféle emberi reakció nem módosíthatja, homályosíthatja el, vagy semmisítheti meg. A keresztség éppen ennek a szeretetnek kiváltképpen való jele és pecsétje. Olyan alap, melyre ráépülhet jó és rossz egyaránt, de amely nélkül nem épülhet semmi sem. Valóban a születéshez hasonló, melynek meg kell történnie ahhoz, hogy követhessék további napok, évek, évtizedek — követhesse maga az élet.

A dolgozat gondolatfűzése a keresztség kiszolgáltatásának gyakorlataból és a vele kapcsolatos katechetikai munkánk praktikus kérdéseiből indult el. Előrehaladásunk közben remélhetőleg világossá vált, hogy problémáink jó része az elvi-tartalmi tényezők tisztázatlanságából, ill. azoknak félreértéséből fakad. Aggályokról szóltam, melyek mindig ott jelentkeznek, ahol az emberi reagálás válik mértékké, eltakarva az isteni tettet.

A keresztség kiszolgáltatásával kapcsolatos aggályainknál azonban nemcsak félreértésekkel és tisztázatlanságokkal kell számolnunk. Fel kell figyelni arra is, hogy a keresztség szentségével élők bármiféle „besorolásával” akarva-akaratlan feladjuk „sáfár” mivoltunkat és a „tulajdonos” helyére tesszük magunkat. Ez a magatartás pedig nem fér össze diakóniai teológiánkkal.

Szomorú tény, hogy Isten minden ajándékával vissza lehet élni, és vissza is szoktunk élni velük gyakorta. De ahogyan elhívtunk evan-

géliumot hirdetni akár süket füleknek is, úrvacsorát kiszolgáltatni akár méltatlanoknak is, szeretettel szolgálni akár hálátlanoknak is (vö. pl. Jézus és a tíz leprás esete, ill. Konfk. 60.), úgy a keresztelezésnél is univerzális marad küldetésünk elkötelezése. Célhoz érni hitetlenül — keresztelezés után, igét hallgatva, Krisztus váltságahalálát ismerve — nem lehet ugyan, keresztség nélkül viszont elindulni sem lehet feléje.

Szekularizáció „makroklímájában” és nyilvánvaló hitelenség esetenként jelentkező „mikroklímájában” is keresztelehetünk bátran és keresztelehetünk mindenkit, aki hozzánk fordul. Nem a „vak engedelmesség” kényszere alatt, nem is a megszokás „gondtalanságával és felelőtlenségével, hanem azzal az Istenre tekintő reménységgel, hogy Ő, Aki minden emberi előfeltétel híján bennünket is belevont a keresztség által a Vele való kegyelmi kapcsolatba, az mások életére nézve is igazolja az apostoli bizonyágtétel erejét: „Aki elkezdte bennetek a jó dolgot, az el is végzi azt a Krisztus Jézus napjára”.

Idézett igénk egyben továbblépésre is készítet. A keresztség — kezdet! Víz elzáró zsilip felhúzásához hasonlítható, melynek megtörténte szükséges ahhoz, hogy a kívánt mederbe, vagy a kívánt területre odaáramoljék életet hozva: termést, gyümölcsöt, eredményt érve. A keresztség is „verbum visibile”; az is prédikál nekünk, ami látható benne. A víz, együtt az igével „az újjászületés fürdője” — ahogyan Pál is mondja. Új kezdődik; Isten kezd velünk újat. Sőt! A gyermekkeresztségben magában is van egy bizonyos képi jelleg: az, hogy amit Isten elkezd, azt rajtunk és értünk kezdi, teszi —, de ugyanakkor nélkülünk, beleegyezésünk, hozzájárulásunk nélkül is. Nincsen szó valamiféle előzetes „alkalmassági vizsgáról”. A keresztséghez utóbb sem kell — nem is lehet — hozzátenni semmit. Még a hitet sem. Úgy tökéletes az, ahogyan Isten adta.

De — „kezdet”, és még nem a „cél”. A kettő között „út” van, melyet végig kell járni. Ebben pedig a Krisztusba kapaszkodó hit nélkülözhetetlen. Mint mindenben, ami Isten üdvözítő tetteihez kapcsol bennünket, Melanchthont is ez a felismerés vezeti akkor, amikor a két szentséget összekapcsolva a velük való élésről azt mondja: (Ezek) „... azért rendeltettek, ... hogy jelei és bizonyágai legyenek Isten irántunk való akaratának, s felkeltsék és erősítsék a hitet mindazokban, akik élnek velük”. (CA XIII. 1.) Másutt még nyomatékosabban hangsúlyozza: „A szentségekkel való éléshez szükséges a hit, amely hisz az ígéretekben és elfogadja mindazokat a javakat, amelyeket a szentség felkínál.” (Ap. XIII. 19.) Hitelenségünk nem semmisíti meg a nekünk nyújtott ajándékot. Hitünk sem növeli az ajándék értékét. Szerepe, jelentősége a célhoz jutásunkban van. Az ajándékot elfogadó, a Krisztusba és ígéréteibe megkapaszkodni tudó hit pedig „hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által”. A keresztség krisztusi parancsához így kapcsolódik szervesen a misszióra elkötelezésünk is.

Ha ennek a missziói elkötelezettségnek a tartalmát kívánjuk megragadni, akkor tanácsos szembenéznünk két gyakran alkalmazott értelmezési lehetőséggel.

Az egyik magából a missziói parancsból adódik, ahol egyfelől a „tanítványá tevés”, másfelől a „tanítás” szavait találjuk. A két kifejezés gyökerében ugyan azonos, jelentéstartalma azonban különböző. Az evangéliumok egyértelműen és következetesen érzékeltetik, hogy az még nem „tanítvány”, aki mesterétől többet-kevesebbet „megtanul”, átvesz, esetleg beépít saját „szuverén gondolatrendszerébe” és életvitelébe, hanem az, aki kapcsolatban van mesterével, életközösséget vállal és fogad

el, mintegy „belesimulva” mesterének szuverén életvitelébe. Önkritikusan meg kell kérdeznünk: nem mosódik-e egybe teológiánkban és szolgálatunk gyakorlatában mindaz, ami a textusban egymástól világosan megkülönböztethető és szükségszerűen megkülönböztetendő? Pedig nyilvánvaló, hogy Jézus a célt a „tanítvánnyá tétel”-ben jelöli meg, melyhez — mint kiemelten fontos eszközöket — a keresztséget és a tanítást kapcsolja. Mondhatjuk-e, hogy a „tanítás” és a „taníthatóság”, mint alapkritérium, mint emberileg is biztosnak látszó előfeltétel, nem fedie el a „tanítvánnyá tétel” lényeges tartalmát, ami pedig vitathatatlanul több hitismeretek birtoklásánál. Elgondolkoztató, hogy Jézusnak úgy voltak tanítványai, hogy a Mester nem nyitott „iskolát”. Kétségtelen, hogy az ilyen típusú „egyszerűsítésünk” megszegényíti a jézusi szándékot.

Másik megjegyzésem a keresztség kívánatos következményei értelmezéséhez kapcsolódik. Úgy tudjuk és tanítjuk, hogy a keresztség hitre „ösztönöz és kötelez” (KonfK. 12.). E kettős kifejezés értelme világos: egyfelől rámutat Isten tetteire és az ajándékba kapott erőforrásra, másfelől azt hangsúlyozza, hogy ennek felismerése juttat el „elkötelezettségünk” tudatára. Önkritikusan meg kell kérdeznünk: nem fedie el tanításunk gyakorlatában a „kötelez” szó — a mai élet oly sok területén használatos „jogaink és kötelességeink” értelmében — az ezt megelőző döntően fontos „ösztönöz” szót? S ami ebből óhatatlanul következik: nem formáljuk-e át törvénné azt, amit Jézus evangéliumként kezelt és ajándékként adott? Nyilvánvaló, hogy ebben az értelmezésben a „belépés” — mely általában a belépni szándékozó döntésétől függ — és a „befogadás” közötti alapvető különbség mosódik el.

Buktatók ezek, melyeket a misszió akkor kerülhet el, ha a Krisztussal való közösség öröme hatja át a „misszionáló embert”, és az örömgosztás vágya hajtja előre a szolgálatban. Évtizedekkel ezelőtt elhunyt szolgatársunk (Budaker Oszkár) írta meg e lap hasábjain, hogy az Úrtól népéhez visszatérő Mózesnek ragyogott az arca. Intelme, üzenete ma is érvényes. Világunk számára nem „Mózes arca” a fontos. A sugárzást keresi rajtunk. Missziónk csakis ezen a módon maradhat mentes a „rosszemlékű térítgetések” indulatától és közelítheti meg azt a mértéket, melyet Jézus tanítványai elé állított. Hiszen a fényről azt is tudjuk, hogy nemcsak világít. Vonzani is tud.

Bizonyos vagyok abban, hogy szolgálatunk egészét előbbre viszi, ha a tetszetősnek látszó „szigorunkat”, melyet szívesen alkalmazunk másokkal szemben, éppen a keresztséggel kapcsolatban is — elsősorban magunkra alkalmazzuk. Mert ez sem elhanyagolható tényezője a vonzás képességének. Gazdagodik vele életünk is, szolgálatunk is.

Magassy Sándor

Stöckel Lénárd

A XVI-ik század legjelentősebb evangélikus egyházi fífiái közé tartozik Stöckel Lénárd (1510—1560). A történészek mindig magasan értékelték őt. Így nyilatkoztak róla: „vir de Lutheranismo in Hungaria immortaliter meritus” (Ribini), továbbá „Vir de re Evangelica apud Hungaros longe meritissimus, dignus, cuius nomen immortalitati commendentur” (Schmal), továbbá „praeceptor Hungariae dici mereatur” (Rezik). Hain Lőcsei krónikájában ez van feljegyezve róla: „Lumen et Reformator Ecclesiarum Superioris Hungariae.” Pukánszky pedig így méltatja: „Ein Mann von jener universalen geistigen Empfänglichkeit, die insbesondere die grossen humanistisch gebildeten Reformatoren kennzeichnet.” Más történészek is nagyra értékelik.

Habár közvetlenül nem nevezzük őt Kelet-Szlovákia reformátorának, mégis ő ebben a térségben a reformációs tanítás úttörője és megszilárdítója. Fontos szerepet játszott a katolikus egyházból való evangélikus egyházba történő átmenet időszakában. Kitént mint szervező, pedagógus és humanista egyéniség. Jellegzetes és vezető volt. Megerősítette és befolyásolta a reformáció fejlődését nemcsak az őt kelet-szlovákiai városban (Bártfa, Kassa, Lőcse, Eperjes és Szeben), hanem a volt Felvidék többi gyülekezetében is. Műve kapcsolatos egyaránt úgy a német, mint a szlovák és magyar ajkú evangélikussággal. Abból a reformációs örökségből, amelyet ő oly lényegesen felvirágoztatott, élünk tovább ma is gyülekezeteinkben. Magyar részről Stöckel kellő figyelemben lett részesítve. Elegendő, ha felsoroljuk Ábel, Frankói, Stromp, Brucknel, Súlyom és mások nevét. Ebben a cikkben a figyelmet az újabb ismeretekre és szlovák részről történő kiegészítésekre szeretném fordítani, hogy így egyszerűsebb és egyöntetűbb képet kapjunk erről a kimagasló férfiúról. Ezért csak néhány pontra szorítkozom.

1. Ribini szerint Stöckel 38 irodalmi művet állított össze. Mind nem jelent meg nyomtatásban, néhány kézirat elveszett, úgyhogy ma már nehéz volna pontos lajstromot összeállítani. Most csak azokra a kéziratokra akarok figyelmeztetni, amelyek a pozsonyi volt Lyceumi könyvtárban vannak és amelyek másolatban maradtak ránk. Stöckel kisebb munkáiról van szó. Ezek a következők: *Meditatio Passionis Christi*. (Ez a munka négy részre van osztva. Kezdődik a 22-ik zsoltár magyarázatával, majd Jézus elfogatásával foglalkozik, aztán a getsemani és a keresztfán mondott szavai felett elmélkedik. Az utolsó rész pedig elmélkedés Jézus feltámadásáról.) Továbbá megmaradt Stöckel *Vox Christi Patientis* c. verse (csak 12 sor) és egy rövid elmélkedés *De fine mundi* cím alatt. Ugyanúgy mint mások is ebben az időben, Stöckel is várta a világ végét, amiről a Melanchtonnak 1557. I.21-én keltezett levele is tanúskodik, amelyben egy különös égi jelenésről ír: mintha a felkelő nap változtatta volna színeit az égbolton. Ebből arra következtetett, hogy közeleg Magyarország és a világ vége.

Arról is van feljegyzésünk, hogy Stöckel készülöben levő munkáját, amely a *Compendium Officiorum Ciceronis* címet viselte, mint tankönyvet használták az iskolákban. Említés történik erről a besztercebányai tanulmányi iskolai rendben 1574-ben. Megmaradt az Apofthegmata illustrium virorum c. irata is. (Híres antik férfiak mondásait tartalmazza ábécé sorrendben. Az egyes mondásokhoz latin magyarázat és német versek kapcsolódnak.) Ez a mű fontos Stöckelnek, mint humanista gondolkodónak megismerésében.

Stöckel levelezéséből jelenleg 48 levél van egybegyűjtve, ebből egy levél csak töredék. 38 levél Stöckeltől származik, a többi pedig hozzá intézett levél. 29 levél latinul és 19 német nyelven van írva. A levelek 1534 júliusa és 1560 januárja között íródtak. Ezen leveleket D. Škoviera *Epistulae Leonardi Stöckel* címmel adta ki nyomtatásban Pozsonyban 1975-ben. Ezek a levelek értékes anyagot tartalmaznak Stöckel korára és életére vonatkozólag, valamint a másokkal fenntartott kapcsolataira vonatkozólag is. (Közelebbi e témáról: D. Škoviera: *Leonard Stöckel — humanistický rektor bardejovskej školy, Jednotná škola, 1975. évf. 4. sz.)*

Sólyom J. a *Melanchtonforschung in Ungarn* c. tanulmányában (Luther und Melanchton c. tanulmánygyűjtemény, Göttingen 1961.) említi, hogy Stöckel 1561-ből származó *Annotationes Locorum communium doctrinae Christianae Philippi Melanchtonis* c. munkáját megtalálták Magyarországon az első világháború után. Ez egy unicum-példány volt, amely azonban a második világháborúban elveszett. Ebben a tanulmányban vonal alatt van megjegyezve, hogy Stöckel e műve a bretteni Melanchtonhausban van. A pozsonyi Líceumi könyvtárban is megvan ez a mű. Ez Stöckel legjelentősebb dogmatikai műve. Teológiai szempontból még nálunk sem volt méltatva. Melanchton híres *Loci communes-e* Stöckel Jegyzeteivel (*Annotationes*) együtt jelent meg. Ez önmagában is arról tanúskodik, hogy Stöckelnek mekkora tekintélye volt. Az *Annotationes* bevezetőjében arról ír Stöckel, hogy milyen fontos a tanításnál meglegelni a helyes módszert. A helyes módszer abban áll, hogy előbb elő kell adni a rövid összefoglalót, amely magában foglalja a tanítás lényegét és aztán ezt részletesen ki kell fejteni. Stöckel a kereszténységben látja az igazi emberiség fenntartóját. Azt a nézetet képviseli, hogy meg kell ismerni más tanokat is, amelyek az emberiséget szolgálják. Ezért találkozunk művében antik szerzőkre tett utalásokkal. (Cicero, Terentius, Plátó, Arisztotelész és mások.) Elismeréssel méltatja mondásaikat. Ellene van azonban a stoikus fatalizmusnak és az epikureizmusnak. Nem értékeli túl az antik filozófusok gondolatait.

A hiten kívül Stöckel nagy súlyt helyezett a műveltségre és az emberiségre. Beszédkészséget követelt meg tanítványaitól tudván, hogy a szószék eszköz a reformációs gondolatok terjesztésére. Ez az erőfeszítése tartalmilag megegyezik J. Sturm mondásával: *Sapientem atque eloquentem pietatem finem esse studiorum.*

Zoványi J. már írt Stöckel megtalált katekizmusáról a Teológiai Szemlében (1925. évf. 168—9. old.). Ez a káté valószínűleg nem jelent meg nyomtatásban. A diákok csak másolgatták. Okmányok tanúskodnak arról, hogy ez a káté a hittantanítás alapvető tankönyve volt. Az öt szepességi város 1597. ápr. 22-én és 23-án tartott szinódusa arra inti a leköszönt és tanítókat, hogy az ifjúságot Luther vagy Stöckel katechéjából oktassák (v.ö. *Fragmenta actorum synodaliū quinq̄ue liberarum civitatum Superioris Hungariae*, a lőcsei ev. archívumban található).

A Stöckel által megszerkesztett *Confessio Pentapolitana* csak 1613-ban jelent meg nyomtatásban. Addig csak kézzel másolták. Valószínűleg a legrégebbi meglevő másolat az a lőcsei példány, amely 1573 és 1585 között íródott. Ez a példány 1585. ápr. 28-án jutott Caspar Crazenus kassai lelkészhez, ahogy erről bejegyzést tett a szöveg előtt. Ez a példány az 1613-ban kinyomott szöveggel szemben csak három jelentéktelen stilisztikai eltérést mutat. Vitathatatlan, hogy a Pentapolitána szerzője Stöckel. A legrégebbi emellett szóló érvet Stöckel Postillájának bevezetésében olvassuk, valamint Scultetiné: *Hypomnema*, fol. 21.

A Pentapolitánat szlovák nyelvre is lefordították. Štefan Třebnický fordította le, aki 1583-tól működött a Szepességben, mint lelkész és egyúttal a hornádi testvériség esperese is volt. Valószínűleg ez a fordítás nem jelent meg nyomtatásban, hanem csak másolták. Třebnický azok részére fordította le, akik nem tudtak latinul. A Pentapolitána következő fordítását Karol Martinek publikálta 1856-ban az Új naptárban (Nový kalendář pro lid evanjelický).

B. Baltík a Korouhev na Sionu folyóiratban, 1879-ben a Besztercei Agenda fragmentumai alapján publikálta Stöckel Intését az Úrvacsora vétele előtt. A hangsúly itt az Úrvacsorán mint újszövetségen van, amely Krisztus valóságos teste és vére. Továbbá hangsúlyos a bűnbocsánat, az Úrvacsorával való méltó élés és az a kérés, hogy továbbra is igazi bűnbánatban éljünk.

Iskolai célra és használatra Stöckel írt Zsuzsannáról egy színjátékot. A színjáték szövegét Szilasi Klára publikálta (Stöckel Lénárd Zsuzsanna-dramája és a bártfai német iskolai színjáték a XVI. században, Budapest 1918.). Ennek a kiadásnak köszönhető, hogy fennmaradt ez a színjáték, mert az egyetlen 1559-ből származó példány a második világháború alatt Berlinben elveszett. (v.ö. E. Lazár: L. Stöckel a jeho dráma Zuzana, Slovenské divadlo folyóirat, 1958.). A bártfai színjátszásról Stöckel korában adataink csak 1552-től vannak Bártfa város pénzügyi könyveiből (az 1524 és 1552 közti pénzügyi könyveket nem találják meg). Bártfán latinul játszották Terentius Eunuchus-át és német nyelven a Kayn und Abel-t, valamint több biblikus tartalmú színjátékot.

Stöckel 1540-ből származó iskolai törvényeit (Leges scholae Barthenensis) nemrég P. Vajcik publikálta szlovákul (Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí, Bratislava, 1955.) Értékes dokumentum ez az akkori iskola- és művelődésügyről.

2. Stöckel halála után tanítványai Ch. Schaesus (1536—1585) és Purkircher György (1530—1578) latin verseket írtak tanítójukról. Más diákjai is hasonló verseket írtak, kik közül Martin, Mikulás és Matej Rakovský fivéreket szeretnénk megemlíteni. Művük 1974-ben Pozsonyban jelent meg Martini Rakovsky a Rakov, Opera omnia cím alatt M. Okál fordításában. A verselő diákok mindnyájan nagyra értékelték oktatójukat, kiemelték érdemeit, a tiszta evangéliumért való buzgólkodását, műveltségét és az eretnekek elleni küzdelmét. Matej Rakovský azt írja, hogy Stöckel minden ember számára példakép és a boldog élet tükré. Szigorú erkölcsű ember volt és elvei mások elveivé lettek (Hic speculum vitae cunctis et imago beatae et gravium morum norma typusque fuit). Martin Rakovský Czanadi Imre zanthó-i lelkésznek írt versében arra inti őt, hogy ne szégyellje, hogy Stöckel híve, mert nála jobban senki sem szereti a szent egyházat és a békét és őt méltatják a költők és az egész vallásos és erkölcsös világ. (Hic te non pudeat Stöckelium sequi, quo sancti gregis et pacis amantior non est, hunc Helicon et pietas virum ac virtus amat aurea.)

3. A XVI-ik század Bártfájáról, tehát Stöckel Bártfájáról két figyelemreméltó könyv jelent meg: éspedig A. Gácsová: Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia, Bratislava, 1972.) Bártfa társadalmi szerkezete a 15. században és a 16. század első felében) és a másik könyv V. Jankovič: Dejiny Bardejova — mesto v XVI. storočí, Košice 1975 (Bártfa története — a XVI. század városa). Röviden összefoglalhatjuk tartalmukat: Bártfának a XVI. század első felében 3500 lakosa volt. A városnak kézművesi, kereskedő és

mezőgazdasági jellege volt. A városban textilt, fonalat, szőrméket, hat-
lat és fűszereket importáltak. A városban magas szinten volt a sör és
vászonzás. A föllendülés a 16-ik század elején kezdett lanyhulni.
Bártfa fontos kereskedelmi pont volt azon a kereskedelmi úton, amely
Észak- és Dél-Európát kötötte össze. A főtéren fennmaradt épületek
a polgárok vagyonosságáról és kultúráltságáról tanúskodnak. A gazda-
sági fellendülés felemelte a város kulturális szintjét is. Az iskolákon
keresztül humanista gondolatok áramlanak be (Valentin Ecchius Linda-
vensis rektor).

4. Stöckel életrajzához még azt tehetjük hozzá, hogy apja városi
kovács volt, a városi templom kurátora és kétszer a polgármesteri tisz-
tet látta el (az 1512—1513. és az 1520—1521. években). A humanista
Leonard Coxhoz járt iskolába Kassán 1522 tavaszától 1526-ig. Stöckel
édesapja akkor halt meg, amikor Breslauban tanult (tehát 1530 előtt).
Stöckel feleségéről írja Matej Rakovský az említett versben, hogy tiszta
feleséget kapott megérdemelten, mert ő is az volt (Custus eras, castum
scivisti mumina velle, ergo data est merito foemina casta tibi). Családi
életéből megemlítendő, hogy legidősebb lányát Annát 1561-ben Tomas
Faber, Stöckel utóda vette feleségül, aki kéziratban reánk hagyta előde
életrajzát. János fia kitűnő rektor lett Szebenben és 1584-ben lelkész lett
Szepesszombaton. Dávid fia pedig Selmechányán lett konrektor. Lénárd
fia otthon élt Bártfán és először írt apja 1596-os Postillájához. Részt vett
az öt kelet-szlovákiai város színódusain, mint Bártfa képviselője.

5. Stöckel sok diákot vonzott Bártfára. Messze jutott el híre és
külföldön is ismert volt. Az egész Magyarország, Morvaország és Len-
gyelország területéről voltak tanítványai, sőt még Németországból is.
Az általa nevelt fiatalság egyaránt érvényesült szlovák, magyar és né-
met környezetben. E három nemzet lelkészei együtt tárgyaltak a hitbéli
kérdésekről a színódusokon és egyöntetűen írták alá határozataikat,
különösen az Úrvacsorával kapcsolatos határozatot a kryptokalvinizmus
ellen.

Stöckel Melanchtonnak írt leveleiben sokat panaszkodik a magyar
nemesekre, akik a török terjeszkedés idején nem fordítottak gondot az
ország megvédésére, hanem csak saját érdekeiket tartották szem előtt.
Sőt árulásból még a török oldalára is átpártoltak (az 1545. VI. 12-i
levélben). Ebből látható, hogy Stöckelt nagyon nyugtalanította a török
veszedelem, és hogy együttértett a nyomorgatott néppel és az egész or-
szággal.

Több szempontból értékelhető Stöckel Lénárd élete és műve. Gon-
dolkodó, pedagógus, humanista, teológus és író volt. Szívvel és lélekkel
közel állt Melanchtonhoz. Haláláig őszinte barátság kötötte őket össze.
Egyházi részről Kvačala professzor szentelt neki figyelmet Dejiny re-
formáció na Slovensku c. művében. (A reformáció története Szlovákiá-
ban.) Stöckel teológiai munkássága nincs még értékelve és méltatva.
Több figyelmet érdemel. Ezt a célt akarta szolgálni ez a néhány jegy-
zet, amely rá akart mutatni életének néhány mozzanatára. Olyan vezető
volt, aki Isten igéjét hirdette s ezért ne feledkezzünk meg róla.

Dr. Andrej Hajduk

Kollár János eszmei hagyatéka

Az utóbbi években elrendelt gyülekezeti könyvtárak rendezése közben került a felszínre és nyilvántartásba a budapesti Szlovákjku Evangélikus Gyülekezet könyvtárában egy szerény füzet, mely Kollár János egykori pesti szlovák lelkész 1848. húsvét utáni 4. vasárnapján bibliai cseh nyelven mondott prédikációját tartalmazza, melyben határozottan a magyar szabadságharc mellett foglalt állást. A kiadvány értékét növeli, hogy a Kollár-életrajzok és bibliográfiák Kollárnak e jelentős megnyilatkozásáról nem tudnak. Cikkellem tulajdonképpen az a célom, hogy a szlávtság e jeles személyiségének beszédét magyar fordításban kivonatossan közreadjam, és így Kollár helyesebb megismeréséhez adjak segítséget.

Élete és munkássága

Kollár János Túróc megyében, Mosócon született 1793. július 29-én, amikor a győzelmes francia forradalom magyar földön is a forradalmi erőkben a reménység szikráit élesztgette. Iskoláit Mosócon, Körmöcbányán, Besztercebányán, majd Pozsonyban a teológiai főiskolán végezte. Besztercebányai középiskolás éveiben tanult meg magyarul, és kezdett latinul verselni. Deploratio praesentis status Hungariae című versében a Napóleon elleni háború következtében kialakult siralmas állapotokra reagál. Tanulmányait 1817 őszén a jénai egyetemen folytatja. Megismerkedett az ott kialakult hazafias mozgalmakkal, melyek a német államok egyesítése és a feudális szétdarabolttság felszámolása érdekében szálltak síkra. Ott volt Wartburg várában a reformáció 300. évfordulója alkalmából rendezett jubileumi ünnepségen, ahol a jénai egyetem tanárai mellett nagy számban jelentek meg a hallgatók is. Az ifjúság az egyházi ünnepélyt politikai tüntetésre használta fel. E mozgalmakban sok volt a sovénysza elem, a nacionalista ábrázolás és a nagynémet aspiráció. Kollárra e mozgalmakon kívül döntő hatást gyakorolt az a felismerés, hogy azon a területen egykor sok szláv élt, akik a német-ségbe asszimilálódtak és nyomaikról csak a földrajzi elnevezések tanúsítottak. Úgy látta, hogy ez a folyamat nem állt meg, és állandóan fenyegeti a szlávtságot. Ilyen légkörben érlelődött hazafisága és vált egy egész életre a szlávtság szószólójává, a szláv eszmének költői megfogalmazójává, a szláv népek összetartozásának, szövetségének és kölcsönösségének apostolává. Szláv és más népek részéről egyaránt élénk visszhangot váltott ki koncepciója: a szláv kölcsönösség eszméje. Elfogultan az egész szlávtságot egyetlen sokfelé ágazó hatalmas nemzetnek tartotta, és szerinte az egyes ágak együtt alkotják a szláv család óriási fáját.

Jénából visszatérve 1819. október 12-én szentelik lelkészé. Első szolgálati helye a háromnyelvű pesti gyülekezet, ahol a betegeskedő Molnár Jánosnak főleg a szlovák szolgálatokban káplánja. Molnár halála után őt választják a szlovákok lelkészéül, mely szolgálatot 1849 márciusáig, Bécsbe költözéséig látta el. Ő konfirmálta Petőfit. Harminc éven át Pest város polgára, és azt a szabadságharc idején, mint a maga városát védte. Amikor 1848 őszén, a reakciós horvát Jellasics fosztogató és gyújtogató csapatai Pest felé közeledtek, ő is ment ellenük sáncot ásni. Nem érzett irántuk valamiféle „szláv szolidaritást”. Pesten jelent meg fő műve a „Slávy dcera”. Eposzával népe szunnyadó öntudatát ébresztgette, nemzeti önérzetre lelkesítette.

Joggal vetődhet fel a kérdés: miért költözött Bécsbe? Kollár már 1824-ben javasolta Pesten egy szlávisztikai tanszék felállítását. Ez nem valósult meg. A bécsi egyetem létesített ilyen katedrát, s meghívta Kollárt. Kollár céljának ez kedvezett, hisz a bécsi egyetemi katedra világszintű szószéket jelentett eszméi hirdetéséhez. Bécs, az akkori világ jelentős kultúrcentrumának számított. Munkásságát 1852. január 24-én — rövid betegség során — bekövetkezett halála állította meg. Bécsben temették el. Földi maradványait 1905-ben szállították át Prágába.

Irodalmi és igehirdetői munkásságával erősen hatott a cseh és szlovák irodalom fejlődésére. Költeményeiben és a szószéken egyaránt félelem nélkül adott hangot a feudális rend feletti kritikájának, bátran szót emelt a nemzeti elnyomás és az alapvető emberi jogok megsértése miatt.

Volt idő, amikor Kollárt magyar részről pánszlávnak, s ellenségnek minősítették. Dr. Július Filo kassai evangélikus püspök, ismert Kollár-kutató az Ev. pösöl 1977/22. számában közölt cikkében erről így ír: „Kollár pánszlávizmusa nem volt nemzeti sovinizmus, mert nem hirdetett gyűlöletet a nem szláv népek iránt, hanem az védelmi eszme volt, mely szembeszegült az akkori pángermanizmussal, mely sok szláv nemzetséget fosztott meg szabadságától. Kollár a szabadság érdekében mindenki számára egyenlő jogokat követelt. Hangsúlyozta, csak akkor lehet béke és nyugalom, igazság és egyetértés, ha minden nemzet szabadon lélegezhet”. Dr. Filo egy másik Kollár-kutatóra Andrej Mráz néhai professzorra hivatkozva írja: „Kollár eszméi hagyatéka nem merült feledésbe. Születésének 150. évfordulója alkalmából, a háború idején, 1943. július 29-én Moszkvában emlékkünnepélyt rendeztek, melyen a Szovjetunió népei Kollár hagyatékával erősödtek az ellenség elleni harcra. Az estélyen szovjet részről A. Fagyjev szólalt fel, s hangsúlyozta: Kollár eszméjét mély humanizmus és a népek szabadságának szelleme hatja át. Arról verselt, hogy az méltó a szabadságra, aki mások szabadságát is tudja értékelni, de aki bilincset kovácsol az maga is szolga és rab”.

Kollár a szabadságról alkotott nézetét nem szűkítette le csupán népe javára, ezt tanúsítja a Deák téri templom szószékén 1848. május 21-én elmondott prédikációja.

A megtalált prédikáció

„Keressétek a város békességét, és imádkozzatok érte az Úrhoz, mert annak békességétől függ a ti békességetek is!” (Jer 29,7)

A Szentírás e rövid, de magvas és tartalmas szavakkal rajzolja meg azt az erényt és teendőt, mely e mozgalmalms időben oly nagyon szükséges. Ennek átgondolása és megismerése mai feladatunk. Biztassuk is egymást kölcsönösen ennek megismerésére és követésére. Arról az erényről van szó, mely segíti a közjót, különösen a várost, melynek lakói, a hazát, melynek hazafiai vagyunk. A próféta így mondja: „Keressétek a város békességét”. A békesség szó alatt a Szentírás nem egyszerűen az úgynevezett békét, nyugalmat és csendet érti, nemcsak a különféle viszály és ellentét, villongás és harc távoltartását, de jelent az mindenféle boldogságot, áldást is, mely általában a békességgel kapcsolatos. A város szó alatt pedig nem egyszerűen azt a várost és helyet kell értenünk, ahol lakunk, hanem azt az egész országot, melynek polgá-

rai és hazafiai vagyunk. Maga az Úr fordult ez intellemmel Izráel népéhez profétája által, amikor e nép fogságban volt Babilon városában és annak környékén. Noha a népnek e pogány és idegen városban sok sérelmet és elnyomást kellett elviselnie, és rabszolgának minősült, mégis tanítója az Isten nevében kéri és inti, hogy e helyzetében is jó polgár, hasznos honfitárs és hű alattvaló módján viselkedjék. Ennek az a magyarázata, hogy ha ők a közjóért dolgoznak, a város és az ország békessége és boldogulása érdekében törődnek, annak jó eredménye rájuk is kedvező hatással lesz, és helyzetük megenyhül. Mert ahol az egész boldog, ott a tagok is boldogok, ahol az egész test egészséges, ott az egyes tagok is egészségesek. A közjó és különösen a haza java érdekében való törődést nemcsak Izráel népénél, de az ókor pogány népeinél is magas szintre fejlesztve és felvirágoztatva, megkedveltetve és elterjesztve találjuk. A görögök és a rómaiak a hazafiság, a hazaszeretet, a közjó érdekében való önfeláldozás és lelkesedés oly szép példáit hagyták ránk, hogy mi e példákat gyakran mesebelieknek és nem megtörténteknek nyilvánítjuk. Jézus Krisztus tanítása és életpéldája is arra irányult, hogy egyre jobb legyen a világon, hogy mindenki úgy szeresse felebarátját, mint önmagát. Ennek az erénynek Krisztus a különleges és leghangosabb tanítója. Példája szerint akarjuk tanulni ezt az erényt, melyre tán sose volt oly nagy szükségünk, mint kedves hazánknak jelenlegi állapotában, amikor oly sokan inkább keresik saját kényelmüket, mint a haza boldogulását.

Igehirdetésem tárgya tehát *a közjó, különösen a haza javának segítése.*

Itt három dolgot kell meglátnunk:

1. mi a közjó, s különösen a haza java;
2. hogyan segíthetjük azt;
3. mily szempontok és indítékok vezessenek bennünket.

Keressétek a város és a haza békességét, törődjeteK boldogságával, mert annak békéjében és boldogságában lesz nektek is nyugalmatok. A proféta intelmét magunkra kell alkalmaznunk. Az összehasonlításnál kitűnik, hogy mi sok tekintetben boldogabbak vagyunk, ezért elkötelezettebbek is e hazafias teendő teljesítésére. Mi keresztyén városban lakunk, gyönyörű, bőtermő, sokféle áldással áthatott hazában, mely éppen most új, tökéletesebb élet megéléséhez érkezett, hol országos törvényként hirdették ki az egyenlőséget és a szabadságot minden lakos számára, ahol mi is ezeknek a jogoknak és előnyöknek részesei vagyunk. Ezért meg kell mutatnunk, hogy hazafiai vagyunk, hogy szívügyünk a közjó különösen a haza java. Aki az értelmes ember és a művelt keresztyén nevet viseli, és a társadalom hasznos tagja akar lenni, annak szeretnie kell az erények erényét a közjó felől gondoskodást és törődést.

Lássuk most, mi ez az erény, és mi tartozik hozzá?

I. Isten minket embereket nem a pusztá és a magányosság, hanem a közösség, a társadalom számára teremtett. Különböző viszonylatokban élünk, testiekben és lelkiekben, másrészt világiakban és egyháziakban, magán- és közügyekben. E kapcsolatokban ismét különböző rétegek és fokozatok vannak. Saját személyünk az első fokozat. A második az otthon és a háztartás. A harmadik a család és a rokonság, azután a település és a város melyben lakunk. Azután az egyház, a haza, az ország, a nemzet és az emberiség. Amit az ember csak magának, a maga érdekében tesz, az az ő saját java. Amit sokak javára és boldogu-

lására vállal és végez, azt nevezzük közjónak. Az olyan embert tehát, aki azzal törődik és azon munkálkodik, hogy az összesség biztosan álljon és sikeresen felvirágozzék, a közjó előmozdítójának és szerelmésének nevezik. Az olyan embert pedig, aki a közjójával nem törődik, a köznyelv restnek és haszontalannak mondja. Aki a közjót csak a maga javára használja önző, kapzsi embernek nevezzük. Közte és a mezei vadak között szinte semmi különbség sincs, mert ezek is csak magukkal törődnek. Saját dolgaink összekuszálódnának és veszélybe kerülnének, ha a közjó nem állana biztos alapon. Saját dolgaink csak az egyest, a közügyek sokakat érintenek. Saját dolgainkat elviszi a halál, de a közügyekben az egész, a jövő, az újból és újból születő utódok érdekelték. Az egyesülések között — melyek javát elő kell segítenünk — van két különösen jeles, szeretetre és segítségre méltó: az egyik lelki, ez az egyház, a vallásosság, a másik világi, ez a haza. Az egyház az emberi közösségek között az, ami a Nap a többi kisebb csillag között, más szóval, ami a libanoni cédrus a fák közt. Az egyház a lélekkel, az erénnyel, az üdvözüléssel, Isten örökkévaló dolgaival törődik. Az egyház mellett ott van a kedves haza és annak java. A haza nemcsak kenyert és ételmet, házat és udvart, szántóföldet és szőlőt ad, de békét és biztonságot is, jogokat és szabadságot is, és számtalan eszközt is alkalmat a szív műveléséhez, az ésszerű megvilágításához és szép tettek megvalósításához. Ha tiszta és sokoldalú képet alkotunk magunknak a közjóról, akkor jelentős lépést tettünk igénk eme figyelmeztetésének teljesítéséhez: „Keressétek a város békességét, keressétek a haza javát.”

II. A dolgok pusztá ismerete nem elegendő, szükség van szorgalomra is, hogy a közjót, különösen a haza javát különböző módon, a nekünk adott talentumokkal és lehetőségeinkkel előmozdítsuk, sőt az ellenséggel szemben megvédjük. A közjó érdeke megkívánja, hogy a lakosság, valamennyi osztály és nemzet és minden egyén érdeklődjék iránta. Nem arról van szó, hogy mindenki szórja a pénzt a köz javára, bár ez gyakran szükséges és dicsérendő, mégis ez csak a legalacsonyabb foka a közjó segítésének. A közjót az viseli a szívén, aki annak a kornak melyben él, s annak az országnak, melynek lakója, minden dolgában és tervében személyesen vesz részt. A közjót az ápolja, aki annak segítésére részánja idejét, gondolatait és tanácsait, feláldozza testi és lelki életét. Szép és nagyszerű olyan emberek között élni, ahol a közjó felől gondoskodó lelkület uralkodik. Itt különbözőek a társadalmi osztályok, a házak, a viselet és a szokások, de a szív mindenkiben egyféle. Itt az egyik tanít, a másik bíraskodik, a harmadik ír, harcol, és ez mind a közjó érdekében. Míg a zsigori fősvény csak magára gondol, addig a közjót szerető keresztyén éjjel is honfitársai jólétén gondolkodik, s gyakran a közjójával álmodik. Míg az elkényeztetett élvhajhász csak azzal törődik, mily csemegéket és nyalánkságokat biztosítson gyomra számára, milyen ruhákba öltöztesse testét, hogy holnap hol fog játszani és szórakozni, addig a köz és a haza javát szerető keresztyén azzal törődik, hogyan lehetne a szenvedés enyhítésére kórházakat, az éhség és drágaság elhárítására raktárakat és egyéb jótékony intézményeket alapítani és fenntartani. Ha valahol akadnának oly szegények, akiknek végképp nem akadna semmijük, amit a közjó javára áldozhatnának, azok is tehetnek valamit: imádsággal segíthetik. Könyörögjenek terjedéséért, amint igénk tanácsolja: „Keressétek a város békességét és imádkozzatok érte az Úrhoz”. A haza javával kell foglalkoznunk, s akkor tesszük ezt, ha törekszünk annak felismerésére, hogy mi is az, és azután igyekszünk azt elősegíteni és magas szintre emelni.

II. Végül, ha ezeket készségesen, nagylelkűen és önzetlenül tesszük.

Sokan gondolják és mondják: mi közöm máshoz, mi közöm a közhöz, az nekem sem enni, sem inni nem ad, abból hasznom nincs, sőt inkább károm származik, sértegetés és hálátlanság. Törődjék mindenki a maga dolgával, elég nekem a magam keresztje! Aki így vélekedik, elárulja magát, hogy milyen alacsonyrendű és anyagiassal lelke van. Isten előtt az ember annyit ér, amennyit a közösség érdekében tesz. Egyedül az nevezhető erénynek, amit az ember önként és örömmel cselekszik. Csak ott lehet beszélni a közjó támogatásának erényéről, ahol az tiszta akaratból és nem nyereség vagy dicsvágyból fakad. Sajnos akadnak emberek, akik a hazát és a közjót is úgy tekintik, mint valami bányát, mely nekik a gazdagodáshoz aranyat és ezüstöt hoz, vagy mint valami létrát, mely őket magas hivatalba emeli, vagy mint trombitát, mely nevük dicsőségét és érdemeiket szerte kürtöli. Rájuk vonatkozik Üdvözítőnk kijelentése: „Elvették jutalmukat” (Mt 6,16). Csak holt cselekedetük irányul a közjóra, de nem a szívük. Aki a közjó, de különösen a haza tisztelőjének gyönyörű nevét akarja kiérdemelni, annak ne legyen erénye az óvatosság, hanem az Isten iránti szeretet és az emberek iránti jóakarát. Jézus mondta: Én nem keresem a magam dicsőségét, hanem azét, aki elküldött engem. Ő ezen a földön tanított, jót cselekedett, élt és meghalt, de nem a maga, hanem a köz javára. Apostolai is vándoroltak városokon és országokon át, éhséget, gyaláztatást, börtönt, halált szenvedve, nem magukért, hanem a köz érdekében. Hozzájuk hasonlóan cselekedtek minden korban különféle nemzetek kiváló férfiai Istvántól a jeruzsálemi első vértanútól kezdve egészen Istvánig, hazánk első királyáig, Husztól és Luthertől egészen a halhatatlan keresztényen hősökig: Zrínyiig, és ezrével másokig, akik az egyház vagy a haza javáért életüket áldozták.

Ékesítsük fel mi is magunkat e nagyszerű keresztény erénnyel, s hasznosítsuk azt mindig, de különösen most, e mozgalmas és nyugtalan időben, mindenhol, de különösen itt a mi városunkban és a mi kedves hazánkban. Igyekezzünk megtanulni, mi a közjó, melyek a haza és a közösség igényei és törvényei, és melyek a mi teendőink azokkal kapcsolatban.

Simuljunk mi is a hazához teljes szívvel, mint közös anyánkhoz és jötevőnkhez, mert amit támogatunk benne, az nekünk nem idegen, hisz mindnyájunk számára közös, mivel egyenjogú gyermekei vagyunk hazánknak. Adjunk hálát Istennek azokért a változásokért és megújulásokért, azokért az ajándékokért és jogokért, melyeket országunkban eddig erőszak és vérontás nélkül elértünk. Isten eszközeinek, a haza élén álló férfiaknak, akik a köz javán munkálkodtak, azoknak mondjunk köszönetet. Kérjük Istent, hogy ez a nagy és oly boldogan elkezdett mű szerencsésen fejeződjék be. Őrizkedjünk attól, ami panaszra adhatna okot. Őrizzük meg hűségünket a felsőbbség iránt, engedelmisségünket a törvényekhez, szeretetünket, összetartozásunkat és a békességet más nemzetekhez és polgártársainkhoz. Tőlünk, e város lakóitól joggal várják el, hogy az egész hazának szép példát mutassunk. Tanítsuk, vigasztaljuk és biztassuk egymást, különösen e felzaklatott napokban a próféta szavaival: „Keressétek a város békességét, és imádkozzatok érte az Úrhoz, mert annak békességétől függ a ti békességetek”. Ámen.

Walaszky János helyettes felügyelő felszólalása a szlovák gyülekezethez:

Tisztelt Gyülekezet!

„Szabadság, egyenlőség és testvériség!” A magyar nép e szavakat írta zászlajára. E három szó azt jelenti, hogy mindnyájan, akik ebben az országban élünk egyaránt szabadok és egyenlő jogúak vagyunk állásra, nyelvre és vallásra való tekintet nélkül. Az utolsó szó erősíti, hogy mindnyájan testvérek vagyunk. E szavak nem holt betűk, hisz az ország új kormányzatával azok életbe is léptek, mivel a legmagasabb országos tisztségeket rangra, vallásra és nyelvre való tekintet nélkül töltötték be. Az ország minden lakosa országos polgárrá lett. A jobbágy telkének urává vált. Semmi okunk, hogy teljes szabadságunkban kételkedjünk, inkább tekintsük kötelességünknek mindnyájan, hogy ezt a legnemesebb célt, melyet a magyar nép a magáénak mondhat, lehetőségünk szerint támogassuk, s igyekezzünk megakadályozni mindazt, ami e céllal szembeszegülhetne. Mindent meg kell tennünk, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség zászlaját kezünkől senki ki ne téphesse.

Cselovszky Ferenc

A teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését

(Róm. 8,19)

Amulattól a döbbenetig — ezen a címen adta ki Toldalagi Pál költő válogatott verseit. A versek egymásután következő sora megjeleníti életét attól az amulattól, amivel gyermekként és ifjúként rácsodálkozott a világra, azon az újjongáson át, amivel férfiként az élet csúcsait megjárta — az alkotó munkában és a szerelemben — addig a döbbenetig, amivel átéli az öregedést, azt, hogy beszűkül a világ, beszűkülnek a lehetőségek és elmarad, elfogy minden, csak a halál van még hátra, amivel szembe kell nézni.

Talán törvényszerűnek érezzük ezt. Sok, legtöbb, minden ember így járja végig az élet útját? Az amulattól a döbbenetig?

A költő végül is lázad és tiltakozik ez ellen. A kötet utolsó versében azt mondja, hogy panasz, homály, sötétség tölténé be a helyet, ahol most van, ha hagyná, de nem hagyja, hanem elúzi. S az élet jó és rossz tapasztalataiból végül is nagy tüzet akar rakni és vele olyan fényárt teremteni, amiben újra mindent szépnek láthat, ahogyan fiatalon látta a világot amulátában.

Az élet ellentétes irányú folyamatát ábrázolja Áprily Lajos Félelem nélkül c. verse. Benne a költő elmondja, milyen félelmes volt számára, ellenséggel és kísértettel teli a világ gyermekkorában. Félt a temetőtől és félt a rémségtől. S milyen kimerítő és halálos izgalmakkal teli ifjúkor. De azután fokozatosan letisztul, lecsendesedik minden. Egyszerre csak nincs a költőben több félelem, mert „az élet volt a félelem, s ahogy erőt apadva vesz, a félelem is veszni kezd”; s amikor majd a halál „szót vált vele”, felelni fog félelem nélkül, nyugodtan. „rezenéstelen”.

Két ellentétes életszemlélet.

Látás kérdése volna minden?

Vajon az objektív valóság, a kérlelhetetlen realitás kényszeríti ránk a megdöbbenő felismeréseket?

Vagy hitünk, reményünk, kedvünk, vágyunk és várakozásunk tükröződik vissza ránk és így szépnek, jónak, barátságosnak látjuk a világot?

A **természettudós** bevallja, hogy bár exakt módon vizsgálja a természet jelenségeit, mégis ahogyan kérdez, úgy kapja a választ. Amilyen feltevésre (hipotézisre) keresi a bizonyítékokat, olyanokra kapja meg.

Luther prédikációiban és egyetemi előadásaiban gyakran mond ilyeket: Isten teljes mértékben változó. Amilyen az ember önmagában, mint szubjektum, olyan Isten áll vele szemben, mint objektum. — Ahogyan hisz az ember, olyan Istene van. Ahogyan az ember szívében az Istent lefesti, olyannak is fogja találni. Mintha Isten ezt mondaná nekünk: Ha igaz képet alkotsz magadban rólam, akkor igaz Istenként nyersz meg magadnak; ha hamis képet alkotsz rólam szívedben, akkor olyannak is tapasztalsz meg. Amit hiszel, azt kapod.

Jónak hiszel, akkor neked jó vagyok és ha rossznak hiszel, neked akkor rossz is leszek. Irgalmasnak hiszel, akkor irgalmat nyersz és boldog leszel; irgalmatlannak hiszel, neked akkor az is leszek és szenvedni fogsz miatta. Mindenki mindig éppen annyit és azt kap Istentől, ahogyan hisz.

Jézus gyakran megkérdézi az evangéliumok bizonyoságtétele szerint azoktól, akik segítségért hozzát fordulnak: Mit akarsz, mit tegyek veled? S azután a válasza azt mondja: Legyen úgy, ahogyan hiszed! Ugy történjék veled, ahogyan hiszel. Vagy így: A hited tartott meg téged. Mintha Jézus az ember sorsát, életét, jövőjét az ember saját kezébe tenné le, illetve az ember hite függvényének látná.

Ezek a példák mind arról vallanak, hogy a valóság, amivel az életben találkozunk — az Isten, a másik ember, a természet — nem teljesen készen és megváltoztathatatlanul jelenik meg, hanem közreműködésünkkel alakul. Olyan lesz, amilyennek látjuk, amilyennek hisszük. Más akkor, ha bizalommal és reménykedve közeledünk hozzá s más, ha gyanakodva, félve és a játszmát már előre feladva.

A kulcsszó itt a hit. Hitünk, bizalmunk, várakozásunk, reménykedésünk, vagy éppen ezeknek a hiánya vagy ellentéte az, ami által közreműködünk abban a viszonyban és kapcsolatban, ami a valóság, az Isten, a másik ember és közöttünk létrejön.

Olyan Istenünk van, ahogyan hiszünk. Engem a jó Isten mindig megsegített. Szép volt az életem. A nehézségek idején is mindig bíztam a jövőben. — mondja egyik idős testvérünk a beszélgetés folyamán. — Engem az Isten mindig büntetett. Miért? Miért haragszik rám? Mit vétettem? Olyan nehéz volt az életem és olyan kevés jóval biztat a jövő — mondja a másik. S amikor elbeszélésükből körvonalazódik a sorsuk, az elmúlt évtizedek, akkor nagyon nagy különbség nem látszik a két élet lefolyásában. Annál nagyobb a két szemléletben! Az egyik szerint: Az Isten jó és segít; az élet szép és ajándék; reménykedve lehet a jövőbe tekinteni. A másik szerint: Az Isten kemény és büntet; az élet nehéz teher; s szorongva fürkészi az ember a jövőt.

Mintha két különböző Istenről beszélnének! Milyen valójában az Isten? Egyiknek is, másiknak is egy életen át olyan Istene volt, amilyenben hitt. S hitének megfelelően volt az egyik megbékélt és bizakodó, a másik pedig megkeseredett, szorongó és kétségbeesett. Milyen valóban az Isten? Irgalmas vagy irgalmatlan? Júdás napról napra hallotta Jézus szájából a jó hírt az Isten végtelen irgalmáról és határtalan szeretetéről és mégsem merte rábízni magát az árulás után. Kétségbe esett és öngyilkos lett. A lator a kínos halál óráján, mindannak ellenére, amit tett és amilyen sors osztályrésze lett, bízik és reménykedik az irgalmas Istennel való boldog találkozásban és a legvigasztalóbb ígért birtokában hal meg.

Olyan embertársaink vannak, ahogyan hiszünk. Teológus koromban egy vasárnap reggel úrvacsoravételre készülve beszélgettünk. Egyik társunk azt mondta, hogy mindig zavarba jön, amikor elhangzik a lelkész kérdése az oltárnál: Megbocsátasz-e azoknak, akik ellened vétettek? Senkire se tud gondolni, semmi megbocsátanivalót nem talál. Ellene senki sem vét, hozzá mindenki jó. Ugyanabban az időben és ugyanabban a körben voltak olyanok, akik sokakban ellenséget láttak és minden oldalról megbántottnak érezték magukat. Ugyancsak az emberek iránti nyílt és bizakodó gondolkodást és magatartást juttatta kifejezésre a műfajnak megfelelő eszközökkel a pár éve sikerrel ját-

szott francia filmvígjáték, a Saint Tropaiz-be költözünk című. Szerintem a film célja is az volt, hogy az ilyen bizakodó magatartásra bátorítson, amely önmagában hordja jutalmát. Egy korhatár előtt nyugdíjba menő magányos férfi a hőse, aki gondozási szerződést köt egy négytagú családdal. Ő maga naiv bizakodással segít, támogat, véd és meenteget mindenkit, közben pedig abban a hitben él, hogy saját biztonságát, nyugodt öregségét, derűs életét gondozóinak köszöni. Pedig azok az életére törnek. Csak azért kötötték a gondozási szerződést vele, mert az orvos garantálta, hogy a nyugdíjas férfinak legfeljebb egy éve van hátra, s így hamar az örökség birtokába jutnak a gondozók. Amikor aztán múlnak az évek s hősrünk él és virul, akkor vígjátéknak megfelelő eszközökkel életére törnek. Kivesznek néhány fokot a feljárati lépcsőből, kilazítják az erkély korlátját, csónakázni viszik, majd felborítják a csónakot. S ahogyan az már a vígjátékokban lenni szokott, „aki másnak vermet ás, maga esik bele” — a gondozó család tagjai törik össze magukat, zuhannak le, fulladnak a tóba, sőt kapnak gutaütést dühükben sikertelen kísérleteik miatt. Hősrünk pedig tovább él. Könnyes szemmel, őszinte megrendüléssel kíséri a temetőbe egyik gondozóját a másik után. Végül már egyedül megy az utolsó koporsó után. Minden temetésnél úgy gondolja, hogy egy jóttevőjével kevesebbje van. Mert neki csupa jó embertársa volt, — legalább is így hitte és e hitének megfelelően bizalommal, szeretetben és vidáman sokáig élt.

Lehet erre azt mondani, hogy valóban vígjátékba illő naiv figura az ilyen. Csak az bízhat így, aki az embereket és az életet egyáltalán nem ismeri. De talán az első naivatásból vezet út a második naivatásba, ahogyan ezt Nyíri Tamás más vonatkozásban írja Jézusról szóló könyvében. Vagyis talán el lehet jutni az embert és az életet még-nem-ismerő naivatáson alapuló bizakodásból és emberszeretetből ahhoz az emberek iránti megértéshez és szeretethez, amely éppen azokat az embereket jellemzi, akik nagyon jól ismerik az embereket és az életet és nagy tapasztalattal rendelkeznek. Valóban talán a még tapasztalatlan gyermek és a sokat tapasztalt bölcs érti meg és szereti az embereket és bízik bennük. A bölcs, a második naivatásba elért ember megpróbál a másokban mindent jóra magyarázni; nem azt akarja mindenáron leleplezni, hogy minden nagyszerű tett és gondolat mögött valami kisszerűség vagy aljasság húzódik meg, hanem azt igyekszik felfedezni, hogy az emberi kisszerűségek és gyarlóságok nem takarnak-e valami örök és nagyszerű vonást.

Nem úgy van, hogy egyiknek-másiknak csupa nehéz ember alkotja a környezetét; hogy rosszak voltak a szülei és hálátlanok a gyermekei, nem érti meg a házastársa, s baj van a munkatársaival, a szomszédáival, az ügyfeleivel és az ügyintézőivel. Nem biztos, hogy így van. Csak így látja és ilyenként éli át az az ember, aki nem hittel, bizakodva, jót várva és remélve, sőt minden csalódás után is megújuló nyitottsággal közeledik embertársához. Valóban azt kapja, amit hisz, pontosabban azt, amitől fél: boldogtalan és szerencsétlen mellettük; *önkreমেgy közöttük. De az ilyen ember Odyszeuszként bebolyonghatná a világot és mindenütt alkalmatlan és rossz embereket találna és mindenütt egyformán keserű és boldogtalan lenne. Mert benne magában van a baj. Önmagát pedig mindig mindenhová magával viszi. A baj pedig az, hogy hiányzik a hit, a bizakodás, a jót várás és a nyitottság a másik iránt.

Olyan természet, olyan világmindenség vesz körül bennünket, ahogyan hiszünk. Albert Camus írja Sziszifusz mítoszában, hogy az

ember megbékülne és kiengesztelődne, ha úgy tapasztalná, hogy az univerzum képes szeretni és szenvedni. Ebben a mondatban az írónak nemcsak az a vágya fejeződik ki, hogy jó lenne megbékélni és kiengesztelt szívvel élni és jó lenne a mindenséget hívő szemmel jóindulatúan és együttérzőnek látni, hanem az az évezredes rejtett vád és panasz is benne van ebben a mondatban, hogy míg a halandó ember itt a földön küzd, szenved és meghal, addig a csillagok részvétlenül és közömbösen kerengenek örök pályájukon.

Pál apostol ezzel szemben az emberrel szolidáris univerzumot tud maga körül. Olyat, amelyik együtt szenved és sóhajt az emberrel. Olyat, amelyik jót kíván, megváltást, szabadulást és boldogságot az embernek, s ezzel együtt reméli a maga megújulását is. Mindezt Pál apostol akkor mondja el, amikor erőteljes színekkel és képekkel lefestette, hogy az embert nem ellenségekként állnak meg az emberrel és az Isten iránt bizalmatlan ember hitre és bizalomra gyűlt Isten iránt. Megtörtént a nagy kiengesztelődés és a nagy kibékülés, amire Camus szerint vágyik az ember. És a nagy megbékülést új látás, a hit látása követi: Isten és ember nem ellenségekként állnak egymással szemben; a nagy mindenség, az univerzum nem részvétlen és közömbös az ember iránt, és a közvetlen természeti környezet nem fenyegető és ellenséges az emberrel szemben, hanem együtt szenvednek és együtt reménykednek.

Ámulattól a döbbenetig halad az emberi élet? A váratlanul szép és csodálatos gyermek- és ifjúkortól a váratlanul félelmes és nyomasztó öregkorig? A fény felől a homály felé?

Vagy a félelemmel és szorongással teli gyermek- és ifjúkortól az egyre kevésbé félelmes, egyre kevésbé izgalmas és egyre kevésbé kockázatos, az egyre kiegyensúlyozottabb, egyre nyugodtabb élet felé? A szorongásból és nyugtalanságból a megnyugvás és megbékülés felé?

Szemlélet kérdése az egész?

Nem valami objektív valóság az Isten, a másik ember, a világ?

Nem úgy van-e hogy azonos ismeretet nyerünk mindnyájan róluk? Hogy egyformán éljük át és ugyanolyannak tapasztaljuk meg mindnyájan?

Nem. Azért nem, mert a megismerés, a találkozás, az átélés pillanataiban együtt lehet és együttműködik a megismerendő valóság és a megismerő személy. Olyannak ismerjük meg, olyanként éljük át, ahogyan magunk közeledünk hozzá. Másnak, másmilyennek ismerjük meg és éljük át Istent, ha hittel és bizalommal közeledünk hozzá. Másnak ismerjük meg az embereket és éljük át a velük való együttléteket, ha szeretettel, nyíltsággal és jót várva tekintünk rájuk. S másnak ismerjük meg és éljük át a környező világot, a közvetlen és a nagy univerzumot, ha velünk együtt érzőnek, velünk várakozónak és a jó végben reménykedőnek tartjuk.

De, hogy így higgyünk, bízzunk, szeressünk és reménykedjünk, ahhoz szükség van a nagy kibékülésre és megbékülésre. Kibékülésre Istennel, önmagunkkal, a másik emberrel, sorsunkkal, életünkkel, környező világunkkal.

Ilyen kibékült és megbékült, hívó, bizakodó és reménykedő emberekre vár a világ. Emberekre, akik új módon látnak és ezt az új látásmódot szét is sugározzák másokba és azzal, ahogy hiszik, hogy jóindulatú Isten, embertárs és mindenség vesz körül bennünket, hatékonyra is tesz és fel is szabadítja ezt a jóindulatot. Így tapasztalati valósággá válhat, hogy az Isten jó, az ember szeretnivaló és a mindenség együttérző.

Takácsné Kovácsházi Zelma

Gondolatok

Senki sem lehet biztos mindenben. Az ember csak egyet tehet: bátran és teljes erejével cselekszi azt, amiről úgy véli, hogy helyes. A végén kiderülhet, hogy tévedtünk, a fontos mégis csak az, hogy amihez hozzákezdünk, elvégezzük. Legjobb meggyőződésünk szerint kell cselekednünk, aztán bízzuk Istenre, hogy Ő mondjon ítéletet munkánk végső értéke felett. Ha életének pillanatában biztos afelől, hogy teremtőjét valamilyen módon szolgálnia kell, eljövendő életére ez a hite lehet egyedüli vezérlője. Ne féljen! Bizzék teljes szívével!

(Irving Stone: Van Gogh élete)

Vajon gondolataink mindig nyilvánvalókká lesznek-e cselekedeteinkben? Lehet, hogy bensőmben nagy tűz lángol, mégsem melegszik mellette senki sem. Az arrajárók csak azt veszik észre, hogy a kéményből egy kis füst száll, azután megállás nélkül folytatják útjukat. Mi is a teendőnk? Nem kell-e táplálnunk magunkban ezt a belső tüzet? Nem kell-e türelmesen várnunk míg valaki arra jár és letelepszik melléje?

(Irving Stone: Van Gogh élete)

A legszebb emlék a szeretet, melyet mások szívébe hagyunk magunk után.

(Cicero)

Az élet olyan, mint egy számtanóra. / Osztunk, szorzunk, kivonunk, / S amikor javítani akarunk, / Csengetnek; vége az életnek.

(ismeretlen)

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 7. VASÁRNAP

1 Jn 5, 11–13

Minden lelkésznek van olyan élménye — haldokló mellett szolgálva —, hogy megnyugszik tapasztalatában, mely szerint az exitus az örök életbe vetett hitben történt meg. Szomorú megnyugvás az ilyen. Ismételtén azzal a kérdéssel gyötör: miért csak meghalni tudnak az emberek az örök élet reményével, miért nem élni?! Talán azért, mert az örökélet kérdésében nem találunk válaszra. Pedig sokat beszél Isten igéje az örök életről, csak nem olyan összefüggésben, mint azt az ember általában hallani szeretné. A mai vasárnap alapigéje sem elégít ki kíváncsiságot, nem fed föl titkokat, nem magyaráz meg érthetetlen jövődöléseket. Pedig elejétől a végéig az örök életről beszél.

1. *Van örök élet.* Mindenek előtt erről tesz bizonyosságot — nem is csak a textusunk, hanem benne — maga az Isten. Tehát nem csodálatos tapasztalás, hanem Isten szava, igéje a bizonyíték. De miért kell kereszténynek számára bizonyosságot tenni az örök életről? Azért, mert a keresztény embernek is megmarad mindvégig „kérdés”-nek az örök élet. Sokszor nyílt a kételkedésünk, máskor el akarjuk némítani. Bizonygatjuk magunknak: kell lenni örök életnek, mert elképzelhetetlen, hogy csak azért a néhány földi évtizedért éljen az ember a világban. Azzal is felelni próbálunk, hogy alkotásainkban, gyermekeinkben, sokak emlékezetében élünk tovább. Ezek az érvelések azonban senkiből sem űzik ki a halálfélelmet. De az sem, ha valaki igyekszik minél többet megtudni az örök életről, vagy ha közömbösséget, vagy érdektelenséget színel vele kapcsolatban. A múlt évtizedek, vagy egy betegség egzisztenciálissá teszik a kérdést, és válaszáért sóvárgóvá válik az életéért remegő ember. Isten igéjében van is válasz, van bizonyíték az örök életre. De egy döntő dolog szükséges a válasz eredményességéhez: hinni személyes meggyőződéssel Isten igéjének. A bethániai Márta „tudta”, hogy feltámad a testvére a feltámadáskor, meggyőződésévé azonban csak akkor vált az örök élet valósága, amikor azt tudta mondani: „Hiszem, hogy te vagy az Isten Fia”. A másik „bizonyíték”-hoz is hit kell, ahhoz ti., hogy Jézus feltámadása győzzön meg bennünket az örökélet realitása felől. Tehát a kérdésföltevéés ma sem lehet tárgyilagos és általános: van-e örök élet? Eleve úgy érdekel ez mindenkit, hogy „nekem van-e örök életem”, s erre a személyes kérdésre hangzik a válasz, hogy maga az Isten tesz bizonyosságot igéjében az örök életről. Akinek ez nem elég, semmi másból meg nem győződhet. Akinek viszont elég, annak mindennél erősebb lesz a meggyőződése. És ez után — sok más jel, tapasztalat, élmény is erősíti már: van örök élet.

2. *Ajándék az örök élet.* Ez a második bizonyosságtétele az igének. Mert a személyessé vált kérdés így folytatódik: „Hogyan lehet az örökéletre eljutnom, hogyan lehet enyém az üdvösség?” Az ige válasza: „Akik hiszték az Isten Fia nevében”. Tehát egy másik ajándék, a hit ajándéka által lehet mienk az örökélet. Mert emberi képességeinket hiába feszítjük a maximumig, elért eredményeinket hiába akarnánk fokozni,

mind kevés lenne. Ez világosodott meg a reformáció nyomán is, és az örök élet kérdésében — bármilyen dogmatikusan hangzik is — sohasem lesz más alternatíva. Isten cselekedete az örök élet és az ezt elfogadó hit is. Nem úgy juthat hitre valaki, hogy elkezd mérlegelni: érdemes-e hinnie. Nem is okos megfontolás, szent elhatározás vagy erős akarat alapján juthatunk hitre. Milyen sokan mondták már: „Győzz meg, szeretnék hinni!” Hiábavaló volt az emberi igyekezet. Nem lehet „ránevelni” sem valakit a hitre. Hány szülő sóhajtott már el: „Hitre akartam nevelni gyermekemet...” Ajándék a hit! — És az ajándékot lehet visszautasítani, közömbösen fogadni, de lehet neki örülni és érte hálát adni. Az örökélet-hit öröme, hálára készíttet, hiszen nem homályos ígéetről van szó, hanem befejezett cselekedetről. „Isten örök életet adott.” Nem valamilyen „hittétel” elfogadása a lényeg, hanem az „Isten Fia nevében” való hit, tehát abban a Jézusban való hit, aki nekünk „Szabadítónk” és aki mint Fiú, magát az élő Istent személyesíti meg. Ezért nem egy „bizonyos állapot” a hitünk, hanem léttel teljes cselekvés. (Egyes ezegéták felhívják a figyelmet arra, hogy Jánosnál nem főnév alakjában találkozunk a „hit”-tel, hanem mindig igei alakban: „hiszi, hisztek stb.”) Félreértés ne essék: nem az ember cselekvése, hanem az Istené, az ember csak eszköz Isten kezében. Mit tehet hát maga az ember? Mint Isten eszköze, figyel a „szóra”, az ígére. Imádkozik elfogadni és engedelmeskedni tudó erőért, és felelősséget, hogy jól „kezelje” Isten ajándékát. Észreveszi, tanúsítja, hogy Isten megtartja ígéretét. Bűnbánattal megvallja, hogy nem tud hinni, engedelmeskedni, de örömmel él a lehetőséggel, hogy másokat is hitre juttasson: nem lelki fensőbbrendűséggel, nem is saját „hitének” erőszakolásával, hanem a szolgálata erejével. A győzelmet, eredményt Krisztusra bízta. Állandó hálaadással az iránt, Aki örökéletet adott, igyekszik tovább adni Isten ajándékát.

3. *Közösség Jézussal — az örök élet.* Tartalmi vonatkozásban — az örökélet kérdésében — ez az ige válasza: „Akiben a Fiú van, abban van az élet”. Tehát a legszorosabb közösség, a legteljesebb eggyélétel Jézussal, ahogy a tanítványok kötődtek testileg-lelkileg Jézushoz. Tehát nem csupán lelki közösség, amelyben „feloldódik” az örök élet útján járó ember, hanem nagyon is tevékeny, mégpedig „földi” szolgálatban tevékeny élet. Ahogy Jézus sem légüres térben hozta el az Isten országát, hanem itt a földön, bűnös embereknek az által, hogy gyógyította és vigasztalta őket, bűnüket megbocsátotta és életét éretük adta. Ebben a szolgálatban egyek vele a tanítványai, vagyis azok, akik éltek Jézussal azt a szoros közösséget, amelyről azt mondja az apostol, hogy „Isten Fiában való élet”. Egészen világos — nemcsak ebből az igéből — hogy az örökélet, mint Jézussal való közösség nemcsak a jövő ígérete, hanem a jelen valósága. Az „élet” már most lehetőség, hiszen „Akiben” adva van, azt mondta: „Én vagyok az élet”. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy mivel élő Jézusunk van, azért jelenidejű az ajándéka is: az élet. Ezért a keresztyén ember nemcsak „készül” az örök életre, hanem éli azt. Ugyanakkor igaz az örök élet jövőidejűsége is, hiszen ami örök, az természetszerűleg jövőendő is. De a hangsúly nem az időiségen van, hanem a Jézussal való közösségen, tehát azért örök, mert Jézus is „örök”. És ahogy Krisztus dicsősége a feltámadáskor jut teljességre, az örök élet is ekkor lesz teljessé. Ahol nincsen a jelenben közösség Krisztussal, mert elszakadtak tőle, vagy mert nem ismerték fel Jézusban a Krisztust, az Életet, ott a jövőendő jellemzője is a Krisztus nélküliség. A hangsúly mindenképpen a jelenen

van. Most lehet Jézust megismernünk az ige bizonyágtételéből, most lehet vele a hit által üdvözítő közösségünk és most kell fakadnia ebből a közösségből szolgálatnak, szeretetnek és bizonyágtételnek. — Fölvetődhet a kérdés: ez lenne az örök élet? Csalódást jelent a „Krisztus nélkül” üdvözülni akarónak és kényszerű tudomásulvételt a kételkedőnek. De a benne hívőnek nem lehet nagyobb öröme annál, mint ha együtt lehet örökre Jézussal.

4. *Erőforrás a hit számára — az örök élet.* A levél írója ezt a megállapítást tette: „Tudjátok, örök életetek van”. Természetes, magától értetődő, kijelentő mondat. Azt jelenti, hogy a címzetteknek az örökélet valósága és ígérete nem bizonytalan sejtés, mégcsak nem is bizakodó reménység, hanem szilárd meggyőződés, erős bázis elsősorban hitük számára. Az örök élet „tudata” életformáló erővel hat a mi hitünkre is. Istennel való kapcsolatunkban meggyőző afelől, hogy ha ezt a legnagyobb ajándékát nekünk adta, hogyne adna minden mást is nekünk. Ha vár tőlünk engedelmes szolgálatot, hogyne várhatna, hiszen ő adott előbb nekünk. Ha megfenyít, nem vesz el örökre; ha homályos az utunk, nem kell eltévednünk; ha érthetetlen az akarata, nem kell kétségbeesnünk. Tudjuk, hogy mindent örök életünk érdekében cselekszik velünk. Önmagunkkal kapcsolatban ugyancsak döntő változást hoz az „üdvbizonyosságunk”. Ha ránk nehezeden a bűnös mulasztásaink, értéktelen és tehetetlen próbálkozásaink, feledékeny és hálátlan magatartásunk, annál inkább szembetűnő, hogy ajándék az örökélet. Ha viszont elbízánk magunkat, s felelőtlenül és kényelemszeretettel akarnánk élvezni Isten ajándékát, azonnal szemben találjuk magunkat a figyelmeztetéssel, hogy az csak a hit által lehet a mienk. És ha a hitünk erőtlen, ingatag, éppen azért adja igéjét s benne a bizonyágtételt, hogy megerősítsen. Embertársainkkal kapcsolatban arra akarja megerősíteni hitünket, hogy ha Isten minket így szeretett, mi is bátrabban és válogatás nélkül szolgáljunk szeretettel. Tehát segítségünk hittestvérek vagy másképpen hívőnek; olyanoknak, aki igényli szolgálatunkat, s olyanoknak, akinek nincsen más „érdeme” a segítségünkre, csak az, hogy rászorul. Segítsünk Isten igéjével és két kezünk munkájával, az örökélet bizonyágtételével és földi gondok, igazságtalanságok megszüntetésével. S mindezt úgy, hogy tudjuk: nem hiábavaló a szolgálatunk, nem fölösleges az őszinte segíteni akarásunk. Mert az örökélet bizonyossága erőforrás hitünk, életünk és szolgálatunk számára.

Isten örökéletet ajándékozott. Könyörögjünk hitért, hogy elfogadhassuk, hálálhassuk és szolgáló szerettel tovább adhassuk.

Bárány Gyula

SENTHÁROMSÁG UTÁN 8. VASÁRNAP

1 Jn 5, 1—3

Az új élet teljességéért

Textusunk feldolgozásához a Lelkipásztor régebbi évfolyamaiból ajánlatos elolvasni Pálffy Miklós és Káldy Zoltán feldolgozását: Lp. 1954/330 kk és Lp. 1962/376 kk. — Az előkészítőben figyelembe vettem a német evangélikus perikoparend 2. sorozatának feldolgozásait — ott

Quasimodo vasárnap szerepel a textus — különösen Ernst Lange kiadásában a Predigtstudien für das Kirchenjahr 1974. anyagát.

Összefüggések: Perikopánk az egész, összefüggő első János levél kiragadott három verse, háttérként az egész levelet figyelembe kell venni. Ehhez jó segítségünk Veöreös Imre 1970-ben kiadott könyve: János levelei. Ebben a Mai jegyzetek című összefoglalások egy-egy összefüggő szakasz után valós segítséget jelentenek a régi bibliai irat aktualitásának megértéséhez.

Szakaszunk megértéséhez elengedhetetlen a megelőző és követő rész észbentartása. A. 4. fejezetben a láthatatlan Isten iránti szeretet embereken, látható testvéreinken megmutatkozó hatásáról van szó. Itt az érem másik oldalát mutatja be János: a keresztyén testvérszeretet csak úgy és akkor valóságos, ha Istent szeretjük. A két oldal elválaszthatatlan, komplementáris valóság. Ahogyan János gondolkodik és vitázik ebben a vonatkozásban, közel van modern gondolkodásmódunkhoz, mely a komplementaritást nem nélkülözheti. Textusunkat követő részből a győzelmes hit saját erőtelenségeinken felülkerekedése kihagyhatatlan mondanivaló, csakúgy, mint az egész szakasz csúcspontját jelentő 12. vers: „Akiben a Fiú van, abban van az élet.”

Az alaphang itt is a jánosi irat alaphangja. János korabeli tév-tanítókkal, gnosztitikus jellegű vallásos emberekkel vitázik, akik a keresztyénséget magasabb rendű ismerettel azonosították. Elméleti spekulatív vallásosság volt ez. Másfelől nem vonták le a tanítás erkölcsi következményeit, így mintegy függetlenítették az elméletet a gyakorlattól. Pontosan ilyeneket a mai gyülekezetben nem találunk, nem is kell erőltetni a párhuzamot. János segítő szándékát kell megérteni és átvenni tőle: 1. A keresztyén gyülekezetet sohasem külső tényezők bomlaszthatják igazán, hanem belső erőtlenség, tanításbeli tisztázatlanság, zűrzavaros mondanivaló és összekuszált élet összetartoznak. Erre figyelmeztet János szavai mellett (4,1 kk) mai óegyházi evangéliumunkban Jézus is (Mt 7,15—23). Urunk sem a Római Birodalom képviselőitől féltette tanítványait, hanem olyan visszahúzó, judaista tévtanítóktól, akik látszólag a Jó Pásztor bárányai, de belül a gyülekezet erejét veszélyeztető farkasok. — 2. A keresztyén egyes emberben és a gyülekezetben egyaránt őrizni és ápolni kell az új élet integritását, összefüggő egységét. Valóban minden összefügg: hit — emberek iránti és Isten iránti szeretet — következetes keresztyén életfolytatás.

János első levelében állandóan érezhető a lelkipásztori féltő szeretet. Aki itt ír, azért tanuskodik (1,1), hogy megmaradjon a közös-ség az Atyával éppenúgy, mint a testvérekkel (1,3). Hamis istentisztelettelől óvja a gyülekezet tagjait még búcsú szavaiban is (5,21). Csak ha megmaradnak a tiszta tanításban és helyes életgyakorlatban, úgy lesz a levélíró öröme teljes (2,24 és 1,4). A szándék itt is világos csakúgy, mint János evangéliumában: „Ezek azért vannak megírva, hogy higgyétek Jézus a Krisztus az Isten Fia és e hitben életetek legyen az Ő nevében”. A legjobb értelemben tendenciózus irat János evangéliuma és levele is. Ugyanilyen határozott tendenciával, mentő, megtartó felelős szándékkal kell prédikálnunk e kijelölt textusról gyülekezetünkben. Tudatosítani kell: azért beszélünk hogy hallgatóinknak hitük és ebből fakadó életük legyen.

Készülés az igehirdetésre

Javasolom, ott ragadjuk meg a textust, ahol nekünk is nehézséget jelent, fakónak, ellentmondásosnak érezzük, megszokottnak vagy jelen-

téktelennek tartjuk. Készülésbeli küzdelmünket meg is vallhatjuk a gyülekezetnek, de ne maradjunk a problémázgatásban, hiszen a gyülekezetnek joga van elvárni igehirdetőjétől, hogy rendesen elkészített ételt tálalnak neki, megküzdött mondanivalóval áll eléje lelkésze. — Négy olyan csomópontot látok, ahol meg kell küzdeni a szöveggel, hogy Jézus Krisztust a maga telejsségében prédikálhassuk:

1. *A Krisztus hit új lét.* Ezt vallani: Jézus a Krisztus, nem csupán egy tanítás továbbadása, hanem új életforma, egész életet átható, meghatározó hit. Több mint ismeret: új élet. Az a názáreti Jézus, akit hallottak, láttak, megérintettek (1,1–3) a Krisztus, az Isten Fia (Jánosnál ezek cserefogalmak). Isten ajándékaiképpen új kapcsolatot teremtett: Istennel az édesapa és gyermek viszonyát emberekkel a testvér kapcsolatát. Ez az újdonság csak új születéshez hasonlítható (Jn 1 és 3!) Pál apostol is új teremtménynek nevezi a krisztushívó embert 2 Kor 5,17–18-ban. Ott lépünk új létbe, ahol ezt az ősi hitvallást mondják, ahol mi is valljuk. Így válik a hit életünk megújulásává. Így értjük, hogy a gyülekezetben minden hitkérdés. Ma is azon dől el lényegében minden egyházunkban, tudjuk-e hittel vallani: Jézus a Krisztus, a szolgálni jött Krisztust Űrnak valljuk-e, az Űr szolgálatát elfogadjuk-e? Ha hitünk van, mindenünk van, ha ez hiányzik, minden embernél nyomorultabbak vagyunk.

2. *Isten iránti szeretetünk a próbája a testvér szeretetnek.* Az a gondolat, amit itt János hirdet (a szöveg jó és hiteles, minden új fordítás ilyen élesen hozza!), a megszokottnak fordítottja, illetve kiegészítője. A keresztyén gyülekezetben megértem, hogy úgy szeretek helyesen minden testvért, ha Istent szeretem, ha Istennel együtt szeretem, Vele együtt látom, érzékelem a testvért. Perspektívám kibővül, sohasem magában látom a másikat. Istennel együtt a másik már nemcsak bűnös, hanem bocsánatot nyert bűnös, nem kiállthatatlan ellenség hanem szerető családtagom, testvérem. Ez az Istenben való testvérszeretet teszi állandóvá szeretetemet, hiszen a másik szeretetreméltó tulajdonságai változhatnak, el is tűnhetnek huzamosabb kapcsolat során, de az istenes emberszeretet soha el nem fogy. Ha Istennel együtt látom a másikat, nincs jogom nem szeretni. Igazán úgy szeretem gyermekemet, családtagjaimat, ismerőseimet, munkatársaimat, ha így Istent belekalkulálva látásukba és a velük való viszonyba — szeretem őket. „Nem tiltom el őket Tőle.” Imádságomban is oda kell engednem mindenkinek: barátot és ellenséget Isten elé. Bizonyos hogy mássá lesz a véleményem, magatartásom, cselekedetem is emberekkel, ha „Istenben” akarom szeretni őket.

Az Isten iránti szeretet önmagában is fontos része az új létnek. Őseink azt vallották, hogy az eredeti bűn az Isten iránti tisztelet és szeretet hiánya (R. 1,21 alapján). A regeneráció éppen azt jelenti, hogy, akit nem tiszteltünk és szerettünk, azt újra imádjuk és szeretjük. Gondoljunk Luther kiskátébeli 10 parancsolat magyarázatára. Mindig az Isten iránti szeretetre hivatkozik kiinduló pontként. — Luther Staupitznak tett vallomásai közül legmegragadóbb amikor megvallja, hogy gyűlöli Isten akaratát. Ez a bűn mélysége, nem az egyes vétkek, azok csak tünetek. Luther azt fedezi fel, hogy nem idegenek vagyunk, hanem Isten ellenségei. A nagy fordulat, ha az evangélium hatására újra szeretjük Őt és kedves, jó akaratát. A keresztyénség nem deizmus, amely hirdeti, van Isten, vagy létezhet ilyen princípium, hipoté-

zis, amivel számolni kell hanem az élő Isten iránti forró, személyes szeretet. Keresztységünk sekélyessége, ezerféle fáradtságunk, szolgálatunk erőtlensége onnan ered, hogy nem szeretjük forrón, szenvedélyesen Istent. Hideg szívvel vakok is maradunk. Isten iránti gyermeki szeretet nélkül testvérszeretetünk is kihamvad, meghidegül.

3. *A következő Isten iránti szeretet:* parancsolatainak megtartása. Csak az veszi komolyan Istent, aki tudja hite következményekkel jár, Istenhez bárki, bárhogyan mehet, de közelében nem maradhat ugyanaz. Jézus jelenlétében mindig újra megtörténhet, hogy az alkimia sikerül: sárból arany lesz. Az örömdetes változás lehetősége evangélium egyfelől de komoly elkötelezés másfelől. Ahogyan írni, dolgozni, alkotni ma csak az tud jól nálunk, aki népünknek, társadalmunknak elkötelezett ember, úgy ezt az egészséges keresztiségre is elmondhatjuk. Istent emlegetni, nevét hangoztatni nem elég. Keresztynéknél lenni elkötelezést jelent. Isten iránti szeretetünk istenes-emberséges életre kötelez. A dekalógust és a jézusi szeretetparancsot egyaránt vállalnunk kell, ha Istent szeretjük.

4. *Isten nem kíván lehetetlent.* János ezt akarja megértetni olvasóival: Isten akarata nem elviselhetetlen. Ha Jézus Krisztus miatt és által szeretjük Istent, úgy parancsolatait is áldottnak tartjuk. Mt 11,30 formálisan és tartalmában is ideillik: „Az én igám jó — és terhem elhordozható” — mondja Jézus. Isten gyermeke új, gyermeki kapcsolatában szabadabbá lett minden kényszer alól és boldogan — nem fogcsikorgatva vagy sóhajtozva — teheti Isten akaratát. Ha bizunk Istenben úgy elhisszük Neki, hogy alapjában jót akar. Hosszú távon biztos, ha rövid távon vaksi szemünk nem is látja ezt. Szülőket szeretni, az életet védeni minden áron, a házasságot szentnek tartani, a másikat nem tulajdonítani el vagy meg nem kívánni, a másik becsületébe nem gázolni — lehet, hogy nem látszik jónak, sőt nehéznek. Végeredményben mégis mindig Neki van igaza. Ha szeretjük Őt, bízhatunk benne: javunkat akarja. Személyes kapcsolat nélkül érthetetlen és elviselhetetlen, Vele együtt értelmes és elhordozható.

Krisztus hit — Isten és ember iránti szeretet — következtetés tanítványi élet az új élet integráns részei. Az új élet e gazdag egészét hirdetjük meg ezen a vasárnapon.

Dr. Hafenschér Károly

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 9. VASÁRNAP

Zsid 3, 12—14

A textusról

A levél szerzője és címzettje körüli bizonytalansággal szemben egy alaphelyzet biztos textusunkkal kapcsolatban. Akiüknek szól, azokat a már meglévő, Krisztusba vetett hitünkben akarja megerősíteni. Körtörténeti ismereteink alapján megfogalmazhatjuk közelebbről is: a keresztény-üldözés szünetel, a külső veszély egy időre elmúlt, de fennáll annak a kísértése, hogy kereszténynek visszaesnek a zsidó hitbe és kultuszba. Ha jól akarjuk ezt a történelmi alapot munkánkban kamatoztatni, akkor csak úgy foglalkozhatunk ezzel a három verssel, hogy az

egészet szemünk előtt tartva indulunk, s nem a részletek aprólékossága vezérel minket.

Megerősítő igehirdetés áll előttünk. Még alapigéje is van, a 95. Zsoltár. Ahogy minden meggyőzésre törekvő beszéd, úgy ez is lendületes, eleven, friss. Ezt az értékét nem veszíti el akkor sem, ha mégis megállunk néhány nagyon kiugró, egezetikiai meggondolást igénylő kifejezésnél.

„Élő Isten”. A hívő embert nem a kultikus formák és a merev szokások ejtik rabul (romantikus lelkeket legfeljebb), hanem az élő Isten. Innen kell elindulnia a prédikációnak s ez kell legyen az a szellem, amely áthatja bizonyossággként annak minden mondatát. A jelző („élő”) arra figyelmeztet, hogy az Istennel való kapcsolatunk sem lehet forma, sablon vagy szokás, mert akiben hiszünk, élő valóság. Az élő Istennel való kapcsolat nélkül nincs élet, ahogy az alapszöveg az Ószövetségben is bizonyítja: ha a kontaktus megszakad, nem „élet” többé az élet. Az élő Istennel való kapcsolatot pedig nem pótolhatja egyháztagság, tradícióhoz kötöttség, s pusztán a formák megőrzésére való törekvés. Käsemann a Zsidókhöz írt levélről ezen a címen ír: Das wandernde Gottesvolk. Ez a cím önmagában is kifejező. Nem az individualista kegyességet tükrözi és erősíti meg a levél, sőt nem is a hit szubjektivitására teszi a hangsúlyt, hanem arra, ami ezen felül van. **Ami nélkül az egyes ember hite lélekvesztő lenne a hullámok hátán: törékeny és veszendő.** Krisztust és egyházát hirdeti a levél mint élő és éltetőt. Az összefüggés következő láncszeme is ezt indítja: „részeséivé lettünk Krisztusnak”. Hirdeti ez a mondat Krisztus cselekvését az egyházért s benne érettünk. Ez az egyházkép semmi esetre sem statikus, hanem funkcionális. Az egyház él, mert Krisztus él. Az élő Krisztus munkája megtalál minket újra meg újra. Bizalmat ébreszt önmaga iránt s így von minket magával közösségbe. Keresztséget, úrvacsorai közösséget, hitet és keresztyén életet foglalja magában az a bizalom építette közösség, amely itt az élő Isten — élő bizodalom összefüggésében áll.

Az igehirdetés felé

Óvás

Az emberek jelentős része ma érrendszeri megbetegedésben szenved. Az éltető vér akadályozva jut el a tagokig. Az elmeszesedés miatt merevvé vált ér elpattanhat, és beáll a bénulás, akár a halál is.

Ezek az igeversek a keresztyén életünk sclerosis-ától óvnak. Az egyes ember hite a gyülekezeti közösségben bontakozhatna ki. Ijesztően sok esetben üresedik meg ez a közösség, tartalmát veszítette a hozzátartozás s nem árasztja az életet. A lebénulástól, sorvadástól akarja megmenteni hallgatóit az, aki a 95. Zsoltár alapján szól a gyülekezethez. Mindenki tudja, hogy a fiziológiailag rossz szív mennyi veszélyt hordoz. Az a veszély kifejezhetően, amit a „hitetlen és gonosz szív” rejt magában. Megszakítja a kontaktust, elválaszt minket Istentől. Úgy tűnik, élünk ugyan még, a szív lüktet, de nem életet adó célokért. Túl sok példáját sorakoztathatnánk fel ennek a „lelki betegségnek”. A Krisztusba vetett hit emlegetése egyre gyakoribb ebben az esetben, hisz őt semmi sem árulja el már, csak a szó... Tán minden vasárnap ott ül az istentiszteleten, de már semmi sem több számára ceremóniánál, s

jaj, ha valamiben eltértünk a megszokottól. Kegyelettel őrzi, amit hajdan megtanult, újat nem szerzett hozzá, nem csoda hát, ha mások inkább érzik avittnak, mint vonzónak. Nosztalgiával gondol vissza harminc év előtti s azóta sem ismétlődött megtérésére. Joggal és okkal fájdul meg a körülötte élők feje, ha csak megpendítjük a „vallásosság” vagy a gyülekezeti élet témáját. Mi más az oka, ha nem ez a „lelki sclerosis”, hogy buzgó vallásos szülők gyermekei meggyőzőhetlenül, mereven elzárkóznak hittől és gyülekezettől. Minden lelkész imádságának témái lehetnek ők, hogy megtalálják a pluszt, az életet, a frissiséget egy igazibb gyülekezeti közösségben.

Bármennyire kegyesnek tűnik, textusunk ezt nevezi „hitetlen és gonosz szívnek”, amely hajdan élt ugyan, de ma már csak emlékei vannak, életet hordozó kapcsolata többé nincs. Ahogy a kis körben sem eredményezhet semmilyen egészséges funkcionális organizmust, úgy lehetetleníti a nagyobb közösség életét is. Elakad az éltető anyag továbbítása, s a szakadás mindig halált hordoz magában. Ettől a betegségtől óv minket Isten Szentlelke, amikor megszólaltatja ezt az igeverset.

Indítás

Ez a fő témánk, hisz nem lehet részletesebb a diagnózis a terápiái leírásnál. Textusunkban az indítás buzdításként, a bűn csábítása elleni harcként szerepel. Sokszor tulajdonítunk hitünknek, keresztyénységünknek, gyülekezetben betöltött helyünknek aránytalanul nagy jelentőséget. Ha a legnagyobbat gondoljuk, az sem ér fel odáig, amit ígénk tényként közöl: „részeséivé lettünk a Krisztusnak”. Ez pedig semmiképp sem más, mint Isten minden emberi elgondolást és képzeletet felülmúló szeretetének megnyilvánulása. Keresztségünkötől napjainkig ott áll fix alapként életünkben. De nem egyszerűen csodálat vagy álmélkodás tárgya, sokkal inkább biztatás: meg ne szakadjon ez az életet hordozó kapcsolat, meg ne üresedjen, célját ne tévessze. Ezért van alapja a következő mondatnak: „Buzdítsátok egymást minden napon!” Ha egészséges és ép a Krisztussal való kapcsolat, megelevenedik az egymással való közösségünk is. Élénkül a vérrellátás, eljut az élet a periférián levő szervekig is. Gyülekezeti vonatkozásban az az összefüggés, amit Pál apostol ír a thesszalonikaiaknak: „töletek terjedt tovább az Isten beszéde”. Ez a hivatásunk lényege, indítást adni, buzdítani egymást. Nem egy lezáruló félben levő ügyet kell képviselnünk és védenünk, hanem szót adnunk a bennünket most elérő, új eseményről. Lehetetlen Jézus útját szerető, azt követni próbáló embereknek még mindig nem kimondani, miért van szükség a buzdításra. Meg kell említenünk, hol bukkan fel az óember, hol akarja megkeseríteni, lebénítani életünket. Hiszen nem az önmagában megkeményedett szívről beszél textusunk, hanem konkrétan arról, hogy a bűn csábítása miatt válik érzéketlenné. Önvizsgálataink nem juthat el a teljességig. A munkanyelvűvé vált káromkodástól az egymást érő hazugságokig bőven akad a listánkon bűn és csábítás. Ma már természetes, hogy fontosabbnak érezzük a kapott bért avagy borraivalót az elvégzett munka öröménél. Így csábít a pihenőnap megszokása olyan mértékben, hogy alig marad erőnk a hétfői munkakezdésre. Az a mélység is a csábítás listájára tartozik, amelyikbe beleszédülünk legtöbbször: hódolunk önmagunk nagysága előtt. Aránytalan

mértékben bízunk önmagunkban, s ugyanabban a pillanatban csökken, majd szép lassan elvész az élő Istenbe vetett élő bizalom.

Az indításnak két címzettje van. Először önmagam, aki mindig rá-szorulok Isten megújító, életet hozó munkájára. Ha ezt belátom, nemcsak én gyógyulok, hanem a visszkapott lelki egészségem azonnal indít, buzdít mindenkit körülöttem. Többé nem kényszerít egy halálra ítélt, elsorvadt, béna életmódra, hanem árasztja a visszkapott életet.

Ma

Ez a bibliai időszemlélet különleges erejű szava. Mai élethelyzetünk magával hozza, hogy izgalmas kérdés számunkra a saját holnapunk, de az emberiség jövője is. A holnapért viszont csak a mában lehet cselekedni. Hitünket a reménység, a „mindvégig megőrzött bizalom” teszi élővé és éltetővé. A reménység sohasem passzív várakozás. A bizalmat cselekvésben őrizhetjük meg. De a legaktívabb cselekvés sem több engedelmességnél, benne Istennek adunk egyre több teret. Így lesz valóban a mában élő a hitünk. Nem kerességet elhagyott, régi formák között, hanem bátran kutatja az új lehetőségeket, amelyeket ma nyújt számára Isten. Kimozdul a kényelmi helyzetből, s küzdelemre indul. Ha kell, buzdít, ha szükséges, harcol élő hittal és bizalommal mások életéért, egymásért. Lehetünk ma is egymást buzdító, indító keresztyének, akiknek „egészséges”, Isten cselekvésén hálára buzdult szívük van. Részei Krisztusnak, élő Istenhez köti őket élő bizalom.

Ifj. Szabó Lajos

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 10. VASÁRNAP

Habakuk 2, 1—4

Egzegézés

Derék ember az, aki őrhelyén áll. Ezen a helyen mindig megtalálható, mert betölti hivatását. Habakuk próféta válaszáért áll a bástyán. Feleletet vár panaszára. De ha mélyebben kutatunk e panasz tartalma után, rájövünk, hogy ez inkább szemrehányás, mint megalapozott kifogás. Erre utal az eredeti szövegben található „Sin-vávbét”-gyök. Ezzel szemben áll az „ain-nun-hé” gyök, azaz az a kifejezés, ahogy az Úr felel. Csendesesen, felvilágosítón és atyaián. Lényeges egzegetikai pontja ez igénknek, mert ennek tisztázása más összefüggésbe helyezi a „bástyán állót”, annak cselekedetét és azt az időt, amelyben nem marad el, hanem célhoz ér Isten kijelentése.

A próféta panaszja és Isten reagálása közötti „hangszerelési” különbségben van e jelenet felszültsége. Szabó Magda mondta évekkel ezelőtt a „Nyitott könyv” című TV adásban a riporter kérdésére, ami így hangzott: a mély értelmű mondatokat miért csendes beszélgetésekben adja tudtára az olvasóknak, nem pedig mozgalmas jelenetekben? A válasz megdöbbentő volt: „az igazság mindig halk, s az emberek érzik, hogy most oda kell figyelni. Nem azért, mert halk, hanem azért, mert fontos.”

Vasárnapi igénkben ez a csendes szó — Isten szava. Ezt az atyai „hangszerelést” támasztja alá a folytatás is. Nem az hangzik, ami Jeremiásnál: „Állj az Úr házában ajtajába és kiáltsd” (7, 2.), hanem „írd le ezt a kijelentést”. Itt a próféta is „nevelésre” szorul még. Amit leír, nem „magánhasználatra” szól, hanem „közhasználatra” írd le, hogy a nép veled együtt olvashassa és elmélyíthesse.

Ismerd meg magad

Lehet ezzel a mondattal kezdeni az igehirdetést. Talán, ezzel elkerülhetővé válik az a kísértés, hogy rögtön a befejező mondatnál kössünk ki, s belekezdjünk annak taglalásába, milyen egyháztörténeti eseménynél jelentett fordulópontot ennek az igének újszövetségi értékelése és felismerése. Most nem reformáció ünnepe van.

Habakuk életében sem elég az, hogy kiáll a bástyára, de abban sem merülhet ki a prófétai hivatás és igehirdetés, hogy sérelmek és panaszok megfogalmazása lásson napvilágot. Mert, ha ennyi lenne, akkor ma prófétákkal van tele a világ. A mai élethelyzetünkben és életszínvonalunkon tele vannak az emberek panasszal. Természetes következménye ennek, hogy minden panaszos igaznak érzi magát és jogosnak sérelmét. Így mindig mások ülnek a „vádlottak padján”. Ennek a mentalitásnak is megvan az oka és alapja. Mérei Ferenc pszichológus a rádió „önismereti gyakorlatok” műsorában mondta: „sokkal többet tudunk a világról, mint önmagunkról”. Pedig az önismeret összefüggésekbe helyez. De ki tájékoztat az ében való bolyongásaim közben? Itt Isten megmondja Habakuknak, hogy mit kell felírnia. Ha itt Isten nem tartott volna „eligazítást”, akkor Habakuk sohasem jött volna rá arra, hogy szava követelőzés, panasz, szemrehányás és rágalmazás volt. Még akkor is az volt, hogyha az emberek úgy értékelték is volna, kiállt és teljesítette hivatását. Közben, pontosan az ellenkezője történt.

Isten kijelentése

Minden területre vonatkozó kijelentés Istené. Nem helyi használatra és alkalmakra szóló üzenet. Félreérthetetlen. A keresztyén ember tehát a félreérthetetlenből él félreérthetetlenül. Lényeges ez a sorrend. Ugyanezt fejezi ki az, hogy Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok. Az emberi ellenvetésnek is hadd adjak itt hangot. Nem tompítja ez az emberi kezdeményezést, nem fékezi ez az ember lendületét és alkotókedvét? Sem a kegyelem, sem a hit nem engedi túlértékelni lehetőségeinket, de azt sem engedi, hogy leértékeljük magunkat. A hit mindig színvonal. Olyan színvonal Isten üzenete és kijelentése, ami nem elképzelés szerinti rend, hanem közölt rend. Ennek kell érvényesülnie az ében és az életben. Az emberi „kilengés” önmagában nem az, csak Isten kijelentéséhez viszonyítva mérhetjük a kilengés szögének nagyságát. Minden kilengési fok bűn, mert eltér Isten kijelentésétől. Az emberi magartás csak akkor mérhető, ha ismerjük annak mértékét.

Ezt a mértéket kell leírnia Habakuknak, de úgy, hogy erre neki is szüksége van. Így teszi ismertté Isten akaratát, de szándékát is. Így válik Isten érthetővé még akkor is, ha láthatatlan.

Amíg a próféta beszél, addig izzik minden. A „tizentúliak” társágához illő „na, mi lesz!?!...” hangulat érezhető. De nem sokáig. Isten megszólalásáig. Üzenete nem elméleti, hanem úgy szól, mint aminek meg kell történnie, mégpedig az időben, konkrétan és történelemszerűen. Az események nem magától vannak, hanem Isten jelen van abban. Nem személytelen, hanem céljához juttatja Isten. Végig kíséri azt. Ez gondviselést is jelent. Habakuk ezzel a gondviselő Istennel találkozik ebben a pillanatban. Azért kell leírnia Isten szavát, hogy a találkozás más számára is lehetővé váljék. Ez így nemcsak lecsendesítés, hanem megnyugtatás is.

A hit felszabadít

Emberi igény az, hogy igaznak és igazoltnak tűnjék maga és környezete előtt. Alibit keres, bizonyítékokat. Gondja van erre, s így igyekszik megfelelni a követelményeknek és önnön normáinak. Sokan ezt rendbenvalónak hiszik, s nem gondolnak még József Attilára sem, aki így nyilatkozott: „van egy színház, végtelen és mibennünk lakik”. Ez pedig nemcsak arra a korra igaz, hanem egyidős a bűnbeesett emberrel. Ebből akar felszabadítani ez az ige, azaz abból, hogy életünk iránya és Isten közlésének vonala ne „zárjon be szöveget”, hanem egyenesbe kerüljünk Istennel és emberrel egyaránt. Az egyenesbe kerülés azt jelenti, hogy úgy az Isten, mint az ember bekerül szemléletünk pereméről, az életünk közepébe. Központi valóságokká lesznek. Olyan emberré tesz ez a hit, akire igaz Bódás János sora: „szava és tette egybevág.” (Csak az ember.)

Igehirdetés

Kifejlett vélemény-nyilvánításunk. Megmondjuk észrevételeinket, megtaláljuk a megfelelő kifejezési fordulatokat, hogy sérelmeinknek hangot adjunk és „tű-mondatainkat” elhelyezzük. Soha nem hallott szócáták hangzanak el napjainkban, de különösen otthon. Ilyet hallva van aki úgy fogalmaz, így nem mertem volna beszélni. Habakuk próféta is beszélt. Nem kérdés, hogy ez jó, vagy sem, hanem ezt tényként kell kezelnünk. Elhangzott, megtörtént.

Az Isten rendje viszont nem ez. Nemcsak a prófétával szemben álló követelmény az Istené, hanem minden embernek szól. Annak is, aki hirdeti, s annak is, akinek hirdetik. Hajlamosak vagyunk ennek elfelejtésére. Egyrészt másoknak prédikálunk, másrészt azt hiszik sokan, hogy a lelkész az más. Itt mindenkinek szükséges mássá lenni, ha e „más” alatt Isten üzenetét értjük.

Ez a „mássá” lett ember „hite által él”. Milyen ez? Az udvaron játszó gyerekek képe tárul elém, amikor kiszalad a lakásból még egy azzal az üzenettel — gyertek be! A megszokott reagálás nem a mozdulat, hanem egy kérdés — ki mondta?

Ugyanezt a képet teszem át az emberi reagálásra. Elhangzik a „ne vedd hiába Istened nevét!” üzenet — ki mondta? „tiszteled atyádat és anyádat!” — ki mondta?

„ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!” — ki mondta? Ezek után a példák után hadd mondjam, a hit az sohasem kérdés, azaz visszakérdezés az egyértelműre, hanem felelet, válasz, a mozdulat válasza. A hit sohasem mozdulatlanság, hanem élet. Olyan emberek élete, akik megszívlelték Isten szavát. Egy gyülekezet annyit ér, amennyien megszívlelték Istennek ezt a szavát.

Ez a hit beállít a születés és feltámadás távlatába. Ez vezet el bennünket arra a látásra, hogy az egész időt egynek lássuk és tudjuk még akkor is, ha külön tartjuk számon az iskolás éveket, a házasság éveit, külön az özvegyiséget, vagy azt, hogy hány éve vagyok nyugdíjas, ill. hány éve töltöm be hivatásomat. A hit és az élet azért áll itt egymás mellett, mert az élet mindennapos, s a hitnek is azzá kell lennie.

Befejezésül a hittel kapcsolatban is fel lehet vetni azt a kérdést, amit már előzőleg Isten kijelentésével kapcsolatban feltettem: nem kevés az élethez a hit? Csak ez és ennyi? Nem vezet ez lenézettséghez, vagy megvetettséghez, hogy valaki hite által akar élni? Sokkal pozitívabbnak érzem a hitet az élethez, mint a ravasztságot. A hittel Isten azt akarja, hogy az ember ne a bűne által éljen és az „tartsa fenn”, hanem megtartassék hite által, mégpedig a célig, azaz a feltámadásig.

Káposzta Lajos

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 11. VASÁRNAP

Jeremiás 9, 23—24

Oltári textus: Lk. 18,9—14. Téma: „mindig kegyelemre szorulunk!” Az igehirdetés textusánál érdemes figyelni Pálffy 'szép fordítására.

Jeremiás

Rendkívül szomorú próféta volt, siralmas, nehéz korban élt, igehirdetői szolgálata páratlanul nehéz volt, mert több mint 40 évig vívdott rosszindulatú és csökönyös emberekkel... s meg kellett érnie országa pusztulását, népe fogságbavitelét... Luther ismert mondatai ezek 1532-ből, amikor a próféta könyvét magyarázta. Így igaz. Nem is akart próféta lenni a fiatal, anatóhbeli pap. Ellenállását azonban legyőzte az ÚR. Menekülési szándékait meghiusította. Kénytelen volt vállalni szolgálatát. Rombolás és építés volt a dolga, de az előbbiből többet látott, mint az utóbbiból. Isten szigorú ítélete nyilvánvaló, mentő szeretete és a semmiből újat teremtő hűsége rejtett!

Kortársai

Forrófejű, szélsőséges nacionalista vezetés, félvezetett nép. Hallatlan önbizalmukat vallásosan motiválták. Mit nekik Babel? ők okos emberek, parádés katonaságuk vitéz, gazdagok, tele a kincstár s az ÚR velük van, védelmet, sőt győzelmet kell (!) nyújtania, hiszen garantálja mindezt a szövetség, a templomi kultusz, testükön hordják a circumcisiót. A papok, próféták százai igazolják feltevésüket. Mit akar ez a

kellemetlen vészmadár, Jeremiás? növekvő gyűlöletük, Jeremiás rengeteg szenvedése leleplezi a hamis vallásosságot, amely mindig saját akaratára szekerébe kívánja kényszeríteni Istent. Beszél Istenről, hivatkoznak rá, ünneplik, de *nem ismerik!* Rég elfelejtették, hogy se tudás, se fegyver, se pénz, se külső vallásos jegy nem segít. Csak az „istenismeret”. Ez az egyetlen többletük Bábelhez s minden néphez képest. Ez az „ismeret” pedig nem külső, hanem belső azaz engedelmes meghajlás az ÚR akarata alatt vállalva a Vele való közösséget. Isten népe számára a menekvés kizárólag az, ha szellemi—lelki—erkölcsi elit. Ha rossz a teológiájuk, rosszul politizálnak. Az ÚR* „nem azokban leli kedvét”, amit eszükkel, fegyvereikkel, vagyonnal gyűjtenek össze. Mi ez az ÚR előtt? bizony, semmi. Hiába hivatkoznak a régi szövetségre, a gyönyörű templomokra, a pontosan végzett kultuszra, körülméltelkedésre. A régi szövetségnek naponta meg kell újulnia, nem önmagában jelentős a templom, hanem életújító hatásában s mit ér minden egyéb a „szív” körülméltelkedése nélkül?! Önmagában mindez nem előny, hiánya nem hátrány.

Dicsekedés

A hamis hit mindig fanatikus. Dicsekvő! Mind az ószövetség, mind az újszövetség pejoratív értelemben használja. Hiszen ez ellenpólus. Aki „ismeri” az URat, dicsóíti Őt és magasztalja nevét és tetteit. Aki nem ismeri Őt, önmagával dicsekszik. A legsúlyosabb téveszme ez. Tulajdonképpen a gyökérkérdés, az első parancsolat problémája. Valaki vagy ismeri az Urat és dicsóíti Őt vagy önmagában bízik megszállottan s ezért dicsekszik. Gondolkodását, beszédét annyira meghatározza ez, hogy „más nyelven” nem is ért. Ebben a gyakori esetben kénytelen az igazírdető az ő nyelvükön beszélni. Jeremiásnál s az ÚR minden igazi prófétájánál ezért szinte kihallatszik a szövegből a kelletlenség: „hátha másképp nem értitek”... „ha rákényszerülök...” „ha már erről van szó...” Kongeniális Jeremiással itt is Pál apostol. Gondoljunk a korinthusiakkal vívott személyi csatájára. Olv. II. Kor. 12,1: „dicsekednem kell, habár nem használ...” Kénytelen, mert akkor más nyelven nem értettek Korinthusban, pedig hányszor hangoztatta az alapelvet: „ne dicsekedjék Előtte egyetlen ember se!” (I. Kor. 1,29.) vagy a másik, ismert szempontjára gondoljunk: „aki dicsekszik, az Úrral dicsekedjék!” (II. Kor. 10,17.) Azonos a szituáció. Jeremiás is, Pál is olyan vallásossággal áll szemben, amely már csak a kegyesség látszata, de hiányzik belőle a kegyesség ereje!

Textusunk tehát kényszerű módon fogalmazza meg az ellenfél nyelven Isten ígését. Dicsekvőknek a dicsekvés kategóriájában kell prédikálni. De az ígét!!

Helytelen dicsekedés

A korabeli életszemlélet szerint három fénypont van az emberi életben: bölcsesség, hatalom és gazdagság. Érdemes lenne felkutatni az emberiség történelmében, ezeknek alakulását. Napokban vendégem volt Malaysiából. Három kis, csontból faragott szobrot adtak át: hosszú élet, gazdagság és boldogság volt talpukra vésvé. Európában inkább a jeremiási kor eszményei uralkodnak: tudás, hatalom és vagyon. Jeremiás óta nem ezeknek az értéke vitatott vagy tagadott, hanem értékelésük

és helyük. Nem kerülhetnek az első helyre, pedig birtokuk éppen ezt a kísértést jelenti. S ha oldódik vagy tűnik az „istenismeret”, azonnal már is az első hely aspiránsai. A jó vagy rossz teológia mindig az első parancsolat értékelésében, illetve helyzetésében válik el egymástól. Olv. Péld. 9,10: „a bölcsesség kezdete az Úrnak félelme és a Szentnek megismerése ad értelmet!” A tudás önmagában még nem szolgálja az életet, sőt gyorsan önpusztító tényezővé lesz. Semmi sem hozott az emberiség történelmében annyi könnyet és félelmet, mint az „önmagában” való hatalom birtoklása. A gazdagság ill. vagyon pedig „önmagában” az elidegenedés és elembertelenedés démoni eszköze. Mi az emberi tudás Isten bölcsességéhez képest? megcsúfolja az Úr és bolondsággá teszi. A kereszt titkában lesz ez legnyilvánvalóbb v. ö. I. Kor. 1. részét. Mi az ember ereje az ÚR világteremtő, fenntartó és kormányzó hatalmához képest? nevetségessé is teszi, amikor az ÚR erőtelenség és gyengeség mögé rejti el hatalmát! s ugyan mi az ember gazdagsága az ÚR gazdagságához képest, aki a föld s annak teljessége. Ezért hangzik fel: te boldon, még ma éjjel elkérik a te lelkedet (Luk. 12,20) s ugyanakkor az ÚR szegénység és szolgálai forma alá rejti el kimeríthetetlen kincstárát. S mi az ember „külső” vallásossága Isten előtt? paráznak és vámszedők megeőzik Isten országában a „kegyes”-eket. (Máté 21,31/S a körülmetélkedés? olv. Róm. 2,29. S a templom? olv. Ján. 4,23—24. stb.

Helyes dicsekedés

Az „istenismeret”-ben, tehát a Vele való közösségben az ÚR aján-déka: „cheszed” azaz az Úrnak szövetségi közössége, amely számunkra hűsége és rendíthetetlen, — a „mispath” azaz az Úrnak bírói tevékenysége, amellyel biztos és tévedhetetlen módon választja el a jót a rossztól, az igazit a hamistól, miközben népe életében munkálja az isteni jogrend érvényesülését — „cdáquát”, ami tulajdon — az előző két isteni kegyelmes akarat kiteljesedése a társadalomban és az egész világon. Ezekhez az isteni ajándékokhoz út a kultusz, templom, circumcisio stb., de mindig a „hit feltétele alatt”. Amennyire nincs helye az ember önmagát dicsőítő himnusznak, annyira az ÚR ajándékai, az igazi „istenismeret” mindig az ÚR akaratának felismerésében és elfogadásában, tehát a Vele való közösségben valósul meg. A „hit” itt is élesen hangsúlyozza az alázat motívumát. Nem véletlen, hogy Luther — Jeremiás és Pál hűséges tanítványa — a hit rejtett alapjának az alázatot tekintette. Amikor az ember semmi dicsekednivalót nem talál önmagában, egészen szegény és koldus, nem „tudós”, hanem ügyefogyott gyermek, nem hatalmas és rettegett úr, hanem szolga, kincseiben pedig végkép nem bíz, már ismeri a rozsdá, moly, tolvaj útját... s imé, az ÚR éppen ezekben leli kedvét! ha tehát valaki „dicsekedni” akar, ezzel az ÚRral dicsekedjék. Jeremiás csak halványan látta, előttünk azonban ragyog ez az igazi „istenismeret” Jézus Krisztus arcán! szívünk bizodalma Őbenne nyugodjon! Már Jeremiással világotos érezhető, hogy igehirdetése nem „krízisintervenció”, azaz egy meghatározott válság alkalmi megoldása, hanem mind az egyén, mind a nép és az emberiség számára életátfogó megoldás. Az egyetlen!

Heti témánk szépen ötvözi ezt: „mindig kegyelemre szorulunk!” A mi igehirdetésünknek is egyszerre kell rombolnia és építenie. Rombolni hamis dicsekedést, mögötte az önbizalmat s utána a rossz élet-

folytatást. Építeni az ÚRban való hívő bizodalmat abban az alázatban, amelyben II. Kor. 6,8—10 nagyszerű vallomása íródott. Az ÚR keze nincsen megkötve. Sem Izraelhez, sem az egyházhoz. De rajtunk és velünk akarja kezdeni a „szeretet, jog és igazság” megvalósítását, hogy tovább áradjon akarata beteljesedése az egész földön. Ezzel az „istenismeret”-tel dicsekedjen, aki dicsekedni akar. Ilyen Istenünk van! ez az Ő akarata. S kedvét leli azokban, akik bolond, erőtlen és koldus módon egyedül Őbenne bíznak! Mert: „azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszegyenítse a bölcséket, akik erőtelenek, hogy megszegyenítse az erőseket, a nem-előkelőket, hogy semmivé tegye a valamiket, hogy egyetlen ember se dicsekedjen Isten színe előtt. Az Ő munkája az, hogy ti a Krisztus Jézusban vagytok. Őt tette nekünk Isten bölcseséggé és igazsággá, megszentelődéssé és megváltássá, amint meg van írva, aki dicsekedik, az Úrral dicsekedjék!”

Balikó Zoltán

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 12. VASÁRNAP

Ézsaiás 54, 7—10

Isten kegyelme új szakaszt nyit

Tisztában kell lennünk textusunk *kortörténeti értelmével* is. Ezt az értelmet igyekeztem előbbi mondatomban megfogalmazni. Az évtizedekig tartó babiloni fogság után vagyunk. Izrael népe bizony inkább túrhetetlenül hosszúnak és Isten „túláradó haragjának” érezhette azt. Most azonban új szakasz kezdődik, győzött Isten szeretete. A fordulat tehát lényegét tekintve magában Istenben történt meg. Ezért hangzik most: „nagy irgalommal összegyűjtelek”. Az „evangéliumhirdető” Deutero-Ezsaiás igehirdetésének csúcspontján vagyunk (53. és 54. fejezet!). Új és végleges korszak kezdődik, új és békét adó szövetséget köt Isten népével. Ez az új szakasz Isten hűségét, szeretetét hirdeti és ehhez képest a fogság ideje csak „egy rövid pillanat” volt.

Újszövetségi kegyelmet hirdet textusunk

Tudom jól, hogy alapigénk az Ószövetségből való. Az *egzegézis eredményeként* mégis csak ezt írhatom: újszövetség az ószövetségben. Formálisan is, hiszen a szövegben kifejezetten azt olvassuk, hogy Isten most új, békét adó szövetségre lép népével. Ha így nézzük, itt az Ószövetségben található *harmadik* szövetségekötés vagy legalábbis annak ígérete. Ez a szövetség hasonlít és mégis más, mint az özönvíz utáni. Más ez, mint a Sínai félelmes és törvényhirdető szövetsége is. De tartalmilag is itt egy hallatlanul új, eddig nem is sejtett szövetségről annak meghirdetéséről, és egy tökéletesen új szakasz kezdetéről van szó. Ha Isten itt megesküszik, hogy többé nem haragszik, ígéri, hogy kegyelme maradandó és örök, akkor ez az ígélet túlmutat a történelmi realitásokon. Így olvasom az ATD-ben: „ki kell mondanunk,

hogy ez az ígélet a fogság utáni zsidóság életében nem teljesedett be. Ez az ígélet *Krisztusra* mutat, igazán csak benne láthatjuk Isten mindent elfelejtő, örök kegyelmét. De igénk Krisztus történeti eljövételén túlmutat, a történelmen is túl az üdvösség korát hirdeti meg, ez az ígélet igazán csak ott teljesedik be.”

Isten igazít meg!

Ezt olvassuk Agendánkban, mint a *vasárnap összefoglaló üzenetét*. Ehhez az introitus: „Kegyelemből tartattatok meg hit által.” Az evangélium gyógyítási történetében pedig idevág az álmélkodó csodálat: „mindent helyesen cselekedett” (Mk. 7,37.). Mindehhez textusunk, ha nem is a veretes dogmatika nyelvén — „egyedül kegyelemből hit által” — a kegyelmet hirdeti meg életesen, Isten egyház és életújító szeretetének szava szólal meg abban.

Kegyelem néktek!

Ezek minden igehirdető első szavai evangélikus szószékeinken. Nem véletlen. Lehet, hogy már fel se figyelünk rá, lehet, hogy csak köszöntésnek vesszük, pedig többről van szó. Ha ez általában így van, mennyivel inkább ma. Igenk igazán Isten szeretetének, hűségének, kegyelmének meghirdetése a kegyelem dicsérete és magasztalása. Mai igénk a szó legszorosabb értelmében ezt hozza, adja és kínálja: „kegyelem néktek...”

CSAK kegyelem!

Igenk valójában Isten szeretetéről akarja hallgatóit biztosítani. Minden szava ezt célozza. De éppen azért, mert a szavak mögött Isten népének szorongó, gyötrődő, megkísértett és sokszor lázadó kérdései rejlenek: Elhagytál? Elrejtőztél? Haragszol?

Valljuk meg, hogy nemcsak Izrael népének kérdései voltak ezek, sokszor hasonlóak a mieink is. Lehet, hogy életünknek vannak szakaszai, amikor úgy érezzük: „beborult”. Ahogy a felhők eltakarják a napot, úgy rejtőzik el Isten arca is előlünk. Így volt Izrael életében is. Ilyen büntetés és egyben nehéz kísértés volt a hét évtizedes babiloni fogság is. Mintha elrejtőzött volna Isten. Ezért *áldás* -viszont: „Ragyogtassa rád orcáját... fordítsa feléd orcáját az ÚR” (IV. Móz. 6,24—26.).

Igenk olyan korszakot hirdet meg, amikor nem lesz többé felhő, borulat. Olyan időszakot, amikor nem lesz többé kétség. Isten *esküje* így hangzik: „nem haragszom rád, nem dorgállak többé”. Pedig a nép nem változott. Istenben történt változás! Szeretete győzött haragja fölött. Ez az elnéző, mindent elfedező csupa szeretet Jézusban lett valóban a miénk. Abban a Jézusban, aki nemcsak meghirdette, de ki is harcolta bűneink bocsánatát.

Ha tudjuk, hogy ennyire szeret az Isten, nem kételkedünk többé, még akkor sem, ha egyébként beborul életünk fölött. Tudjuk, hogy a felhők fölött mindig süt a nap! Isten szeretete nagyobb olykor igazságos haragjánál és ítélésénél. Ezt tapasztaltuk egyébként egyházunk életében is, hiszen minket is a halálból hozott ki és indított új útra. Énekelhetjük boldogon: „csak kegyelmedből élünk”.

MINDENKINEK kegyelem!

Isten szeretetére ígénkben példát is kapunk. „Mert úgy tesztek, mint Noé idejében” — olvassuk. A példa hangsúlya az özönvíz utáni kegyelmes szövetségen van. S ez a kegyelem mindenkié kivétel nélkül. Amikor textusunk írója példát keres, akkor Isten mostani cselekvéséhez hasonlóan nem talál Izrael életében, régebbre kell mennie, egészen az egész emberiséget érintő özönvíz és a mindenkinek megkegyelmező régi szövetség példájáig. Isten kegyelme univerzális. A Teremtő nemcsak választottakhoz kegyelmes. Szeretetében minden ember benne van, átfogja az egész világot. Kegyelmenek nem lehet határt szabni, ahogyan Isten önző népe ezt olykor megkísérelte. A Teremtő minden embert gyermekének tekint.

Ez a kegyelem megint Jézusra mutat. Hiszen róla olvassuk: „megjelent az Isten kegyelme minden ember üdvösségére”. A kegyelem mindenkié. Ez pedig azt is jelenti, hogy nemcsak mi élhetünk abból, nemcsak nekünk van helyünk Isten szeretetében, de nekünk sem szabad válogatnunk, különbséget tennünk ember és ember között.

MINDIG kegyelem!

A Noé idejéből vett példa — mint minden más példa is — egy ponton sántít. Ott Isten azt ígérte meg, hogy a természet rendje állandósul, arra bizton támaszkodhat az ember, amíg a világ világ. Itt most másról van szó. Arról, hogy az ember életében is, a természetben is történhetnek változások. Méginkább arról, hogy Isten kegyelme még a természet rendjénél is biztosabb, szilárdabb, hűséges szeretetére még a bennünket körülvevő természet rendjénél is biztosabban támaszkodhatunk. Kegyelme mindig, minden körülmények között megmarad, békeszövetsége rendületlen.

Istenre mindig számíthatunk. Máshol emberekkel kapcsolatban olvassuk: „Ha mások meglepedkeznének is, én nem feledkezem meg rólad” (49,15). Most még tovább megy: ha esetleg minden megrendülne is alapjaiban, Isten kegyelme akkor is biztos, szilárd pontja életünknek. Minthogy hitünk szerint egyszer minden megrendül, s akkor csak Isten kegyelme lesz fogódzónk, átsegítők örök szeretetébe. Végeredményben ígénk ebben a boldog reménységben akar megerősíteni: nemcsak *mindig* kegyelem, hanem *örök* a kegyelem, amelyből élünk.

ÉLET a kegyelem!

Istennek ez a kegyelme új fordulatot hozott népe életében Ézsaiás korában. A legnagyobb fordulatot ebből a szempontból Jézus megjelenése, halála és feltámadása hozta: élet és üdvösség származott belőle. Megszületett az egyház, amely szolgáló szeretetben él és boldogan reménykedik. A megtapasztalt kegyelem mindig élet. Mindig megújulás, mindig új fordulat, mindig erősödés a szolgálatban. Részünkről is hűség és megbízhatóság a mindennapi életben. Az előbb idéztem egy újszövetségi mondatot. A mondat folytatódik is: „...arra nevel minket, hogy megtagadva a hitetlenséget... józanul, igazságosan és kegyesen éljünk a világban” (Tit. 2,11—12.). A kegyelem elfogadásának mindig folytatása van: hálás, boldog, felszabadult, szép, szolgáló keresztény élet. Isten szeretetét megélt élet, az életet szolgáló élet mindig

és mindenkinek válogatás, diszkrimináció nélkül. Enélkül a keresztyén élet: kegyelem hiába, önáltatás.

Felolvasott igénk szavai megindítóan szépek Isten szeretetéről. Aki igazán olvassa, hallja, valóban megindul. Ez a megindulás azonban nemcsak hangulat, valami szép vasárnap elandalítás. A kegyelem megindít. Megmozdítja szívemet, lábamat, kezemet. Eleink is így értették a számunkra már talán nehéz, túlságosan régies, annak nem minden szavát értő reformációi üzenetet: egyedül kegyelemből, hit által, jó cselekedetekre — vagy ahogy a mai vasárnap összefoglalása is hangzik: Isten igazít meg.

Ilyen teljes, meggyőző, megindító értelemben halljuk, értsük igénk minden szavát, vagy ezt röviden: „Kegyelem néktek...”

Kevházi László

TEPLOMSZENTELESI ÜNNEP

Jn 4, 21—24

Hogyan imádjuk igazán Istent?

Exegetikai megjegyzések

A Jákób kútja a Garizim hegység lábánál volt. A samaritánusok itt tartották istentiszteleteiket, bár templomukat Hyrkanus János Kr. e. 128-ban leromboltatta. Az asszony kérdésével az Istennel való igazi találkozás után vágyódik. Istennek, aki elrontott életére bocsánatot és az újrakezdsésre erőt tud adni. Jézus válaszában arról szól, hogy az élő Istennel való találkozás nincs helyhez kötve, mert az Isten Lélek. Ez a kijelentés nem „metafizikai” meghatározás Istenről, hanem annak megjelölése, hogy Isten hogyan nyilatkozik meg, amikor önmagát közli velünk. Az Isten pneuma. Így munkálkodik a világban, hat és cselekszik az emberben. Egy modern német fordítás szerint: „Akik Istennel találkozni akarnak, azoknak az Igazság Lelkétől újjászületettnek kell lenniök.”

Isten imádása tehát nem az ember saját szellemiségének az Istenhez való felemelkedését jelenti spontán és kötetlen formában, hanem ha a Pneuma újjászüli minket, akkor vezet el az élő Isten helyes imádatára.

Az igazság a Krisztusban megmutatott igazság: alétheia. Ha itt is Jn ev-a tipikus ellentétpárjaira gondolunk, akkor nyilvánvaló, hogy a Krisztusban megmutatott igazság szeretet is. Isten igazi imádása ezért elképzelhetetlen anélkül, hogy mindennapjainkban a szeretetet ne gyakoroljuk minden ember iránt.

Vázlat

Ezen a vasárnapon hálával gondolunk Istenre, aki megengedte, hogy ezen a helyen felépüljön neve dicsőségére templomunk. Áldjuk, őt, hogy évről évre az ige hirdetések és a szentségeken keresztül keresett minket, mi pedig az imádságban szólhattunk hozzá és erőt

nyertünk embertársaink segítésére, boldogítására. — Köszönjük azoknak is, akik előttünk jártak a hitben, hogy példamutató áldozattal és kitartó szorgalommal felépítették ezt az (ősi) Isten-hajlékot. Azért épült ez a templom, hogy az élő Urat imádjuk nemzedékről nemzedékre, a mi Istenünket, aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Az Isten imádata ősi vágyként ott él ugyanis minden ember szívében. Szeretnénk valakit tisztelni, aki tényleg tiszteletre méltó. Szeretnénk valaki előtt leborulni, aki valóban hatalmasabb és nagyobb, mint mi vagyunk. Szeretnénk valakihez tartozni, aki biztosan vigyáz ránk, s akire csalódás nélkül számíthatunk életünk minden helyzetében.

De ki az, akit mi imádunk? — Az Isten Lélek — mondja Jézus. Sokan Schillerrel együtt úgy képzelik: „A tér és idő felett a magasban szárnyai a legnagyobb élő Gondolat.” Az Isten Lélek — ez azt jelenti, hogy Isten láthatatlan, örök lényege rejtve marad előttünk mindaddig, amíg Ő maga hírt nem ad önmagáról. Ez az önközlése a Lélek munkájaként tapasztalható bennünk. Kicsoda Isten? Mi magunktól meghatározni soha nem tudjuk. Legfeljebb nyomait fedezzük fel lelkiismeretünkben, ahogyan a jóra és a gonoszra visszajelez. Nyomait fedezzük fel a történelemben, ahogyan az ember minden bűne és elesettsége ellenére előreviszi az életet. Rejtetten munkálkodik az emberi együttélési formák fejlődéséért. Nyomait fedezzük fel a világ-mindenségben, ahol teremtető ereje sejtethető csodálatos törvényszerűségei örök rendjében. De kicsoda ő igazán? Augusztinusszal együtt valljuk: „Isten kimondhatatlan. Könnyebben megmondom, hogy mi nem, mint azt, hogy mi. Nem a föld az Isten és nem a tenger. És ami csak a tengerben van s a levegőben van, az mind nem az Isten. És ami az égen ragyog, a csillagok, a Nap, a Hold — mindez nem Isten... Hát akárod tudni, mi az Isten? Amit szem nem látott, fül nem hallott, s az ember szívébe föl nem ért. De ami az ember szívébe föl nem ért, hogyan érne az az ajkáig?!” — Istent nem lehet kategóriákba szorítani, körülírni, emberi logikával meghatározni. Akkor nem volna Isten. S ez akkor is igaz, ha olykor próbálkoznak Istent bemutatni, mint a lét értelmét, az emberi lélek mélyén rejtőző, örök energiát, végső célt. Istentől azonban annyit tudunk meg, amennyit Ő felfed önmagából. Nem tőlünk hozzá, hanem Tőle hozzánk vezet az igazi istenismeret útja.

Hogyan imádjuk Őt igazán?

1. *A Lélektől újjászületetten.* Ezt jelenti Lélekben imádni az Atyát. A samáriaiak vallásossága betokosodott. Elődöktől örökölt szokássá merevedett. Hiányzott belőle a Lélek és az élet. Nem jellemző-e gyülekezeteinkre, hogy sokszor élő hit nélkül gyakorolják a vallásos szokásokat? A samáriai asszony amikor az igaz Isten imádatának helye után kérdez, valóban az élő Úrral szeretne találkozni. Jézus válaszában arra utal, hogy Isten imádata, a vele való találkozás nincs helyhez és időhöz kötve, hiszen Istent az egek egei sem fogadhatják be, ugyanakkor őbenne élünk, mozgunk és vagyunk.

Az Istennel való találkozás újjászületést munkál. Erre van szükségünk ahhoz, hogy Őt megismerjük és igazán imádni tudjuk. A samáriai asszony Jézus előtt belátta elveszett életét, megdöbönt, hogy valaki tudja elrontott múltját.

Az újjászületés első lépcsője, hogy a Lélek rámutat elrontott életünkre, elkövetett vétkeinkre és azok fájdalmas következményeire. A második lépcső pedig az, hogy meghalljuk Isten megújító szeretetét: a bocsánatot vétkes múltunkra, s az újrakezdés lehetőségét a jövőben.

Így látjuk, milyen hatalmas az Isten. A Lélek így vezet el az Isten helyes imádatára. Az örökölt szokás vallásosságából így születünk újjá az igaz Isten imádatára a gyülekezetben.

2. *A Lélek által adott igazságban: a Krisztusban.* — Ezt jelenti igazságban imádni Istent. Jézus önmagáról mondja: én vagyok az igazság. Ebben az ígében ugyanezzel a szóval jelöli Isten imádatának hogyanját. Isten az emberrel önmagát közli Jézus személyében és az embert képessé teszi arra, hogy ezt az önközlést megértse és elfogadja. Amint más tudományokban is vannak alapigazságok, axiomák, amelyeknek a valósága fölött nem áll módunkban vitatkozni, ugyanígy a hit tudományában Istennek ezt a cselekvését, önközlését, mint alapaxiomát, de mint irántunk való szeretetének legfőbb jelét fogadhatjuk el.

Egész életünkre az a jellemző, hogy elfogadás útján válunk emberré. Elfogadjuk szüleink szeretetét, nevelőink ismeretinformációit, felnőttek élettapasztalatát, az előttünk élt nemzedék kultúráját, szellemi hagyományát, technikai eredményeit, s aztán önmagunkat: képességeinket és tulajdonságainkat. Minél több elfogadó készséggel, minél nagyobb nyitottsággal vagyunk képesek elfogadni mind azt, ami emberi személyiségünk kialakulásában adatik nekünk, annál többet ismerünk meg a valóságból. Miért éppen Istent utasítanánk el? „Ő igent mond rá, az, aki nagyobb, mint te. Akinek nevét sem ismered, de nem kérdeznél a név után anélkül, hogy később meg ne találjad. Ha most semmit sem kísérlnél meg tenni ezért, később sokat cselekszel. Fogadd el, hogy te igenelt vagy.” (H; Zahrnt)

A Krisztusban kapott igazságnak nem leszünk a birtokosai, hanem ez az igazság hordoz minket. Nincs nagyobb kísértésünk, mint ha azt véljük, hogy mienk az igazság. Jaj, ha a teológus nem vár a Lélekre, mert úgy hiszi: Istent egy tanítás épületébe bezárva birtokolja. Jaj, ha a gyülekezet tagjai nem várnak a Lélek munkájára és nem kérik, mert egy intézménybe bezárva vélik birtokolni. Jaj az egyes keresztyének, ha nem vár a Lélek munkájára, mert Őt saját tapasztalatával bezárva vélik birtokolni. Könnyebbnek tűnik birtokolni, mint várni és kérni. Pedig akkor vagyunk erősek, ha nem mi hordozzuk Istent, hanem Ő hordoz minket. Így imádkozhatjuk Őt igazságban.

3. *Egész életünkkel*

a) *Imádságunkkal.* Isten imáadásának ez a magától értetődő formája. Nem hiányozhat egyetlen keresztyén ember életéből sem. Imádni Istent azt jelenti: előtte magunkat megalázzuk, elismerjük nagyságát, hatalmát, s neki hódolunk imánkban. Megköszönjük ajándékait, szeretetét, Őt magát, hogy övéi lehetünk, hozzá tartozhatunk. Jean Paul ma élő neves gondolkodó így vall: „Az én lelkem sír az örömtől, hogy újra tudta Istent imádni. Öröm és sírás és hit Őbenne, maga az imádság. Amint fölkeltem s elindultam az Ő imádatára, ragyogott a Nap a hatalmas biborszínű gabonatóblák kalásza mögött.”

Dürer: Apostolkezek c. alkotása két egymáshoz simuló kéz imádata a Teremtő előtt. Munkában megfáradt kezek, görcsös ujjak, duzzadó érzet, amelyben hálás szívből lüktet az életet adó vér. Kifejezi ez a kéz alázatosan és csendben, hogy semmivel sem rendelkezünk, amit ne úgy kaptunk volna a tökéletesség Atyjától.

b) *Énekünkkel.* Az ének nem más, mint dallamos imádság. Isten imádatának régtől gyakorolt formája. Nincs fájdalmasabb, mint ha néma ajkú emberek ülnek a templompadokban. Az első keresztyénekről feljegyezték, hogy nem vitatkoztak környezetükkel hitükről, hanem énekeltek és imádkoztak. A szív teljességéből hangzó énekükre sokak

felfigyeltek. — Mahaila Jackson (+1972) prot. prédikátor családból származó amerikai néger énekesnő egész életében csak Istent akarta szolgálni s imádni csodálatosan zengő hangjával. Sokak jutottak közel Istenhez éneklése által.

c) *Tetteinkkel.* Minden tettünk Isten előtt történik. Nevére vagy szégyent, gyalázatot hoznak tetteink, vagy pedig a szeretet cselekedeteiben imádjuk Őt. Akit a Lélek újjászült, aki ismeri az igazságot, az tetteivel is mindennapi életében csak imádhathja az Urat. Imádságunk és énekünk a gyűlekezetben hangzik, de tetteink a társadalmi felelősséget is hordozzák, missziói vetületük is van. Mennyire látják meg tetteinkben embertársaink Isten és megváltott világa iránti elkötelezettségünket? Indítson a Lélek Isten igaz imádatára!

Szebik Imre

GYŰLEKEZETI SEGÉLY VASÁRNAP

Lukács 21, 1—4

Igénk jó meghirdetéséhez tisztázott exegetikai alap kell. Ezért vesünk egy pillantást az előzményekre. Itt van igenk kulcsa. A feltámadásról feltett szaduceusi kérdés után egyik írástudó helyesli Jézus válaszát. Erre Jézus visszakérdezi az ottlevő írástudókat, hogyan lehet a megígért Megváltó Dávidnak fia és ugyanakkor Ura is egyszerre. Az írástudók tanácsstalansága ebben a kérdésben leleplezi, hogy hibás a krisztológiájuk. Ebből fakadóan hibás az etikájuk is, hiszen ez a kettő elválaszthatatlan. Ennek illusztrálására mondja el Jézus észrevételét az emberek templomi perselybe vetett adományairól. Ha Ő valóban Dávidnak fia és Ura és ez a helyes krisztológia, akkor mint Úr teljes igényt tart reánk és mint szolgáló, mint aki közénk jött, az Ő követőtől odaadó szolgálatot kíván. Így hull fény a szegény asszony magatartására, akinek helyes hitbeli látásából helyes etikai magatartás is következik, amely mindent kész odaadni az Úrnak, míg a farizeusok téves hitéből hamis etika következik, amely látványos adakozásban, igazán a saját-maga dicsőségét keresi.

Segíti igenk teljesebb megértését a párhuzamos utalásokra való figyelés. Így elsősorban 2 Kor. 8:12-re utalok. Ahol Pál Krisztust állítja a gyülekezeti adakozás mértékéül, aki mindent odaadott nekünk, hogy mi az Ő megszegényedése árán meggazdagodjunk hitünkben. Ez indít olyan készségre, amely felismerve a felebarát nélkülözését valamben, kész azt örömmel kipótolni, viszont máskor kész elfogadni is mások segítségét, amikor néki van szüksége reá. Ennek a magatartásnak a gyökere, élő hit a Megváltóban, a halott ige személyes üzenetének értése, Jézus Krisztusnak ismerete, aki nagy áron váltott meg és szolgáló szeretet, amely kész örömmel adni és segíteni, mert ezt az előbbiekért hálából teszi. Aki sokat kapott Krisztus szeretetéből, az kész ezért hálából sokat is adni. Nem érzi tehernek, vagy áldozatnak.

Kiegészíti további vonásokkal a képet egy másik utalás, amely Lukács 12:15-re vonatkozik, a bolond gazdag történetére, ahol a gazdagság önző életszemléletére utal. Ennek sokféle példáját látjuk a gyülekezeteinkben. Ez a szemlélet a maga bősége mellett csak a kényelmét, jólétét látja és azt állandósítani kívánja és elfeledkezik a másik ember

ínségéről, gondjáról, nemcsak hazai de nemzetközi viszonylatokban is (éhező milliók) vagy éppen az egyház szükségleteiről. További színezése a képnek a gazdag és Lázár példázata, ahol a bőségben élt gazdag csak későn ébred rá, hogy néki testvérei is vannak, akikért most már felelőséget érez, de hiába. Lehet tovább is folytatni a gazdagság, bővülködés bibliai szemléletét, azonban vigyázzunk, hogy ne csak erre fusson ki igehirdetésünk, mert az téves irány lenne.

Vázlat

Bevezetés: Az egyház, a gyülekezetek élete nemcsak emberek tekintete előtt van és éri ezért olykor elismerés vagy éppen bírálat, hanem — és ez nagyon hangsúlyos — Urának Jézus Krisztusnak tekintete előtt is. Ebbe beletartozik nemcsak az igazszolgálat, vagy a gyülekezet belső békessége, szeretete, hanem még a persely is. Az adakozás nem mellékes ügy a gyülekezet életében. Ezért is kerül ma elénk a felolvasott jelenet az evangéliumból.

1. Jézus tekintete rajta van a perselyen. Lehet nagyon diszkrétén beledobni adományokat, Ő akkor is számon tartja, mert néki a persely sokat mond. Egyházunk népegyházi korszakában sokszor került gomb, hamis pénz, régi pénz, vaslapocska és még sok más a perselybe. Ez elárulta sokak külsőséges vallásosságát, illetl odamenni és adni valamit, hogy koppanjon. Erről beszéltek azok a furcsa holmik.

2. Beszél az emberek szemléletmódjáról is. A még mindig bedobott 10 és 20 fillérek. Régebben érték volt, ma már alig valami, számolásnál sokszor elhanyagolják. Jelzi emberek takarékosági szemléletét. Mondogatják az egyház becsülje meg a két fillért is. Ugyanezek a takarékosok az unokának azonban már 10 forintot is keveselnek adni cukorkára. Ott értik az idő változását, az élet változását, a persely tekintetében nem. Ez a szemléletmód is sokat mondó. A feleslegből adnak, ami már nem számít, nem hiányzik, nem lényeges, legyen az akár fillér, akár másoknál egy forint. Ha leejteném se nyúlnék utána, nem számít.

3. Beszél a lelkületről is. Mi tartjuk el az egyházat. Ha mi nem adunk semmi sem lesz, ha mi nem leszünk vége mindennek. Jézus jól látja a lelkületünket és számtalanszor szégyenít meg igazán szegénynek tudott, vagy kispénzű emberek szeretetéből fakadó adományokkal. Az elmúlt évben három nagyobb adomány volt gyülekezetemben, egy 12 ezer forintos, egy 4 ezer és egy 3 ezer forintos. Mindhárom nagyon kis jövedelmű emberek adták. Mert Jézus szeretete tartja meg a gyülekezetet.

4. Beszél Jézus szeretetének visszhangjáról. Adakozásom mutatja elélté lett-e a számomra Krisztus magát megüresítő, alászálló, értlem emberré alázkodó, ennek az emberi létnek minden nyűgét magára vevő szeretete. Ez lett teljessé a golgotai kereszten, ahol nemcsak életét, véré, vesztette el értem, hanem a gyalázat, a megaláztatás, emberségének teljes megcsúfolását is magára vette, sőt még az Istent, az Atyát is elvesztette miattam. (V. ö. Én Istenem, és Istenem, miért hagytál el engem.) Ennek a kifosztottságnak, a legnyomorultabbá levésnek van drága gyümölcse, hiszen mindez értem való. Nekem adta ajándékba szentségét, tisztaságát, az Istent Atyámmá tette, megajándékozott testvériségével. Ott vagyok igazán gazdag, amikor ez az ajándék a enyém.

5. Beszél az ennek nyomán támadt hitemről. Itt a templomban lehet Vele találkozni. Itt adja igéjét és benne békességet, feloldozást, bűn-

bocsánatot. Itt adja önmagát. Akik ezt itt átélik, mert szívüket megnyitották előtte, azok boldogoknak és megajándékozottaknak érzik magukat itt. A szívükbe áradt Isten szeretete. Ebből és az ezért való hálából fakad hálaáldozatuk, amit a perselybe vetnek. Ezért soha sincsen igazuk azoknak a gyülekezetekben, akik egységes teherhordozást kívánnak, egységesen megállapított egyházfenntartói járulékot. Mert sohasem egyforma a szeretetünk. Az édesanyánkat sem egyformán szeretjük, mint testvéreket. A lelki édesanyát az egyházat sem. Aki jobban szeret, aki többet kapott, az többet áldoz. Aki életet és üdvösséget nyert az boldogan mindent odaad, mert mindent megkapott. A bibliai szegény asszony ezért tudta két fillérért, ami az összes vagyona volt belevetni hálásan a perselybe, hitének áldozataként.

Minden vasárnap előttünk van a templomi persely. Ezen a vasárnapon mégis különös hangsúly is esik erre. Mert a Gyülekezeti Segély vasárnapja van. Ennek célja az egymás terhére hordozás gyülekezeti életformájának kialakítása. Több mint adakozás. Felismerése annak, hogy egymásra vagyunk utalva. Kis és nagy, tehetősebb és szegényebb gyülekezetek. Együtt vagyunk a Magyarországi Evangélikus Egyház. Ez a mai perselypénz ennek az összetartozásnak a dokumentálása. Nemcsak a mi templomunk drága nekünk, hanem megértjük, hogy mások is szeretik templomukat és hogy szerethessék, hogy ott is szép és gondozott legyen, nekünk is részt kell venni azok terhének hordozásában. Ez a közegyházi gondolkodás — Istennek hála — nagyon szép gyümölcsöket termelt az elmúlt években. Az önkéntes adományokon felépülő áldozatkészségünk néhány adata álljon itt.

Itt csak a Déli Egyházkerületi adatok szerepelnek, de erősen közel állnak ehhez az Északi Egyházkerületi adatok is. Az utolsó öt évben háromszorosra nőtt a persely, kétszeresre a Gy. S. offertorium és ugyancsak kétszeresre a gyűjtés. Összesítve évi 190 ezerről, 415 ezerre nőtt. Hálások vagyunk érte. Ennek arányában növekedett a segély összege, amit nyújthattunk. Az elmúlt évben értük el először a 100 000,— Ft nagyságrendű segélyt, amit egy új lelkészlakás építésére adtunk. Erre a közösségi gondolkodásra, amely kész segíteni a gyengébbnek, különösen nagy szükség van. Hiszen kis gyülekezeteink olykor csüggedve, reményvesztetten állanak meg egy-egy erejüket meghaladó renoválási feladat előtt. Ilyenkor a nyújtott segítség élő valósággá teszi a Krisztus testét, az egyházat, amelyben a tagok egymás kölcsönös szolgálatára vannak.

Befejezés: Jézus szemmel tartja az egyházat, a miénket is, annak perselyét is. Megértted a téged ma is megajándékozó Jézus szavát, de kérését is. Ha érted, akkor örömmé válik és hálaadássá az adakozás.

Sólyom Károly

Egyháztörténeti évfordulók

„Testvéreim javáért...”

Ötven éve halt meg Sántha Károly

Gyülekezeteinkben gyakran énekeljük énekeskönyvünk 446. számú énekét, amely egyik legfontosabb feladatunkról, az egymás iránti, Isten szeretetéből fakadó, adakozásban, segítőkészségben megmutatkozó szeretetünkről szól. Talán ezzel az énekkel kapcsolatosan találkozunk leggyakrabban szerzőjének, Sántha Károlynak a nevével.

Élete és szolgálata arra az időszakra esik, amelyben egyházunk bizonyos mértékben eltávolodott addigi, három évszázados haladó hagyományaitól.

1840. október 22-én, Kecskeméten született. Édesapja köztisztviselőként álló szücsmester volt. Otthonában 8 gyermeket kellett ellátnia és felnevelnie. Édesanyja esti énekeiből tanulgatta az egyház- és hazaszeregetet.

Csendes családi beszélgetésekben tervezgették az éleleszű ifjú jövődjét. A pesti közös protestáns teológiai főiskolára iratkozott be. A teológiai tanulmányok mellett irodalommal, versírással is foglalkozott. Székács József, Szász Károly, majd Karsay Sándor is biztatták, hogy intenzívebben foglalkozzék az irodalommal. Székács egy alkalommal Arany Jánosnak is bemutatatta, aki útbaigazítással, hasznos tanácsokkal is ellátta az ambíciózus fiatalembert.

Lelkipásztor volt. Pályafutását Sárszentlőrincen kezdte meg, mint káplán, 1866-ban. Egy év múlva Tolnanémedibe került paróchus-lelkésznek. Itt alapított családot. 1868-ban már a sandi eklézsia mondhatta lelkészének. Új emberek, új szokások gazdagították lelkipásztori szolgálatát. 1870-ben került Várpalotára, majd hat esztendő múlva visszasikerült kezdőhelyére, Sárszentlőrincre. Gyülekezetében nagyon élénken éltek a 48-as eszmék, és ezek lelkészi szolgálatára is jó hatással voltak. 1911 tavaszán vonult nyugalomba, és ezután Budapesten élt.

Költő volt. Költészetét lelkészi szolgálata termékenyítette meg. Költeményei a „Koszorú”-füzetekben, a Vasárnapi Újságban, a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban és a Harangszóban jelentek meg. Önállóan is kiadta őket. Imakönyvei is megjelentek. Az 1911-ben kiadott Keresztén (Dunántúli) Énekeskönyv 105 eredeti énekét és 69 énekátdolgozását közölte. Jelenlegi énekeskönyvünkben is sok szép éneke megtalálható.

Sántha Károly 1928. szeptember 6-án halt meg; a farkasréti temetőben nyugszik.

Figyelmeztetése nekünk is szól:

... aki boldogít mást, boldog csak az lehet!”

Dr. Barcza Béla